

H.V. A

M. Rasmussen.
Holberg

Burgum Biskop. 1732 ³/₁₂ 1848
(enp.)

Joh Nordahl-Olsen

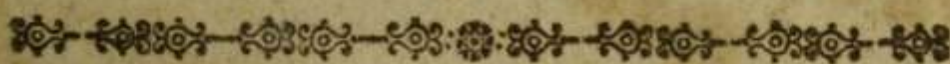

JOH. NORDAHL-OLSEN

H.V. A

Den
Berømmelige
Horske
Sandel-Stad
Bergens
Beskrivelse

Bed
LUDVIG HOLBERG.

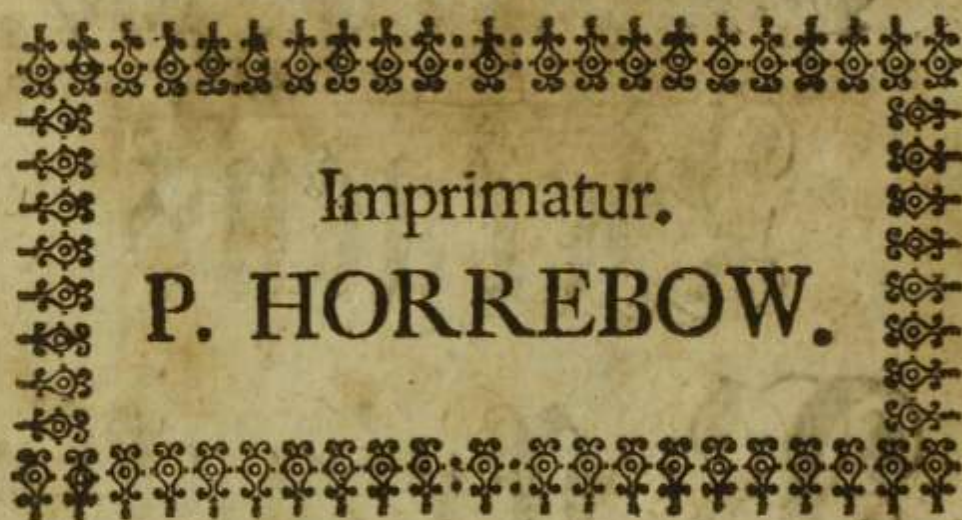

KJØBENHAVN, 1737. *M.F.L.*

Trykt udi Hans Kongl. Majestæts og
Univerfit. Bogtrykkerie, af J. J. Høpffner.

34-4/2-

75d 205897

Imprimatur.

P. HORREBOW.

Fortale

Til Læseren.

A Nledning til dette Bærf er tagen af nogle tilforladelige Manuscripter, sær af Mag. Edvard Edvarsens, som mig er falden i Hænder; og uden hvis Hielp det nu omstunder havde været en Umuelighed at beskrive Bergens gamle Tilstand. Bemældte Mag. Edwardsen har været Conrector udi Bergens Skole, og docerede endnu sammesteds i min Barndom. Han samlede med stor Gliid sammen alt hvad som kunde tiene til Historien af sin Fæderne Stad, og efterlod sig et vidtløftigt Skrift, kaldet Bergens Beskrivelse, hvortil han har betient sig af adskillige ældre skrevne Bøger, sær Mag. Absalons, som jeg ofte

har citeret i dette Berk. Af denne Beskrivelse har jeg uddraget alt hvad som mig syntes at være vigtigt, og derhos antegnet alle de Forandringer som Bergens Stad udi 70. Aar har været underkasted, hvorudi jeg har faaet Oplysning af andre, sær af Hr. Cancellie-Raad og Politie-Mester Claus Fasting, hvilken af alle Bergens Indbyggere Stadens Tilstand er best bekiendt, saa at fuldkommelingen den 3die Deel af dette Skrift er nyt Tillæg. Dog haver jeg, hvorvel meget er skrevet om Bergen, og Mag. Edwardsens Samling er temmelig vidtløftig, ikke kundet bringe meere til Bæne: thi fast tvende tredie Deele af bemældte Samling ere saadanne Ting, som ikke vel kand indføres udi trykte Bøger, saasom Optegnelse paa gamle Kirkers og Klosterses Jorde-Gods og Indkomster, Lister paa alle Sogne-Præste og Capellaner, Borgemestere, Raad-Mænd, Byfogder, Byksrivere samt Høvere i Skolen &c. Ikke at tale om Repetitioner af de samme Ting, hvilket og andet har foraarsaget, at bemældte Skribents Berk er bleven saa vidtløftigt, men derhos at det ikke vel udi den Form

kunde

kunde trykkes. Man maa dog tilstaae, at det er skrevet med en ugemeen Flid og Arbejde, og at Bergens Stad i den Henseende er denne berømmelige Mand all Tak og Ære skyldig. Sid slige skønne Materialier vare i andre Danske og Norske Stæder at finde, paa det at flere kunde komme i Stand til at giøre det samme som jeg her har giort med min Fødestad. Thi det er just saadant, hvor paa her i Landet er størst Mangel. Mit Arbejde ved dette Bærk er først at have brygt udi Orden, hvad som udi de skrevne Samlinger findes adspredet, item forbigaaet ufornodne Ting: Dernæst at viise hvad Forandring Staden har haft udi de sidste 70. Aar, og udi hvad Tilstand den nu omstunder er. Endeligen ved at completere Bærket med 4 nye Capitler, nemlig om Indbyggernes Naturel, om Stadens Herlighed frem for andre Norske og Danske Stæder, om Handelen, og om Bergens Stift, foruden adskillige Anmærkninger, som her og der ere indfødte.

Capitlernes Indhold.

Første Part.

Cap. I. Om Bergens Oprindelse
og Silvert. = pag. I.

Cap. II. Om Forandringer, som
Bergen har været underkast,
sær ved Ild-Brand. 7

Cap. III. Om Bergens Histo-
rie og hvad merkværdigt sig
der i gamle Dage har tildra-
get. = = 16

Cap. IV. Om Bergens Situa-
tion og dens Territorio. 27

Cap. V. Om Stadens nu væ-
rende Bygning. = 33

Cap. VI. Om Stadens Kirker
og publiqve Bygninger. 51

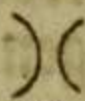
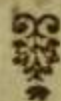
Cap.

- Cap. VII. Om Bergens Her-
lighed og Fordeel for andre
Danske og Norske Stæder,
item om dens Ulenligheder. 78
- Cap. VIII. Om Indbyggernes
Naturel, Skik og Sæder. 86
- Cap. IX. Om Bergens, Han-
del. " " 106
- Cap. X. Om Bergens verd-
slige Dyrighed. " 133
- Cap. XI. Om Bergens geist-
lige Dyrighed, Biske, Kir-
ke- og Skole-Betientere. 166

Anden Part.

- Cap. I. Om Hanse-Stæder-
nes Oprindelse. " 202
- Cap. II. Om deres første Han-
del paa Bergen. " 208
- Cap.

Cap. III. Om Contorets Stif- telse i Bergen og Garpe- Bryggens Oprindelse.	216
Cap. IV. Om Contorets Be- skrivelse.	226
Cap. V. Om Contorets Re- giering, dets Dygtighed og Betiente.	238
Cap. VI. Om de Contorskes Spil.	244
Cap. VII. Om de Contorskes Handel og Forhold der- ved.	263
Cap. VIII. Om Contorets Af- tagelse.	269
Cap. IX. Om Contorets nu værende Tilstand.	276
Cap. X. Om Bergens Stift.	289

Bergens Beskrivelse

Iste Part.

C A P. I.

Om Bergens Oprindelse og Silvert.

Bergen, en berømmelig Handel=Stad udi Norge, var i gamle Dage kaldet Biorgvin. Hvoraf den saaledes er kaldet, derom ere adskillige Meeninger. Nogle meene, den har faaet sit Navn af at bierge eller biørge, hvilket er det samme som at forvare og skiule: Andre af de høye Bierge, hvoraf den er omringet, af hvilken Tanke de tvende Lærde Bergenser Arnoldus de Time og M.

Adskillige Meeninger om Dets Oprindelse.

Gert Miltzow findes at have været. Men man kand sige, at dette falder ud paa et, saasom det er troeligt, at det Ord *berge*, *forberge* eller *skiule*, saasom det udi det Tydske som Danske Sprog kommer af *Bierge*, som dertil ere beqvemme. De andre Meeninger, som Mag. Evert Evertsen udi sin *Bergens-Beskrivelse* anfører, nemlig at Staden saa kaldes enten af *Bær*, som *Jord-Bær*, eller af *Biering* etc. synes at være noget vidtløstige.

Stedet, førend det blev bebygget, var besatt med adskillige slags Træer, saasom *Hassel*- og *Fyrre*-Træer, *Ege* og andre: Og vidner forbemeldte Mag. Evertsen udi hans Tid paa det Sted, som kaldes *Engen*, at have været opgravne adskillige heele *Ege* og *Fyrre*-Træer med *Greene* og *Rodder* af *Morakerne*, af hvilken Aarsag Stedet, førend *Byen* blev anlagt, var kaldet *Hafselviig* eller *Faugreviig*, som Mag. *Abslon* udi sit Manuscript om *Bergen* beretter. Der var omkring *Hafbredden*, hvor nu Staden ligger, god *Græsgang* for *Dvæg*, efterdi det var *Mark* og *Eng*, som tilhorede en fornemme *Herremand*, som boede paa *Narstad*: Og meenes der, at samme *Narstad* eller rettere *Ulrikstad*

Stedets
Tilstand
for Sta-
dens Fun-
dation.

at have været de første Kongers, nemlig Kong Harald Haarfagers og Hagen Adelssteens Residentz.

Staden er ellers ikke meget gammel; thi den blev allerførst anlagt 1070. (a) udi Kong Ole Kyrres Tid, hvilket viiser, at den efter Mag. Evertsens Sigelse ikke kand være omtalt af Plinio, som levede fast 1000. Aar før den Tid. Derforuden sees at den Bergos, bemeldte Rømerske Skribent omtaler, ikke har været en Stad, men et Land eller en De. Hvad som gav Anledning til at bebygge Stedet var den Overflod af Fisk og Sild, som fandtes udi den Bugt, som nu kaldes Bergens-Baag; thi det var i den Henseende, at Fiskere i Begyndelsen der satte sig ned og byggede nogle Huuse ved det Sted kaldet Communen, gemeenliggen Cammunen, hvor Kong Oluf siden lod bygge en liden Stad, og der lod opreise den første Christen-Kirke, som han kaldede Dom-Kirken, hvoraf siges, at Communen, som nu er en øde Plads bag Slottet, var det første Sted, som blev bebygget og den gamle Bye.

Stadens
Anlæg-
gelse.

Saasom Kong Oluf stod i Benskab med Engeland, forundte han Engelse

(a) Rami Norges Beskrivelse sætter 1069.

Dens
Silvært.

gelske Undersaattere Frihed efter Begiering at handle og vandle udi sin Nye Stad Bergen, og indrømmede dem den Plads i Biigen, som siden blev indtaget af de saa kaldne Skoemagere, og endnu kaldes Skoestrædet. Paa denne Plads satte de Engelske sig ned, opreiste de deres Boder, og der en Rum Tiid dreve Handel, og seer man deraf, at de Engelske af alle fremmede Nationer have været de første, som have haft deres Boepæl udi Bergen. For at befodre denne Nye Stads videre Opkomst begavede Kongen Borgerne med store Privilegier, og tillod dem i sær Frihed at fare paa Nordlandene, tilstedede ogsaa Ferrøe, Hetland, Orknoer, Grønland, Island og andre Der som laae under Norge, Frihed at drive deres Handel paa Bergen.

Det Verk, som var begyndt af Kong Oluf, Kyrrer blev besynderligen forfremmed af hans Sonne: Søn Kong Osten, hvilken der bestikkede de første Bisppe og Kanniker, og gav meget Gods til deres Underholdning. Han lod ogsaa oprette det store Kloster Munkelaf ved Nordnæs, item St. Michels Kirke, den statelige Steen-Munster og Apostel Kirke

te udi Kongens Gaard, item den store
 Sal udi Kongens-Gaarden, som var det
 skønneste Træ-Huus, der har været
 bygget i Norge.

Under de efterfølgende Konger ha-
 ver Staden meer og meer tiltaget udi
 Bygningen, først ved den høyre Side
 af Baagen under Sverrisborg, og hvor
 nu Contoret er, saa at samme Bygnin-
 ger have strakt sig til de Engelskes Boe-
 liger eller Skoestrædet. Derimod vare
 paa den Venstre Side, som nu kaldes
 Stranden, udi de første 400. Aar in-
 gen Huuse; men alleene nogle Noste for
 Jagte og Skibe, item nogle Kirker og
 Kloostere, som laae her og der adspredde,
 indtil de Hansestedeske eller Contorske
 udi det Aar 1435. bemægtigede sig med
 Vold Borgernes Huuse ved den høyre
 Side, hvor nu Bryggen er, og tvunge
 de Norske til at begive sig til den Ven-
 stre Side eller Stranden, hvilken de en
 heller lode dem gandske beholde, saa at
 end ogsaa paa den Side Contorske Huu-
 se vare bemængede med Norske. Heraf
 sees ved hvilken Leilighed Stranden, som
 nu er Kiernen af Staden, er bleven be-
 bygd, nemlig af de betrængte Bergenske
 Borgere, og at de der i lang Tiid ikke
 kunde have deres Boeliger i Ro, saa

at Kong Christopher af Baweren omis-
 der maatte strængeligen befale, at de Con-
 toriske enten skulde nedrive de Bygninger,
 de havde ladet bygge ved den venstre
 Side af Staden eller forflytte dem til
 sig paa Bryggen. Dog blev den Bes-
 falning ikke efterlevet førend Aar 1489.
 da de paa nye opbyggede Bryggen, som
 Aar 1463. var bleven afbrændt; thi da
 blev holden en Commission, hvorudi
 Erke-Bisp Gaute af Nidraas, Bisp
 Hans af Bergen, Christen Pedersen
 Provst til Apostel-Kirken, Alf Kundsens
 Ridder og Otto Madsen Hovedsmand
 paa Kongens Gaard i Bergen paa en
 Loverdag efter Michaëlis domte saales-
 des, at de Tyske Kiøbmænd inden en
 vis Tid skulde enten selge eller nedbrude
 de Huuse, som de mod Rett og Billig-
 hed havde opreist ved Stranden, og,
 hvis det ikke skeede, skulde Huusene væ-
 re forfaldne til Kronen eller Staden;
 Dem blev ogsaa forbudet at bygge viis-
 dere ved Stranden under fornævnte
 Faldsmaal.

C A P. II.

Om Forandringer, som
Bergen har været underkast,
før ved Ildbrand.

Man seer af ovenanførte, at Bergens Stad har været adskillige Forandringer undergivet: at den først har været anlagt paa det Sted ved den høyre Side, kaldet Communen, hvor der i gamle Dage have været skionne Huuse med prægtige Kirker og Klostere, hvis Spiire og Zirater have foraarsaget en angennem Prospect. Staden er siden bleven forøget af tvende fremmede Societæter, nemlig nogle Tydske Handels-Folk, gemeenligen kaldede Skoemagere, item af de Contorske, der have funderet Garpe-Bryggen. Da den Venstre-Side ogsaa blev bebygget af de gamle Norske Indvaanere, fik Staden en anden Skikkelse, nemlig Form af en Heste-Skoe, som den endnu haver. Det er ellers vanskeligt at give Beskrivelse over den gamle Stad, endeel, efterdi lidet derom er antegnet, eendeel ogsaa, efterdi den saa ofte har været afbrændt.

Ildbranden
di Bergen.

Den første Brand skeede 1181.

som Hoffnagel beretter i hans Diario, da Kong Sverre uforvarende om Nattens Tider overfaldt Byen og ødelagde alting med Mord og Brand. Den blev siden igien bebygget ud mod Sverresborg.

Anno 1249. (a) fiorten Dage før St. Hans Dag om Sommeren blev Ild antændt udi en Gaard kaldet Strømsmen, og, som tilforn længe havde været tørt Beyr, tog den stor Overhaand. Kong Haagen Haagensen, som da var udi Bergen, gjorde sig stor Umage for at dæmpe Ilden, i sær at redde Kirkerne, men forgiebes, St. Peders Kirke blev da brændt tillige med Mariæ Kirke, og Ilden gik op til Slottet, hvor mange Folk indebrændte. Hvor flutte Anstalter der da have været mod Ildbrand sees deraf, at Kongen maatte laane Kiedler af Skibene, og dem fylde med Søb Vand, og var det ved saadant Middel at Ilden om sider blev dæmped.

Denne Ulykke bragte vel mange til Armod, forarsagede derimod, at Staden blev meere ordentlig end den havde været tilforn, saaledes at alle Handverks Folk finge deres visse Qvarterer og Gader, hvor de skulde bygge og boe. De

Kon

(a) Norges Beskrivelse sætter 1248.

Kongelige Anstalter, som da bleve gjorde, vare efterfølgende: Alt Handverksfolk skulde ikke bygge videre, end til St. Halvards Kirke, og fra den Synder Allmænding hos St. Mortens Kirke skulde Skindere og Feldbenedere boe oven og neden for Gaden. Fra St. Mortens Kirke indtil Steenkirken oven for Gaden skulde Guldsmedene boe og neden til Gaden Kræmmere. Fra Steenkirken til St. Nicolai Kirke skulde Barberere boe, og de som saalte Lærret eller Klæde oven til Gaden. Fra Nicolai Allmænding til Breede Allmænding skulde Perlestikkere, Glarmestere, Dreyere og Skruemagere have deres Baaninger. Fra Breede Allmænding til St. Peders og Mariæ Kirke skulde Skrædere boe oven og neden til Gaden. Omkring vor Frue Kirke Gaard skulde Slagtere have deres Huuse, og imellem Mariæ og Antonii Allmænding skulde boe Smeede og Suedkere. Dersom nogen af ovenmældte Handværkere driste sig at bygge paa noget andet Sted, skal de have forbrudt deres Baaning og Grund.

Kong
Haagens
Anstalter.

Disse Kong Haagens Anstalter give stor Oplysning udi Bergens gamle Historie. Man seer heraf først hvor meget den havde tiltaget udi mindre end

200. Aar, eftersom der allerede opregnes saa mange Kirker og Allmændinger, iligemaade saa mange slags Handverker og Kjøbmand. Man lærer ogsaa deraf, at Staden tilforn har været uordentligen bygged, og at den af densne fortreffelige Konge blev ligesom støbt udi en nye Form, saa at fra Kong Haagens Tid fand sættes en nye Epoche udi Bergens Stads Historie.

Anno 1393. udi Dronning Margretes Tid komme de saa kaldne Vitalianer eller Fetalie-Brødre med 4. Skibe ind udi Bergen, udplyndrede og satte Ild paa Staden og ihjelsloge mange af Borgerne. Hvor meget og hvilke af Stadens Qvarterer da bleve afbrændte, derom findes intet antegned.

Anno 1429. komme Vitalianerne paa nye under deres Anførere Bartholomæus Voet til Bergen, hvor de igien ligeledes øvede Vold og Brand. Og bragte dette Borgerne udi saadan ælensdig Tilstand, at de maatte lade Handelen fare paa Island, Ferrøe og Grønland. Og meenes der, at det er fra den Tid, at de gamle Grønlandere bleve forglemte, og at de Norske Indbyggere sammesteds af Mangel paa Tilførsel

Andre
Uheld.

fel ere omkomne og bortdøde. Disse ere Mag. Evertsens eller rettere Mag. Absalons Tanter udi hans Norriges Beskrivelse, som er forfattet ungefær 150 Aar efter denne Hændelse, og, som samme Mand var Lector Theologiæ udi Bergen kort efter Reformation, saa fandt hans Vidnesbyrd, saa vel som Herluf Larsens, der ogsaa har skrevet om denne Hændelse, ikke andet end være af stor Bigtighed. Bore trykte Historier holde ellers for, at den Grønlandskke Farts Ophørelse er at tilskrive den sorte Pest, som borttog de fornemste Sømænd, item Danske og Norske Kiøbmænd, hvoraf de Grønlandskke Compagnier bestoede, saa at fra den Tid den Grønlandskke Handel blev efterladt, hvor vel det er troeligt, ikke gandske, efterdi man seer af Historien, at længe derefter haver været Correspondence imellem Grønland og Norge, efterdi Erke-Bisp Eschild af Trundhiem udi det Aar 1406. skikkede een ved Navn Andreas til Grønland for at succedere den sidste Grønlandskke Bisp af Garde. Saa at man fandt bifalde dette, som her antegnes, nemlig at Handelen allerførst reent ophørede Anno 1429. da Vitalianerne anden Gang ødelagde Bergen, hvis Borgere havde Farten paa Grønland.

Rette
Aarsag
til det
gamle
Grøn-
lands
Forlis.

Anno 1439. komme Vitalianerne tredie gang igien til Bergen med 47. Skibe under Anforsel af samme Bartholomæo Voet. Indbyggerne havde da lavet sig paa Modstand, men bleve overmandede, saa at Vitalianerne indtog Staden igien, og der grummeligen huserede.

Anno 1463. afbrændte Garpes Bryggen første gang med een Deel af Staden og Graabrødre-Kloster. Ilden kom da fra en Bryggers Huus, ved Navn Talbwinckel, som vore trykte Historier kalde Claus-Winkel, og dersforuden henføre denne Hændelse til Aar 1476. eller 1475. og Norges Beskrivelse til 1473.

Anno 1487. afbrændte heele Stranden fra Klosteret indtil Skoestrædet.

Anno 1561. var en Brand, som gik fra Raad = Huuset indtil Muren. Ilden reisede sig hos en Bødker, hvis Dotter vilde varme noget Oll ved Spaaner, hvoraf de hos liggende Spaaner, som Huuset var fuld af, bleve antændte.

Anno 1582. afbrændte den første Deel af Stranden og Skoemager-Gaden

den indtil Bryggen. Ilden antændtes da udi Sogne-Præstens Residentze neden for Raad-Huusset.

Anno 1589. brændte Stranden fra Muren til Bispe-Gaarden, hvor nu Ny Kirken er. Der var paa samme Tiid saadan Frost, at heele Baagen laae saa sterkt, at man kunde gaae til Afskeland, og biergedes da meget Gods over Iisen.

Anno 1623. den 6. April. som var en Palme-Søndag, skeede den store Ilddebrand, der lagde den heele Stad tillige med Bryggen udi Aske, saa at intet blev til overs uden nogle faae Huuse uden for Ny Kirken. Der afbrændte da fire Kirker, nemlig Ny Kirken, Doms Kirken og St. Martini Kirke (den 4de nævnes ikke) tiligemed Raad-Huusset. De fleeste saa kaldne Brandsrie Kieldere, hvorudi Borgerne meenede at have reddet deres Gods, bleve ogsaa ødelagde, saa at denne Skade var ubeskrivelig stor. Ilden antændtes udi et Huus kaldet Trolle-Gaarden.

Anno 1640. afbrændte Staden igien fra Muren indtil Bryggen. Udi denne Ildes-Brand ødelagdes Doms Kirken,

ken, Raad-Huusset, den Latinſke Skole, Fattig-Huusene og Hospitalet, ſaa at der alleene blev tilbage den Deel af Staden fra Muren indtil Nordnæs, iſtem Bryggen og det ſom var bag Bryggen. Denne Ild-Brand foraaſagede tvende Drænge, ſom ſkiode med Piſtoller i Jonas Guldsmeds Huus.

Anno 1660. afbrændte den yderſte Part af Bergen fra Muren til Ny-Kirke-Allmænding. Ilden kom ogſaa udi Ny-Kirke Tag, men blev dæmped og Kirken reddet. Branden begyndte udi Altenow Gaarden, hvor en Mand ſogede Eiære. Norges Beſkrivelse ſætter her 1664. men dette Aars-Tall maa ſaa vel ſom alle andre corrigeres efter Mag. Evertſens Beſkrivelse, hvilken levede paa ſamme Tiid udi Bergen.

Anno 1686. opbrændte atter den lange Gade fra Muren indtil Ny-Kirken. Samme Brand begyndte ved Natte-Tiider næſt ved mine Forældres Huus, ſaa det var med ſtor Nød, at jeg og mine yngre Sødiſkende bleve reddede. Alt det øvrige i Huuſet indtil Guld, Sølv og reede Penge blev til intet. Dette ſkeede kort efter min S. Faders Død, da jeg var lidt over et Aar gammel.

Den

Denne Ild forarsagedes af en Pige, der klinede en Prose til Sænge-Stolpen, som hun skulde reede, og strax derpaa forlod Kammeret for at forrette et andet Errende, saa at hun ved sin Tilbagekomst fandt Kammeret i fuld Flamme.

Anno 1702. afbrændte fast den heele Stad tilligemed Garpe-Bryggen, og 4re Kirker foruden Hospitals-Kirken, saa at der blev intet tilbage uden Ny-Kirke-Sogn med Kirken. Den nye Norges Beskrivelse siger, at Ilden begyndte paa Garpe-Bryggen, hvilket blant andre Feil maa rettes; thi Branden reisede sig udi Dom-Kirke-Sogn, nær ved Manufactur-Huusset, og det Huus, som jeg var udi, lige over for Dom-Kirken, var lagt i Aske, længe førend Ilden kom til Bryggen. Siden den Tid har ingen stor Ild-Brand været i Bergen, hvilket næst Guds Bistand kand tilskrives Ovrighedens gode Anstalter og Indførsel af visse bequemme og magelige Haand-Spønter, hvormed man strax kand gaae Ilden i møde og dæmpe den, førend den faaer Overhaand.

Af disse mange store Brande sees, at det er vanskeligt at beskrive Bergens gamle Form og Skikkelse; thi der findes

des faae Stæder, som have været saa mange Forandringer undergibne.

C A P. III.

Bergens Historie og hvad merkværdigt sig der i gamle Dage har tildraget.

SAn maa her af Titelen ikke bilde sig ind at faae nogen ordentlig eller behagelig Historie; thi saadan maa søges udi Norges almindelige Beskrivelse, af hvilket Bergen er kun et Lem, saa at intet meget særdeeles Historisk kand anføres, uden hvad som har Rapport med det heele Rige. Dette dog uanseet, og endskiøndt Bergen er een af de nyeste Stæder udi Norge, saa giver den dog meere Materie til Historie, end nogen af de ældre Stæder, og det i Henseende til de adskillige Colonier af fremmede Folk, som der have satt sig ned, og været anseede som adskildte Societeter fra hinanden baade udi Sæder og Leve Maader, samt Privilegier og egne Lovve, saa at hvis alting omstændigen var

an

antegned, eller alting kunde henføres til et Sted udi en Historiske Kiede, kunde det faae Anseelse af en Historie, ja saadan een, der end ogsaa kunde interessere Læseren. Men som det er fornødent at indslutte mange mærkværdige Ting udi andre Capitler, vil jeg her alleene lade mig nøye med korteligen at antegne nogle visse Sager, hvoraf denne Stad udi Historien er bleven bekendt.

Hvad som blant andet har gjort denne Stad Navn-kundig, er dette, at adskillige Norske Konger der have haft deres Sæde; thi foruden Stifteren Oluf Kyrrer, samt hans Sonne: Søn Kong Osten, der mærkeligen forbedrede Staden, have der udi resideret efterfølgende Konger:

Hvilke af de gamle Konger residerede udi Bergen.

Magnus Blinde, hvilken holdt sit Hoff paa Sverresborg, hvor han af Harald Gille blev fangen og ilde med-handled.

Magnus Erlingsen, som havde sit meeste Tilhold udi Bergen, tillige med sin Fader Erling Skakke og sin heele Kriigs-Magt, der blev han udvælt og kroned 1164. overværende den Pavelige Legat Stephano, samt 5. Biskoper. Han
 B holdt

holdt der nogle Slagtinger og omsider blev begravet i Dom-Kirken paa Kan-nike-Bierget, hvor han var kronet.

Kong Sverre haver ladet befæste Sverresborg, og der ladet sin Dronning Margareta residere. Da Kong Sigurd Magnusen med andre havde belejret Dronningen sammesteds, kom han selv did hen, ødelagde den fiendlige Flode udi Florvaag, og omkom Sigurd selv. Siden den Tid havde han gemeenligen sit Konge-Sæde i Bergen.

Kong Hagen Sverresen residerede iligemaade udi Bergen, hvor han døde og blev begravet.

Kong Hagen Hagensen blev gjort til Norges Konge i Bergen, og residerede han i samme Stad fast stedse hans heele Regierings-Tid som var 47. Aar. Med hvilken Høytidelighed denne ypperlige Konge blev kronet i Bergen af Cardinal Vilhelmo, derom kand læses udi den Norske Kronike. Hans Søn Magnus, item Erik Magnusen bleve ogsaa kronede i samme Stad.

Det er troeligt, at Staden ikke har lidet tiltaget, medens disse Konger der havde deres Residence. Det var at
ynste,

ønske, at Skribenterne havde antegned,
 hvad enhver af disse Konger havde for-
 bedret, og hvorledes Kirker og publiqve
 Bygninger af dem ere blevne foregede,
 hvilket havde været bedre, end at viise
 alle de Kroninger, Begravelser og Kon-
 gelige Bilagere, som der ere skeede.
 Dette og andet deslige giøre nogle Ca-
 pitler udi Mag. Evertsens Manuscript,
 hvilket jeg her vil forbigaae, endeel ef-
 terdi det findes antegned udi de Norske
 og Danske Kroniker, endeel ogsaa efter-
 di det henhører ikke til Bergens Byes,
 men til heele Norges Historie i Allmin-
 delighed. Hvad som derfor her alleene
 kand omtales, ere de Trefninger eller
 Søe-Slag, som ere holdne i og ved
 Bergen, og ere efterfølgende:

Anno 1134. (a) blev holdet et
 Slag imellem Magnus Blinde og Ha-
 rald Gille, hvorudi Magnus blev over-
 vunden, og hans Dyne bleve af Seyer-
 Herren udstukne og den eene Fod af-
 buggen.

Søe-
 Slag og
 Trefning-
 ger.

Anno 1155. holdtes et Slag udi
 Bergen imellem Kong Harald Gilles
 B 2 Søn

(a) Rami Beskrivelse figer 36.

Sønner, hvorudi Sigurd Haraldsen blev slagen.

Anno 1180. gjorde Bønderne af Waas og heele Syndhorde-Land en Opsstand, og komme uførmødende til Bergen med stor Bulder og Kriigs-Naab. Dette skeede udi Kong Sverres Tid, hvilken strax satt sit Kriigs-Folk i Orden inden for alle Helgens Kirke, og mødte Bønderne paa St. Hanses Bold, hvor en stor Hob Bønder bleve slagne, og de øvrige maatte tage Flugten. Næst derefter kom Kong Magnus fra Danne-mark med en Flode af 30. Skibe. Ham gik Kong Sverre med 16. Skibe i møde, og blev da holdet et Slag ved Nordnæs, hvor Magnus blev slagen, og med Forluis af 18. Skibe maatte tage Flugten.

Anno 1182. stod atter et Slag is mellem Kong Magnus Erlingsen og Kong Sverre, hvorudi den sidste erholdt Sejer, drev Magnum med alt hans Folk ud af Staden, og gjorde et stort Bytte.

Anno 1188. blev ogsaa holdet et Slag i Bergen af Kong Sverre.

Anno 1193. skeede ovennaldte Slag udi Floorraag, hvor Kong Sverre

te erholdt den store Sejer over Sigurd Magnusen og forløsfede sin Dronning, som var belejred paa Sverresborg.

Anno 1207. (a) overfaldte Baglerne Bergen, belagde Slottet, og afbrandte den heele Førgaard, og endelig tvungne Birkebenerne, som laae derudi, at overgive Slottet. Philippus Baglernes Konge lod da Slottet nedbryde.

Anno 1237. (b) blev holdet et Slag i Bergen mellem Stadens Førgere og Hollanderne, efterdi de sidste havde lagt deres Skibe ind til Bryggen, og derved tilføiede nogle af deres Skibe Skade. Adskillige Hollændere bleve udi denne Trefning omkomne. Men, da Kong Hagen kom til Byen, blev Forlig giort imellem dem.

Udi forrige Seculo 1666. skeede det Navnkundige Sø-Slag udi Bergen mellem de Engelske og Hollandiske. Samme Action tildrog sig saaledes: Den Hollandiske Ostindiske og Smyrna-Flode, bestaaende af 60 Skibe, søgte Beskyttelse mod de Engelske udi Bergens Havn.

B 3

Men

(a) Rami Beskrivelse siger 1205.

(b) Rami Beskrivelse siger 36.

Men de bleve der angrebne af 17 Snaeliske Orlog-Skibe under Anforsel af Thomas Fyddeman. Den 13. Augusti gif Slaget for sig, da bleve de Hollandske Skibe saaledes beskyttede af Bergens Castell og Skandser, at de maatte afskappe deres Anker, og tage Flugten. Der savnedes iblant dem adskillige høye Officiers, blant hvilke Amiralens Broder. Søn. Den største Deel af deres Skibe bleve saa ilde tilreedeede, at man kunde see dem igiennem, og nogle ginge til Grunde.

Hvad Uleyligheder Bergen ellers har haft af de der etablerede fremmede Societeter, som de Contorske og Skoemagerne, derom skal tales paa et andet Sted.

Fra den Tiid Norge og Danne-mark under Kong Olaf, Dronning Margareta Søn, bleve foreenede, haver ingen Konge resideret udi Bergen, dog haver Staden tidt været benaadet med Kongens Visite.

Christianus I. af den Oldenburgske Stamme, efter at han Aar 1450. var kroned til Konge udi Trundhiem, begav han sig til Bergen, hvor han forblev nogen

noagen Tiid. Fire Aar derefter blev Staden anden gang benaadet med hans Besøgelse.

Kong Hans besøgte Bergen 1486. og udi det Aar 1507. kom Hans Søn Hertug Christian Norges Statholder første gang til samme Stad. Der hendte sig, at hans Hoff-Aar blev ihjelslagen. Hertugen, som da var til Gæst paa Bispe-Gaarden, fik strax Tidende om dette Mord, men med denne falske Omstændighed, at det var hans Cansler, hvorudover han strax forlod Bispe-Gaarden, og forsøede sig til det Sted, hvor dette Mord var skeed; Men, da han kom til Skoemager-Strædet, lukkedes Porten for ham, saa at han maatte begive sig en anden Vej til Bispe-Gaarden igien, hvor han fik bedre Underretning om dette Mord, nemlig at det var skeed paa hans Hoff-Aar, hvorudover der siges at han gav sig til Freds. Hvad som ellers var Aarsag til denne Hendelse, derom findes intet anført: Man seer ey heller, at Hertugen hævnede det Mord, hvilket man desmeere maa forundre sig over, efterdi han havde samme Hoff-Aar meget kjær. Noget derefter kom han i Kundskab med den bekiendte Dyveke, om hvis Historie jeg intet

Hvor til Staden er besøgt af de sidste Konger.

her vil tale, efterdi den findes udi alle
vore trykte Historier.

Siden den Tiid har Bergen ingen
Besøg haft af de Danske Konger, før
rend af Kong Christian IV. Høyst-
bemældte Konge kom udi det Aar 1599.
til Bergen med 10. vel udrustede Skibe,
og opholdt sig der fra den 21. Junii til
den 23. Julii, som var over en Maaned,
og var da i Følge med ham hans Bro-
der Hertug Ulric. Saasom hans Ma-
jestæt af Naturen var lystig, og endda
udi sin Ungdom, øvede han een og an-
den Kortsvillighed, hvorudi Indbygger-
ne havde Behag, og som de endnu vide
at tale om. Da han af Lehn-Manden
var buden til Gæst udi Claus Miltzows
Huus, og mærkede, at Vindverne udi
Huuset vare heel gamle, lod han dem
strax slaae i Stykker, og forcerede andre
nye igien. Den 24. Junii var han til
Gæst paa Søster-Gaarden paa Bryg-
gen, og der ansaae de Contorske Leege.
Kongen fandt saadan Behag udi denne
Leeg, at han bød een af sine Lakeyer at
være med i Spillet. Lakeyen blev da
saaledes medhandlet, at, da han tilbød
ham en Rosenoble, om han end vilde
leegge en gang, som man kaldte at krybe
i Borgen, bad han ynkeligen for sig og
sagde:

sagde : at han ikke for 100. Rdlr. oftere vilde bivaane saadan Leeg , saa at Kongen og Hertug Ulric maatte hierteligen lee deraf. Den 29. Junii var han til Gæst paa Raad-Huusset. Da han om Aftenen vilde begive sig til Slottet , og man løfede Stykkerne , som Magistraten havde plantet ved Raad-Huusset , komme tvende Skyttere til Ulykke af Uforsigtighed : Den eene døde strax , og den anden paa tredie Dag derefter. Udi efterfølgende Maaned bivaanede han fast alle Fetter , som holdtes paa Raad-Huusset , hvilket over alt var hans priseelige Sædvane. Han ansaae ogsaa alt hvad som var mærkværdigt saa vel uden som inden Staden , reed ogsaa op paa det høye Bierg kaldet Fløyen : Og endeligen den 23. Julii forlod Bergen i gien.

Anno 1604. kom Høyst-bemældte Konge igien til Bergen , hvor han paa en almindelig Herre-Dag , som mod Enden af Julio blev holden , lod oplæse den nye Norske Lov-Bog , som kort derefter blev trykt.

Udi det Aar 1620. blev holden en Herre-Dag igien til Bergen ; dog var Kongen ikke selv tilstede , men det skeede ved Kongelige Commissarier.

Men udi det Aar 1622. lod han sig der indfinde udi egen Høye Person, tillige med Kron-Prindsen Christian V. og blev med stor Pragt imodtagen af Knud Gyldenstjerne, som da var Lehns-Herre udi Bergen.

Anno 1631. og 1637. bleve holdne Herre-Dage udi Kongens Graværelse.

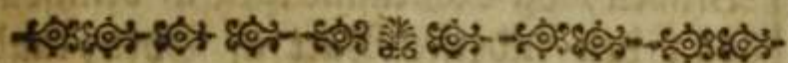
Anno 1641. kom H. M. den fierte gang til Bergen med 5. store Skibe, og fulgte med ham paa denne Rejse hans Favorite Wibetse. To Dage efter hans Ankomst bleve holdne Herre-Dage paa Slottet.

Hans Søn og Successor Kong Friderik den Fyerde kom ingen Tiid til Bergen, skiondt der udi hans Tiid bleve holdne adskillige Herre-Dage.

Kong Christian den Femte var udi Bergen det samme Aar Staden brandte nemlig 1686.

Høy-loblig Hukommelse Kong Friderik den Fierde besøgte Staden 1704. og residerede imidlertid udi Commerce-Raad Jürgen Thor-Möhlens Huus.

Vor nu Regierende Allernaadigste
Konge, Kong Christian den Siette var
i Bergen 1733.

C A P. IV.

Om Bergens Situation og dens Territorio.

Bergen ligger efter Poli Højde 61.
Grader og 15. Minuter, mellem
tvende Stæder, Grundhiem paa den
Nordre og Stavanger paa Syndre Si-
de. Den er bygged i Form af et C eller
rette af en Heste-Skoe, og ligger midt
udi en Dal omkring Bredden af den
store Bugt, som Indbyggerne kalde
Waagen. Den er paa alle Sider om-
ringed af høye Bierge, af hvilke de for-
nemste ere:

1. Rundemanden, som ligger mod
Norden, og haver sit Navn af en Steen,
der ligger bag Bierget og saaledes kaldes.

2. Fløyen, som ligger ved den
høyre Side af Byen, paa hvis høyeste
Spidse staaer en Fløye eller Beyerhane,
giort

De for-
nemste
Bierge
som ind-
slutte
Staden.

giort efter den Form af T af tvende store Bielker og Tverbielker, og er danned ligesom en Skibs-Aare, der vender sig efter Binden, og beqvemmeligen af dem, som boe i den inderste Part af Byen, kand sees. De Tydske udi Svends-Gaarden have fra Arilds Tiid været forpligtede til at holde den ved lige, og inden 24. Timers Forløb under stor Straf at opsætte den igien, naar den enten af Storm og Uveyr blev nedslagen, eller af Velde og Forraadnelse nedfaldt. Og er det anordnet til Straf, efterdi de forud udi denne Gaard udi deres Spil have røget et Menneſte ihjel. Anno 1669. lod Commandanten Cicignon den forbedre med en liden Skandse af Steen omkring, og efterdi den ikke vel kunde sees udi den yderste Ende af Byen mod Nordnæs formedelt et høiere Bierg, bagen for det samme, som med sin Skygge skjulede den, lod han ogsaa sætte een paa det høiere Bierg, og derhos 12. Skandse-Kursver, hvilket gav en sær Anseelse for dem, som kom seylende til Bergen.

3. Oldrik et meget høyt Bierg, som ligger mod Osten, hvorpaa Skyerne oftest hvile, og naar det er Tyds Best, eller Besten-Bind derpaa brydes, foraarjages yppig Regn udi Staden.

4. Sol-

4. Solheims Field mod Synden et Bøffe=Skud eller 2. fra Byen, og har sit Navn af den hosliggende Gaard Solheim tilhørende Bispe=Stoelen.

5. Damsfieldet, der har sit Navn af en Gaard, der ligger neden for, og kaldes Dams=Gaarden, forðum Haa=steen.

6. Ludderhorn, et overmaade høyt Bierg, Syd=Vest mod Staden; paa den øverste Spidse er et Bagt=Huus, og en liden Runddeel, som der blev lagt Nar 1666. udi Cicignons Tiid. Man fandt af dette Bierg see nogle Mii=le ud i det store Hav. Derfor holdtes saa vel udi Freds som Kriigs=Tiid Bagt=Dag og Nat af visse Folk, hvilke, saa snart de saae et Skib udi Søen, op=hisfede et rødt Flag paa en høy opreysset Stang eller Mast, een gang for hvert Skib; saa at man udi Staden ofte fik Tidende om Skibene nogle Dage for deres Ankomst: Nu omstunder holdes ingen Bagt uden i Kriigs=Tiider. I forðum Dage blev paa samme Biergs Spidse antendt en Baal, hvorefter andre Bæ=Legne rettede sig, og gjorde ligeledes, saa at derved gaves Kundskab om Fiendens Ankomst over det heele Land.

Land. Kong Hagen Udelstan var den første, som saadant anordnede, da han førte Krig med Erik Blodøres Søner. Neden for dette Bierg mod Staden ligger een Gaard, kalden Graffdal.

7. Askelandsbierg, som ligger Nord-Vest paa den anden Side af Fjorden, ungefehr en halv Mil fra Byen. Bønderne paa den Side af Staden høre mestendeels til Dom-Kirken.

Om tvende af disse Bierge og et som ligger nogle Mile Synden for Bergen, nemlig Siggen, som er et meget spidst Bierg, ikke ulig Canarie Spidse, er dette betiendte Bers i gamle Dage gjort af de Tydske:

Sigge, Oldrif und Ludderhorn
Sind zu Bergen die hoheste Thorn.

Ovenmældte 7. Bierge blive alle betegnede udi Bergens Byes-Baaben med 7. runde Kugler, hvor paa Bergens Huus, som det for dem har været, staaer funderet.

Stadens
Territo-
rium.

Imod Syd-Syd-Ost fra Staden er en temmelig Dal med adskillige Gaarde, Skove og Bønde her og der. Paa den

den venstre Side strax ved Byen ligger tvende Bände, som have deres Navn af en Herre-Gaard derhos liggende, kaldet Lung-Gaarden, og fordum var et Nonne-Kloster. Disse Bände kaldes det store og lille Lunggaards-Band.

Besten derfra ligger en flæt Matt, som fordum kaldtes St. Hanses Bold, nu Engen, eller Syndenæs. Samme Bold haver altiid været Borgernes Munsfrer-Plads, saasom der og i gamle Dage have staaet mange Slagtinger udi Kong Magni Blindes og Kong Sverres Tiider.

Paa begge Sider af Staden nedflyde store Aaer af nogle Diger og brede Bände, som ligge oven paa Biergene, hvorved adskillige Vand-Møller drives. Det Dige paa den Nordre-Ende af Byen løber ned fra Rundemanden til Sandvigen og driver dobbelte Møller, saa at de sielden om Sommeren, naar det er heedest og længe har været tørt Veyr, staar stille.

Det paa den Østre-Ende kaldes Svarte-Diget, ikke fordi Vandet derudi er meere sort end andet Vand; Men fordi det ligger imellem tvende mørke og høye

høye Bierge, som ved deres Skygge
forarsage, at Vandet synes fort. Der
af drives 6. smaa og enkelte Møller, hver
med 2. par Mølle-Steene og Hiule, der
næst 2. store og dobbelte Møller med 3.
par Mølle-Steene og Hiule.

Endnu er en Stampe-Mølle for
at bereede Sembslær, item en Kobber-
Mølle, og endelig en Bark-Mølle, hvor
Skoemagerne male den Bark af Eeg og
Birk, hvormed de bereede deres Læder.
Alle disse drives heel beqvemmeligen af et
Vand, saa at hvad den eene forlader,
den anden med Dige og Demning om-
fanger og til sin Nytte og Brug hen-
vender.

Disse Møller med andre Saug-
Møller ere først anlagde 1530. udi Fri-
derici Primi Tiid af Pale Andersen af
Sverrig, som udi Böhmen havde lært
Konsten.

Saa vidt om Bergens Situation og
dens omliggende Bierge og Gaarde, nu
vil jeg begive mig til Stadens Beskri-
velse i sig selv.

CAP. V.

Om Stadens nu væ-
rende Bygning.

Skar man estertænker de mange Kir-
 ker og Klosterer, som findes at ha-
 ve været udi Bergen for Reformationen,
 og derhos betragter, at nu omstunder
 ikke findes uden fire Kirker foruden Ho-
 spitalet og Marke-Kirken, og slet ingen
 Klosterer, skulde man deraf slutte, at
 Staden tilforn har været een gang saa
 stor og Folke-rig. Der kand vel ikke
 tvivles om, at den jo tilforn haver væ-
 ret større og mægtigere, helst saasom man
 veed, at det meest bebygde Sted nu
 er gandske øde; Men man kand derimod
 tvivle, om Stranden nogen Tiid har
 været saa vel bebyggt, som nu omstun-
 der, og kand man efter de mange Kir-
 ker, som fandtes i de Catholske Tiider,
 ikke regne Stedens Størrelse. Slottet
 og adskillige Kirker have tilforn været
 prægtigere; men en stor Deel deraf, samt
 alle Borger-Huuse have været af Træ,
 da derimod nu omstunder alle Kirker og
 publicke Bygninger ere af Steen, ilis
 ge

Om
 Staden
 var stør-
 re i gam-
 le Dage.

gemaade de fleeste Borger-Huuse ved Stranden, sær udi Ny-Kirke-Sogn.

Jeg har tilforn viset, at Staden i gamle Dage var alleene bebygdt paa den venstre Side, item ved hvad Lejlighed Stranden er bleven bebygdt, og at Byen fra den Tiid har faaet den Skikkelse, som den nu haver, nemlig Form af en Heste-Skoe, hvis tvende yderste Ender ere Næs eller Odder, hvoraf den eene kaldes Nordnæs, den anden Communen.

Paa Nordnæs stode i gamle Dage adskillige Kirker og Kloostere, som nu omstunder saaledes ere ødelagde, at ey mindste Tegn deraf er tilbage. Det øde Sted har siden i mange Aar været brugt til en Ketter-Plads for Misdædere, omsider er der Aar 1644. begyndt at bygges Skandser og Bolde med Metal og Jern-Stykker forseeede. Der blev ogsaa opreyst en Papegoy-Stang, hvor til Lehn-Manden med de fornemste af Byen og Borgerne pleyede aarligen at skyde. Samme Papegoy-Stang havde tilforn staaet paa St. Jacobs Kirke-Gaard udi Marken, og en Priis var af Kongerne satt for dem, som kunde ramme den. Ved Nordnæs ligger St.

Povels Kirke = Gaard , hvorudi fattige Liig nyde frie Begraveller. Den blev indvied 1650. den 16. Junii af Hr. Otto Rasmussen Stud , Sogne = Præst til Ny = Kirken.

Herfra begynder den fornemste Gade udi Byen , kaldet Stranden , fordum Haa = Karle = Strand. Den kaldes saaledes , efterdi den ligger nærmest ved Vandet. Neden for Huusene ud paa Vandet ere bygde Sæ = Boder , somme to , andre tre Loftet høye paa Bolværk. Imellem disse Sæ = Boder og Huusene ere ellers andre Pak = Boder paa begge Sider af Gaarden. Hvoraf sees , at ingen Stad kand handle med større Bequemlighed , thi enhver Kiøbmand kand faae sine Skibe , ligesom ved sin Stuedør , og blive derforø Bahrene samstedts lossede med en u = troelig Hastighed.

Ny = Kirke
Sogne
og dets
Gader.

Blant disse Sæ = Boder ligger og Told = Boder , langt uden for alle de andre paa Dybet med Bolværk udlagt , saa at Skibene , hvor dybe de end stikke , kand lægge dertil ; Den haver dobbelte Bæreller neden under med Pak = Huuse og Beyer = Huus , men oven til har den Saler , Stuer og Bæreller for

Tolderne og Told-Betienterne. Den blev bygget 1651. af Antonio Knip.

Oven for Stranden er en Gade, som gaaer lige til Ny-Kirke Allmending. Den samme haver 5. smaa Tvær-Gader eller Smuge, som gaaer op til en Høy, kalden Høyen, hvor tilforn var en Beyer-Mølle, men nu ligge der tvende stærke og velbefæstede Skanser, af hvilke den eene kaldes Frideriksberg, med høye Volde af Steen og Jord befæstet, saa at man derfra kand beskyde den heele Fiord rundt omkring indtil Dams-Gaarden, Nvarven, Askelund og Sandviigen, ja Slottet selv og den heele Stad. Uden for mod Nord-Vest ligger den anden. De bleve anlagde 1666. som var Aaret efter ovenmeldte Slag stod mellem de Engelske og Høllandske, og synes det at samme Slag haver givet Anledning til disse Skansers Anlæggelse.

Den store Strand-Gade med Smuer og Dvre-Gader gjør meer end den halve Deel af Staden, saa vel udi Størrelse som udi Vigtighed; thi den største Deel af Huusene ere Kjøbmænds-Huuse og Kram-Boder, og ere de fleeste bygde af Steen med muurede Brand-

frie

frie Kiældere. Den deeles ellers udi 2. Parter, hvor imellem der saa kalden Muur-Almænding er Skillerum; Samme Almænding kaldes saaledes, efterdi derpaa staaer en Grundmuuret Bygning, skildt fra alle andre Huuse. Alt hvad som er paa den Nordre-Side af samme Muur indtil Nordnæs tilhører Ny-Kirke-Sogn, hvoraf det Vigtigste er den Deel, som ligger mellem Ny-Kirke-Almænding og Muren. Fra samme Rad af Stranden gaaer 6. Tvær-Gader, hvor igiennem man gaaer til en anden stor Gade, kalden Marke-Beyen, efterdi den ligger længere fra Stranden eller Søen op ad Marken, udi hvilken gemeene Folk, Sommermænd og Baads-Folk boe. Oven for Marke-Beyen igien er en anden Gade, kalden Munkelef-Gaden, fra hvilken man gaaer til Marke-Beyen igiennem tvende Tvær-Gader eller Smue. Der nedent for igien ere tvende Smuer og Tvær-Gader, hvor fattige Folk og Fiskere boe.

Borgerstabet udi Ny-Kirke-Sogn lod der paa egen Bekostning 1650. opbygge et herligt Taarn af Steen, som havde 5. Spiirer med Knapper, og var en af Byens største Zirathe. Men samme Taarn blev afbrændt 1660. og den

tilbage staaende Muur blev af Oberste Cicignon siden nedbrudt og anvendt til Frideriksberg Skandjes Bygning.

Allt dette tilhører Ny-Kirke-Sogn, saasom det Anno 1647. fra Dom-Kirken blev adskildt, og det ved den ovenomtalte Grundmurede Bygning, gemeenligen kalden Muuren, som tilforhvar een Baaning tilhørende Hr. Erik Rosenkrands, og er bygd 1651. moeyen midt paa Allmandingen, med en Hvelving under, hvor igiennem man gaaer fra Ny-Kirke-Strand til Dom-Kirke-Strand. Den samme Muur haver udi nogle Gld-Brande bestiermet en stor Deel af Staden, saasom 1561. 1640. og 1660. Der er under den samme store Kieldere, og oven paa en smuk Baaning.

Dom-
Kirke-
Sogn.

Efter Ny-Kirke-Sogn følger det andet store kaldet Dom-Kirke-Sogn, og begynder fra den anden Side af ovenmeldte Muur. Fra denne Muur strækker endnu Stranden sig indtil Smørs-Allmandingen, og haver samme Part paa den nederste Deel fire adskildte Gader, som gaae imellem Huusene indtil Søe-Boderne. Fra den obre Side gaaer en Tvær-Gade til den Deel af Marke-Beyen, som strækker sig fra Muur

Muur-Allmændingen til Smørs-Allmændingen. Der bag ved er først Lange-
Kekken, og Siden høyere op Calmar-
Gaden, som løber til St. Hans Bold
eller Engen, og haver paa begge Sider
Huuse for gemeene Folk.

Calmar-Gaden haver sit Navn af
et stort muuret Huus, staaende der i en
Hauge. Det samme blev bygget 1611.
af Borgermester Søren Sørensen til
Erindring af Calmar-Bye, som samme
Aar blev indtagen af Christian IV.

Fra Smørs-Allmændingen stræk-
ker sig Stranden end videre indtil Tor-
vet, hvor ogsaa er en Allmænding, kalden
Torv-Allmændingen. Imellem disse tven-
de Allmændinger ere tre Tvær-stræder el-
ler Smuge, som gaae op til Marke-
Beyen, og er af den igien et Smug,
som gaaer op til Engen. Fra Torvet er
endelig den øvrige Deel af Stranden
indtil Raadhuiset, samme Deel kaldes
ogsaa Stranden, ikke fordi den ligger
ved Stranden, hvilken slipper ved Tor-
vet; men fordi den er i samme Rad med
den rette Strand-Gade. Saa at der-
fore den store Bergens Strand-Gade
regnes lige fra Nordnæs indtil Raad-
Huiset, og befatter med hosføyede Mar-
ke-Bey heele Ny-Kirke-Sogn tilligemed
E 4 den

den vigtigste Deel af Dom-Kirke-Sogn, det er, den heele Venstre Side af Staden. De fleeste Huse ere nu omstunder af Muur, men faa over to Loft høye. Paa den sidste Deel af Stranden nemlig mod Raad-Huusset boer Magistraten og de fornemste Folk udi Staden.

Omkring Raad-Huusset ere fast de skønneste Bygninger i Bergen. Fra Raad-Huusset gaaer en Gade, kaldes Broen, og rekker til Dom-Kirken. Den haver sit Navn deraf, efterdi der i gamle Dage var en Broe fra Graabrodre-Kloster, som nu er Dom-Kirken og til alle Helgens Kirke, og blev den samme af Træ holden ved lige af Skoemagerne. Men udi det Aar 1558. blev den af Christopher Walkendorf giort af Steen; thi den Tiid gik Vandet saa høyt op af Baagen; men det er siden bleven opfyldt. Om Dom-Kirken, Skolen, samt de andre Kirker og publicke Bygninger skal tales paa et andet Sted.

Fra Dom-Kirke-Kisten ud ad Markten strækker sig en Gade lige til Porten. Den samme Gade kaldes gemeenligent Markten, og findes der St. Catharinæ Hospital, St. Jacobs Kirke-Gaard, og de

de fattige Enkers Huus, hvorum ogsaa paa et andet Sted.

Stads-Porten, som tilforn var en gammel forfalden Muur, blev Aar 1646. udi Henrik Totts Tid repareret. Den blev ogsaa paa samme Tid forsynet med Batterier, Skandser og Stykker. Uden for Porten er en tør Grav med Palisader og Redouter omringed, hvortil fra Porten er en Broe, som Land optrækkes. Men dette altsammen er af ingen Betydelse. Der habes og kun liden Omforg for dens Vedligeholdelse; efterdi man til Lands sig intet fiendligt har at befrygte.

I samme Gade, nemlig Marken er paa den høyre Side det Søe-farende Fattig-Huus, item det store Hospital for Spedalske og andre. Fra Markes-Gaden gaaer en Tvær-Gade ind i alle Helgens Gade, som begynder ved Raad-Huusset og strækker sig til Lung-Gaarden. Endes saa Staden paa den Side med Lung-Gaarden, som ligger mellem tvende Bände, nemlig det store og det lille Lung-Gaards Band.

Kaars-Kirke-Sogn, som er det tredie af Stadens Hoved-Sogner, begynder paa den Syd-Veste Side af

Kaars-
Kirke-
Sogn.

Torvet, hvorfra først opgaaer en Gade til Raad=Huset: Dernæst en anden Gade til Skoe=Strædet. Skoe=Strædet er en Tvær=Gade, og med Kongens Gade løber op til Skræder=Strædet. Dette Qvarteer var tilforn bebygget af fremmede Haandværks=Folk, og kaldtes die Byf Ampter, gemeenligen Skoemagerne, saasom Skoemager=Amtet var det stærkeste: De samme have tit forarsaget Uroelighed i Bergen, sær udi det Aar 1526. da de aabenbare sloge sig til de Contorske, og vilde ikke lade sig bruge udi Kongens Tieneste som tilforn. De paastoede ogsaa ikke at være under Stadens Magistrat, sigende, at det var imod deres Privilegier, men alleene under Kiøbmænds Beskyttelse, ligesom de Contorske. De begyndte at holde Dull=Tap uden Accise, gave Fred=løse Folk Beskyttelse, og øvede anden Driftighed en Tiid lang uden Hinder, efterdi Kong Fridrik I. var da i Henseende til Riger=nes Uroelighed ikke i Stand til at holde dem i Ahe; Og haver jeg tilforn viiset, at de havde den Driftighed at slutte Porten for Christ. II. da han vilde der igiennem, saa at han maatte tilbage en anden Vey.

Synden for Kaars=Kirken er een
 breed

breed Gade, kalden Kaars-Kirke-Allmænding, anlagt 1640. for Ildens Skyld. Den var tilforn indsluttet med Staket og Porte. Oven for Kirken er en anden Allmænding eller breed Tvær-Gade, som samme Tiid blev anlagt, og strækker sig op til Fjeldet. Mellem disse begge ligger Kaars-Kirken.

Forbi Kaars-Kirken løber Skæder-Gaden. Den begynder ved Dorn-Kirken og rækker ned til Bryggens Porte. Den har trende Smug eller Tvær-Gader op til Over-Gaden, som rækker fra den Latinske Skole, først til Bryggens Allmænding, og haver tvende Tvær-Stræder op til Bierget.

Bryggens Allmænding med Narrenborg rækker op til Bierget. Den kaldtes fordum Na-Allmænding, og er en breed Gade, udvidet siden Branden 1640. ved en af de Contorske Gaarders, nemlig Notmands-Gaardens Nedbrudelse. Den er besatt med høye og tykke Træer til Værn mod Ilden. Paa Hjørnet deraf er Vin-Kjeldereren, et høyt Steen-muret Huus det fornemste, og som har været en Beskiermelse for Bryggen mod Ilden. Det samme Huus er
op

opbygget af en Præst i Nordfiord, ved Navn Hr. Peder Siebelsen.

Ellers er der næst hos en Krum Gade, kalden Hollænder-Strædet, eftersom der i gamle Dage vare store Kram-Boder, fulde af alle Slags Hol-landste Vahre. Derfra udgaae adskil- lige Steege til nogle Gaarde og Søe-Boder, som ere udbyggede paa Vaagen.

Ved det Sted, kaldet Dreggen, er Brade-Banken. Den ligger et lidet Stykke fra Slottet, og er et dybt Bolværk udlagt paa Vandet, saa at de største Skibe, hvor dybt de end stikke, kand ligge der tæt op til. Den haver en meget høy Krane, hvorved de aller største Orlog-Skibe kand kiothales. Den er først anlagt 1602. af en Skipper, ved Navn Gert Ewertsen, Borger og Indvaaner i Bergen. Den samme, saasom han merkede, at baade Ind- og Udlændiske kiothaledes deres Skibe ved Bolværker og Søe-Boder paa ubeleynlige Steder i Vaagen, da begierede han af Lauridz Kruse, som paa den Tiid var Lehns-Herre i Bergen, samt af Borgemeistere og Raad Bevilling paa at anlægge et Bolværk udi Dreggen med en

Bergens
Brade-
Bank.

Krane

Krane paa , item lovede at ville inden
 Aar og Dag forskaffe Krane , Blokke ,
 Tov og andet , som dertil var fornø-
 dent , og det med saadanne Bilkkaar , at
 naar det var fuldfærdiged , vilde han
 selv i de første 20. Aar have halv Par-
 ten af hvad Fortieneste deraf kunde kom-
 me. Den anden halve Part skulde de
 Søefarende Fattige nyde , men , naar
 de 20. Aar vare forløbne , skulde de det
 alsammen til ævig Tiid beholde. Paa
 dette fik han Kongl. Bevilling med sær
 Frihed , at ingen andensteds noget Skib
 i Byen maatte fiskhales , eller Master
 indsættes under 8. Ortuger og 13. Marks
 Straf til Kongen og Staden , og alli-
 gevel betale til Brade-Bænken.

Saadan Oprindelse haver Bergens
 Brade-Bænk , hvilken udi det Aar 1632.
 blev forbedred , og den store Krane op-
 retted. Denne Brade-Bænk holder og
 Tønden med sine store Ankere og Jern-
 Lænker ved lige , som uden for Slottet
 mellem Nordnæs og Communen er ned-
 sænked , at Skibene derved kand ligge
 fast.

Lidt uden for Brade-Bænken er
 Communen mod Norden , som for-
 dum heed Holmen , og tilforn var den ansee-
 ligste

Communen.

ligste Part af Staden formedelst de skionne og prægtige Kirker og Klostere, samt andre Bygninger, som derpaa have staaet, og haver jeg viiset, at det var der, hvor Staden allerførst af Kong Oluf Kyrre blev anlagt, med den første Kirke, som kaldtes Christ-Kirke, hvilken hans Sønne-Søn Kong Osten gjorde til en Dom-Kirke, efterat han selv havde anlagt en mindre Christ-Kirke.

Der blev ogsaa af ham paa samme Commun bygged det statelige Steens-Munster, kaldet Hollumb, som efter Herluf Larsens Meening var den første Raad-Stue, og haver staaet i Kongens Gaard, som og var bygged paa Communen. Desligeste Apostel-Kirken, og derforuden en stor Sal af Træ, den ypperligste og skønneste Bygning, som paa den Tiid var i Norge.

Der stod og paa samme Commun et Sorte-Brødre-Kloster, saa at dette Sted ikke ubilligen kaldtes Commun af Communitet, efterdi alle Geistlige vare der paa et Sted tilsammen; thi der vare ogsaa baade Bispens og Kanikernes Gaarde, som siden af Eske Bilde bleve nedrevne.

Alle disse Bygninger stode paa den yderste Høy og Kant mod Fiorden. Bispens og Kanikernes Boeliger stode eendeel paa Landet og Bierget, eendeel ud paa Vandet, og gav de mange Spiire og Taarne en herlig Prospect.

Der vare for et hundrede Aar siden under Sverresborgs Klippe imod Norden nogle Baaninger, Hauger og Søe Boder ud paa Vandet, som kaldtes Buntebuid. Der fra under samme Bierg indtil Huusene paa Dvre = Gaden vare nogle beboede Huuse. Men de samme ere siden nedrevne, og Grundene lagde til Slottet.

Ud imod Vandet til Brade Bænken vare de første Huuse byggede for Borgerne at boe udi, og stode de samme paa Pæle ud paa Vandet. Men de forginge ved en stor Vand = Flod 1436. og Pælernes Ender kand endnu sees dybt ned i Jorden ved Hav = Bredden. Pælene siges at være satte af Oluf Kyrrer, hvorpaa Borgerne oprettede sig Huuse.

Yderst paa Odden eller Næsset af denne Commun er en stor Jern = Ring at fæste Skibe udi, indsatt med Blye udi Klippen. De Tydske Drengene havde
for

fordum deres Spil med den samme, naar de med deres Skuder udførede hvad Ureenlighed de samlede i deres Gaarde, og maatte da alle, som nyeligen vare ankomne, krybe igiennem denne Ring, og af de andre finge et Slag af Skuffeslen paa Kumpen, og det saa stærkt, at Stykkerne fløye dem om Dreene.

Sverres-
borg.

Næst Communen mod Norden ligger Sverresborg, som haver sit Navn af Kong Sverre, der regierede i Norge 1193. og havde gemeenligen sit Kongelige Sæde udi Bergen, og til den Ende paa samme Bierg havde anretted en Borg, hvor hans Dronning residerede, og var Sigurd Borger-Klemmer Hovedsmand derover. Det blev siden nedrevet og ødelagt, saa at det i lang Tid har været en Steen-Hob med Jord og Græs bedækket, indtil Cankeler Ove Bielleke der lod anlægge et Batterie med Stykker og med Vagt-Huus, Corps de Garde forbedre 1666. og med flere Batterier forsyne, som strakte sig forbi Skudevigen indtil Rothouven.

Skudevigen har sit Navn af de Contorske Skuder, som der bleve opsatte, naar de skulde flyes og tiæres. Der boe eendeel Fattige, og ud paa Bandet ere

ere nogle Søe-Boder, som Borgerne for Glds-Baade have bygged.

Paa Kothouven ved den Nordre Side er en Huule, som strækker sig langt ind udi Bierget. Oberste Cicignon, Commandant over Bergenhuisets Slot, lod een med en Lygte gaa der ind paa 18. Favner. Da udsluktes Lyset, og Manden, som kom tilbage, fortaalte gruelige Ting, som han enten virkelig havde seet eller udi sin Imagination. Oven for mod Fløyen ligge nogle Baaninger og Avels-Gaarde og strækker sig til Rundemand's Aae. Denne Aae skiller Byen fra Landet, saa at dens Fogemark der haver sin Ende, hvilket Magistraten gav tilkiende 1566. da den ikke vilde dømme paa et Mord, som udi Sandvigen var bedrevet af en Kvinde og hendes Dotter paa en Drang. Dette altsammen hører til Kaars-Kirke-Sogn.

Disse ere de 3. Hoved-Sogne, hvor udi Bergen er inddeelt, og er det hvoraf Staden nu omstunder bestaaer. Derforuden er de Contorskes Dvarteer, som bestaaer af adskillige Huuse, kaldne Gaarder, strækkende sig fra Bryggens Porte til Dreggen, og gemeenligen kaldes Bryggen. Den samme blev ordent-

D

ligen

ligen bygged 1463. da den forrige afbrændte, hvilket skal viises udi et særdeles Capitel, som handler om Bryggen alleene.

Bryggen.

Bryggen var tilforn deelt udi tvende Sogne, og havde tvende Tydske Kirker, nemlig St. Martini Kirke og vor Frue-Kirke, men efter den sidste Jde Brand har der alleene været een Kirke, nemlig St. Mariæ, hvilken er stor nok for de Contorske nu omstunder, efterdi Bryggen meer og meer aftager.

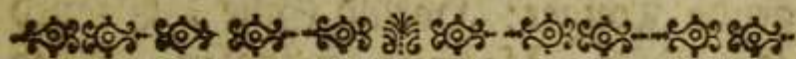
Allt dette saa vel Bryggen som Staden indelukker, som sagt er, Bergens Baag eller Biig, som i sig selv er temmelig breed, og saa dyb, at de allerstørste Orlog-Skibe ikke alleene kand ligge midt derpaa, men end ogsaa lige til Bryggen og Sø-Boderne.

Stadens Fæstninger.

Den var tilforn ikke befæstet, men er nu paa alle Kanter; thi paa den Nordre-Side er Christiansholm, som efter Christiani IV. Befalning 1641. blev anlagt med en Skandse af 6. Kanter midt paa den høieste Plan, saa at man uden Stie ikke vel kand komme der op, og kand beskyde Nordnæs-Communen. Dernæst Rothouben, Sverresborg, Kommunen og Slottet, som igien kand beskyde

fyde Christiansholm og Fiorden ud ved Nvarven; og var det derfra den Engelske Flode blev saa ilde tilreden 1665. Paa den Venstre Side er Nordnæs med adskillige Batterier og Frideriksberg, hvilken sidste nu omstunder er den vigtigste Fæstning udi Bergen. Desligeste i Syndnæs blev anlagt et Blok-Huus 1646. item Christiansbjerg, en besynderlig rund Skandse, som ikke uden med Stige kand bestiges. Den blev anlagt 1666. saa at man seer, at det Engelske Søe-Slag har meget forbedret Stadens Fæstninger.

Uden omkring alt dette fra Sandvigen, som ellers kaldes Høgrebigen, gaaer den store Puddefjord, og strækker sig bag om Syndnæs, indtil det store Lunggaards Vand op imod Porten, saa at Staden paa den Side er omflodt af Søen.

C A P. VI.

Om Stadens Kirker og publique Bygninger.

S Drend jeg skrider til de nu værende Kirker og andre publique Bygninger,

ger, vil jeg tale om de Kirker og Klosterre, som Staden har haft i gamle Dage, som nu ere ødelagde, saa at kun nogle faae findes tilbage. Man seer, at der have været henved 30. Kirker og Klosterre, hvilket man desmeere maa forundre sig over, efterdi Staden ikke har været af meget større Begreb, end den nu omstunder er.

Opførelse paa gamle og nye Kirker.

Den første og ældste af disse Kirker var Christ-Kirken, som var bygget uderst paa Communen af Kong Oluf Kyrrre 1070. Den blev siden udi hans Sønne-Søns Kong Ostens Tiid gjort til en Dom-Kirke. Man kunde endda see eendeel af dens Fundamenter, da de ved Skandernes Anlæggelse bleve aabuede. Kirken var lang og breed, havde tykke og stærke Muure af Kampesteen og Kvadrat-Beegsteen. Derudi findes at have været begravne efterfølgende Konger: Harald Gille, Sigurd Haraldsen, Magnus Erlingsen, Kong Sverre, Hagen Sverresen, Haagen Haagensen, Guttorm Sigurdsen, item den tappere Norske Helt Hagen Jarl.

Kirken har staaet indtil Kong Friderik den første's Tiid udi 456. Aar, da er den nedbrudt 1531, af Este Bilde, som

da var Slots-Herre, af Frygt for den bekiendte Claus Kniphoff, hvilken foruroligede Søen og holdt Christiani II. Parti; thi Eske Bilde frygtede, at samme Kniphoff skulde bemægtige sig Kirken, og deraf beskyde Slottet, som den laae gandske nær. Om denne Raison kunde være tilstrækkelig til at ødelægge den ældste og anseeligste Kirke udi Staden, vil jeg give andre at betænke. Claus den sidste Romerske Bisp satt sig i Begyndelsen af all Magt derimod, men da man lovede ham til Bederlag Munkelef med Klosterets Rente, samtykkede han derudi, saa at man seer, at det var Bisperne ikke saa meget om Kirkerne, som om Renterne at gjøre. Da Kirken var nedbrudt, førte de Tydske Steenene til Tydskland i Steden for Baglast, saa at intet af denne prægtige Kirke blev efterladt uden Stedet, hvorpaa den stoed. De Kongelige Begravelser bleve ogsaa saa reent forstyrrede, at de ikke fiendes meere, og Beenene bleve bortkastede blant Bolde og Skandser.

2: Den lille Christ-Kirke, som synes at have staaet paa den Nørre-Side af den store, den blev begyndt af Oluf Kyrres Sønne-Søn Kong Osten, hvilken, som sagt er, lod forbedre den gamle

le Christ-Kirke og gjøre den til en Doms Kirke; og i dens Sted gav denne mindre og mere Kirke Navn af Christ-Kirke igien. Denne Kirke blev tillige med den forrige nedbrudt af Eske Bilde, saa at det synes, at denne gode Herre har villet signalisere sig ved at nedrive Kirker, og i den Henseende intet synderligt Navn har efterladt sig udi Bergens Kirke-Historie. Edvard Edvardsen vidner, at der i hans Tiid endda saaes Grund-Volde deraf.

3. Sorte Brødres-Kloster, som ogsaa har været bygget paa Communen, uden Tviibl Norden for de tvende forrige imod Sverresborg, paa det Sted, som kaldtes Buntebull, hvor bemældte Autor vidner ogsaa at have seet Grund-Volde deraf; Og er det merkeligt, at disse 3. vare ligesom af Naturen skildte fra hinanden med smaae Klipper eller Bakker, imellem hvilke de som udi Dale paa det blotte Bierg vare grundmurede. Dette Kloster var i Begyndelsen bygget af Træ; men blev siden opmured af lutter Steen, af en Prior ved Navn Halvard, som døde 1508. Dets Odelæggelse skæde saaledes. Da den sidste Romerske Bisp Oluf Torildsen af Frygt for Kong Christian den Anden var reist til

Vols

Vofs og der boede, overlagde Slotts-
Herren Vincentz Lunge med Prioren
om Klosters og Kirkens Odelæggelse,
hvortil ogsaa Prioren formedelst Løfter
om Belønning lod sig beqvemme, saa at
han satt Gld paa Klosteret, og sagde, at
det skeede af Vaade. De skiftede der-
paa Guldet, Sølvet, Kirkens Kleno-
dier og Ornamenteer imellem sig, og be-
kom Prioren derforuden til Belønning
trende Jorder, blant hvilke vare Milde og
Sandvig. Denne Historie findes udi
Edvard Edwardsens Manuscript, dog
garanterer jeg ikke derfor, helst saasom
Autor alleene vidner, det saaledes at ha-
ve været tilgaaet efter hver Mands Sigels-
se. Hvis det saaledes er skeed, er det
ingen Zierath udi Hr. Vincentz Lun-
ges Liv og Levnet. Ovenmældte Prior-
heede Hr. Jens. Han druknede siden
ved Haagens Helde, da han vilde fare
til et Bryllup. Og er ingen Tvivl paa,
at den Romerske Geistlighed jo haver
giort Commentarier over dette hans
Endeligt.

4. Apostel-Kirke eller Capel, hvil-
ket ogsaa stod paa Communen, og det
udi Kongens Gaard, saa at det har væ-
ret en Slotts-Kirke. Det blev anlagt
af Kong Osten 1110. og meener Mag.

Absalon, at det først blev bygget af
 Erce; da i Kong Inges Tid 1207.
 Slottet eller Kongens Gaard af Bagler-
 ne blev afbrændt, haver uden Tvivl den-
 ne Apostel-Kirke haft samme Skæbne,
 efterdi den stod udi Kongens Gaard.
 Den laae saaledes øde indtil Kong Haas-
 gen Haagensens Tid, hvilken lod den
 igien opbygge af skønne udhugne Steen,
 og 1248. indvie af Cardinal Wilhelmo,
 som da var i Bergen for at krone Kon-
 gen. Bygningen var ellers saa herlig,
 at denne Apostel- eller Slots-Kirke blev
 anseet som een af Norges største Zierather.
 Uden paa Kirken vare de 12. Apostlers
 Billeder udhugne i store Steene, lige-
 som paa Trundhiems Kirke. Paa alle
 Apostlers Dage og andre store Fæster
 bleve de beklædde med Fløvel, Damast
 og Gyldenstykke, og udaf Klæderne han-
 ge Billeder, hvilke, naar Vinden blæse-
 de, gave Klang fra sig, som Sangverk.
 Paa Hvelvingen af Kirken var en Sal,
 hvor Kongerne holdte Herre-Dage og
 Raad. Der holdtes ogsaa Samlinger
 af det Kongelige Societet eller Ridders-
 Orden, kalden Jethmunds-Gilde, hvor-
 af Konger, Hertuger, Grever, Bispe,
 Baroner, Riddere, og anden Adel, ja
 end ogsaa af fremmede Nationer vare
 Lemmer; Saa at man seer, at de saa

Faldne Nordiske Gilder, hvoraf Kongerne vare Oldermænd eller Hoveder, vare da det samme, som man nu kalder Ridders Ordener, og at der derforuden har været mindre og ringere Gilder, bestaaende af alle Slags Stænder.

Ligesom der uden paa denne Kirke vare 12. Apostler udhugne i Steene, saa vare inde udi Kirken de 12. Apostle af purt Sølv forgyldte. Provsten til denne Kirke blev kalden Kongens Capelmester, havende Inspection over 11. Capeller, som alle tilhørede Kongerne, og hvortil de alleene havde Jus Patronatus og ikke Bisperne. Samme Capeller vare foruden denne Apostel-Kirke: St. Mariæ Kirke i Opslo, St. Michels Kirke og St. Stephans Kirke udi Tønsberg, St. Olufs Kirke i Agnuldnes, det er, Abelsnes, St. Peders Kirke i Sarebroe, St. Lauritz til Lystad, St. Lauritz i Eckersund, Hellig Raars Kirke til Fanøe, St. Catharinæ, St. Ludvig og Alle Helgen i Tysfæe, St. Nicolai de Hordla, St. Mariæ til Trunæs, hvilke alle bleve visiterede af denne Provst, hvilken udi Myndighed var anseet som en Bisp, brugte ogsaa, naar han i Kongens Nærværelse holdt Messe, Bispelige Insignia, som Mitra eller

Bispehat, Biskops-Stav og Ring, og gav Belsignelse som en Bisp.

Denne hærlige Kirke, efterat den havde staaet udi 278. Aar, blev den tilslige med de forrige i Grund nedreven af ovenmældte Kirke-Brydere Eske Bilde udi det Aar 1526.

5. Munkeløfs Kloster haver ligget der, som endnu Gaden findes, kalden Munkeløfs Gaden. Den blev bygd Aar 1110. af Kong Osten, og bestilket først til St. Nicolai, siden til Benedicti, og endeligen til St. Birgittæ Orden; thi saa snart Folk lod af at give til en Orden, forhvervedes der strax en anden Ordens Confirmation af Paverne, hvilket sees af den Fundations Bog, som kaldes Mare Magnum.

Dette Kloster med sine Kirker har staaet indtil Aar 1455. da det første gang blev satt Gld paa af de Contorske, som didhen forfuldte Lands-Herren Oluf Nielsen Ridder af Falge; thi da de ikke kunde finde ham, satte de Gld paa Klosteret. Det blev dog siden igien repareret, og florerede indtil Aar 1534. da Thore Ruth og Sti Bagge vare Hovedsmænd paa Bergen-Huus, da blev det

det anden gang ødelagt; thi, da den Land-
 flygtige Kong Christian II. havde skicket
 Christopher Trundhiem med nogle Skyt-
 te, Baade til Bergen for at indtage den,
 frygtede Thore Ruth, at Mag. Gieble,
 som da var Electus i Bergen efter Bis-
 kop Oluf Torkelsens Død, skulde op-
 give Klosteret for Kong Christian, be-
 gierede derfor af bemældte Mag. Gieble,
 at han vilde tilstede ham at lægge nogle
 Soldater udi Kloster-Taarnet for der at
 holde Vagt. Dette tilstedede ham Mag.
 Gieble, ventende sig intet ont efter hans
 Løfte og Tilsagn. Men Thore Ruth
 lod strax ophidse nogle Tønder i Taar-
 net, som gaves ud for Dll. Tønder, men
 de vare fulde af Tiære og Krud, hvor-
 med Ild blev satt paa Klosteret, saa at
 det blev afbrændt. Mag. Gieble satt sig
 vel for at lade det igien opbygge, helst
 efterdi Træe-Bærket alleene var brændt
 og Muren staaende; men som han fryg-
 tede for samme Skiebne igien, forflyt-
 tede han det overblevne Træe-Bærk til
 Graabrodre-Kloster, hvor nu er Bispes-
 Gaarden, og som han da udvalte til sin
 Boelig. Den tilbagestaaende Muur
 lod Thore Ruth ved Bønder i Grund
 nedrive, saa at der nu intet sees uden
 den blotte Grund, og Gaden, som heder
 Munkelof.

6. St. Michaëlis Kirke, som stod paa Nordnæs, og var bygd af samme Kong Osten. Naar og hvorledes denne Kirke er bleven ødelagt, derom findes intet antegned.

7. St. Nicolai Kirke haver staaet oven for Kjøbmands-Stuen paa Dvres Gaden under Fjeldet, hvor endnu findes adskillige Kieldere, som ere giorte af den nedbrudte Steen, desligeste adskillige udhugne Billeder, som have staaet i Kirken. Samme Kirke meener Hoffnagel ogsaa at have været bygged af Kong Osten, og haver den, medens Borgerne boede paa denne Side af Staden, førend de Contorske fæstede Fod udi Bergen, været en Sogne-Kirke. Men da Borgerne bleve drevne til den anden Side, nemlig Stranden, blev Kirken forsømt, og efter Haanden gandske forfald. Den Almænding, som derfra gik ned til Vandet, kaldtes da Nicolai Almænding, men siden Kjøbmands-Stuens Almænding.

8. Alle Helgens Kirke, som ogsaa havde et Hospital hos sig, er bygged af Kong Haagen Haagensen med et meget høyt Taarn. Denne Kirke stoed efter Reformationen, men siden er forfalden.

Udi

Udi Christopher Walkendorphs Tiid blev en stor Deel Steene derfra tagne for at lægge en Broe imellem Alle Helgens Kirke og Dom = Kirken ; thi den Broe, som tilforn der laae, var af Træe over et stort Morak ; men fra den Tiid er bleven steenlagt, og er bleven til en Gade kaldet Broen.

9. St. Hans Kirke, hvor hos og saa var foyed et Kloster, kaldet Barfods Kloster, og var paa Stranden. Det gandske Qvarteer haver endnu sit Navn deraf ned til Engen over Munster = Pladsen, som tilforn kaldtes St. Hanses Bold, og saasom Stedet førte saadant Navn udi Kong Magni Blindes Tiid 1134. kand man deraf slutte, at Kirken maa være bygged strax efter Bergens Foundation. Udi det Aar 1561. da Byen afbrændte fra Raad = Huuset til Muren, blev denne Kirke og ødelagt, og Borgene betienede sig af dens Marmor = Steene for at gjøre skønne Fyr = Stæder deraf, hvilket viiser, at dens Bygning maa have været kostbar. Til at gjøre noget Bederlag for det og andet, som man af den overblevne Bygning førte sig til Nytte, blev Borger skabet ved en Raadstue = Slutning af 1579. paalagt at bygge et Vægter = Taarn, hvoraf blev

ringet hver Morgen og Aften til Bagt, og hver Manddag til Ting, og hver Torsdag til Raad-Stue. Stads-Musikanterne blæfede paa visse Dage med Trompetter og Basuner deraf; Men det blev siden aflagt.

10. St. Halvards Kirke har ligget paa Dvre-Gaden og var bygged af Steen inden for en Bækk, som løber igiennem Flynderborgs Smug og tilforn kaldtes Naen. Til dette Sted strakte sig Skoemagerens Boeliger fra Skoe-Strædet, og det efter Kong Haagens og Magni Anordning, som foreskrev dem slige Grændser. Da Skoemagerens eller de 5. Amters Kirke, som heed St. Michels Kirke, blev nedbrudt, finge de af Bisp Uslac Bolt Frihed til at betiene sig af St. Halvards Kirke, og derudi at holde deres Guds-Tjeneste. Herudover bildte de dem med Tiiden ind, at samme St. Halvards Kirke horede dem til, og derfor komme udi Trætte med Christopher Walkendorff; Men, efterdi de med ingen Breve kunde beviise deres Adkomst dertil, blev Kirken dømt at være Kongens. Den er siden bleven nedreven, og een Deel af dens Steen anvendet til det Nordre-Kaars paa Kaars-Kirken 1632. og ellers til andet Brug.

Det er ellers merkeligt, at hverken Edvard Edvardsen, en heller Mag. Absalon og de som have skrevet for ham, tale videre om Skoemagerens gamle Kirke, nemlig St. Michels Kirke, en heller sætte den paa Listen blant de gamle Bergens Kirker, med mindre man vil sige, at det har været den St. Michels Kirke, som stoed paa Nordnæs, hvilket synes ikke troeligt, efterdi den var dem saa langt fraliggende.

11. St. Catharinæ Kirke er bygget af Kong Haagen Haagensen af Steen til et Qvinde-Hospital, og endnu findes paa samme Sted med flere Træes-Huuse forbedred. Hospitalet holdes endnu ved lige baade for gamle Mænd og Qvinder af de Contorske. Det kaldes gemeenligen kun Fattig-Huus og bestaaer af 25. Lemmer. Kirken var tilforn regnet blant de Kongelige Capeller, som Provsten til Apostel-Kirken havde Inspection over.

12. Munnesætter, som nu er Lungsgaarden, findes at have været til 1134. udi Kong Magni Blindes Tid. I Kong Frideriks den førstes Tid var det alt øde, og blev det af ham foræred til Hr. Vincentz Lunge, som deraf lod bygge

bygge den skionne Gaard som nu kaldes Lunggaarden.

13. St. Annæ Capell.

14. St. Laurentii Kirke.

15. St. Petri Kirke, som haver staaet paa Øvre Gaden mellem St. Nicolai og vor Frues Kirke.

16. Steen = Kirken eller Columbi Kirke haver ligged moeyen ved samme Sted. Den findes saaledes kalden udi Mag. Edwardsens Manuscript, skjønt det er troeligt, at den haver heedet St. Columbani Kirke, efter den bekiendte Helgen Columbanus.

17 St. Merrete eller Margarethæ Kirke har været paa Nordnæs og blev bygget i Haagen Magnusens Tiid, haver sit Navn af et Qvinde = Menneſke, ved Navn Merrete, hvilken gav sig falskeligen ud for at være Kong Erik Magnusens Dotter, og fik et stort Anhang af Almuen. Da Sagen blev nøje examine-red, befandtes det at være en Diat, hvorudover hun blev brændt paa Nordnæs og hendes Mand halshuggen 1301. Men Almuen, som holdt hende for en Helgen og Guds Martyr, har siden opbygget hende

hende denne Kirke til Ære. Gud give at mange andre fleere Kirker, som i Vasbedømmet ere opbyggede, ikke have haft lige saa slett Oprindelse. Denne Kirke meenes at have ifkun været af Træ, og kand man sige, at det var alt hvad en saa slet Helgen kunde vente sig. Der ved have Skoemagerne fordum haft deres Spil, som de kaldede Prække-Spil, hvorved een af deres Nyekomne hver Paaske-Dag paa en Træ-Stubbe maatte holde en Tale om Hoerer og Skjøger i Staden, samt utroe Dvinder og deres Lætfærdighed.

18. St. Olufs Kirke haver staaet paa en Bakke ved det nye Bægter-Taarn oven for Muren. Den kaldes udi gamle Breve St. Ole paa Bakke for at giøre Forstiael imellem den og nu værende Dom-Kirke, som fordum heed St. Olufs eller Graabrødres-Kirke.

19. St. Giertruds Kirke af Træ.

20. St. Willems Kirke.

21. St. Agathæ Kirke.

22. St. Matthæi Kirke.

23. St. Jacobi Kirke, uden for
E Ravne

Kavne-Kroen, hvor fordum det gamle Blot-Huus var.

24. St. Olufs eller Graabrødres Kirke og Kloster, hvor nu er Dom-Kirken og Biske-Gaarden, haver altid været staaende, hvor den endnu findes, og af dens Bygning af store Beeg-Steene kand sluttes at have været en herlig og kostbar Kirke tillige med Klosteret. Den afbrændte 1463. og siden stoed til Nedsfalds: thi Munkene vilde ikke reparere den, og en Deel skrabede sammen alt hvad de funde i Klosteret, og dermed reisede ud af Riget; sær var Muuren mod Skolen i saadan slet Tilstand, at man maatte sætte Støtter derunder.

Men, da Mag. Sieble den første Evangeliske Bisp, som tilforn havde sin Residence paa Munkeløfs Kloster, efter samme Klosters Odelæggelse havde forflyttet sit Sæde til Graabrødre, lod han det sidste af det afbrudte Klosters Træværk saaledes forbedre, at han beqvemmeligen kunde boe derudi, saa at Graabrødre-Kloster siden den Tid har været en bestandig Biske-Gaard for de Evangeliske Superintendentener i Bergen. Han anvendte ogsaa stor Umage paa at forbedre Kirken. Men, som ingen Rente var

var dertil, og Borgerſkabet intet dertil vilde contribuere, helst paa en Tid da de havde ſeet ſaa mange ſkionne Kirker i Grund nedrevne, anholdt han om Hielp hos Kongen til Kirkens Bygning, og bekom først det Svar, at alt hvad Gorde, Gods Biſp Oluf havde tilkøbt ſig, det ſkulde ligge til Kirkens Bygning; item at denne Graabrødre-Kirke herefter ſkulde være en Dom-Kirke, og at Landsbye, Præſte og Kirker ſkulde være forpligtede til at give Cathedraicum til denne nye Dom-Kirke, ſaavel ſom til den gamle, der ſtod paa Kannike-Bierget.

Men førend Mag. Gieble bekom dette Svar af Kongen, anvendede han ſtor Bekoſtning paa Kirken af ſine egne Penge, holdende Arbeids-Folk hos ſig en heel Vinter over for at ſiye Choret. Han lod nedbryde Muren mod Skolen, og lod den paa nye opmure ved en Murmeſter ved Navn Odis Skotte, hvilken og udhuggede det St. Hanses Billede, ſom derpaa ſtaaer. Dette ſkeede 1548. Anno 1553. begyndte han at bygge paa Taarnet, ſom blev danned efter St. O-lufs Taarn i Amſterdam, og anvendte han af ſine egne Penge 1000. Gylden derpaa. Han lod og forſkrive et ſkiont

Sener: Verk med Klokke , og lod Sacri-
 skiet saaledes inddeele , at den første Part
 blev gjort til et Bibliothek , den anden
 Part til at læse udi ; eller og at høre
 Egteskabs Sager og holde Landemode i.
 Han lod ogsaa fra Bremen forskrive
 et skønt Positiv , som Mag. Evarlsen
 vidner at have endda været i Brug i hans
 Tiid. Hvad videre got denne fortræffe-
 lige Mand har gjort , skal tales om paa
 et andet Sted. Kirken blev efter hans
 Død adskillige gange forbedred ved nye
 Bygninger og Prydelse , og , endskjøndt
 den siden 3. gange haver været afbrændt ,
 nemlig 1623. 1640. og 1702. er det dog
 endnu den anseeligste Kirke udi Bergen.

Jeg har tilforn viiset , at denne
 Kirke fordum horte til Graabrødre-Klo-
 ster , som nu er Bispe-Gaarden , og var
 bygged af Steen med adskillige murede
 Kieldere. Det samme afbrændte 1463.
 og siden den Tiid lidet blev agted og for-
 bedred af Munkene. Men , da Mag.
 Gieble var bleven Bisp , og den gamle
 Bispe-Residence paa Communen var
 afbrændt , og det nye Bispe-Sæde paa
 Munkelæs ogsaa blev forstyrred af Thore
 Kuth , udvalte bemældte Mag. Gieble
 Graabrødre-Kloster til sin Residence ,
 saa at det siden den Tiid af et Kloster er
 blevet

blevet en bestandig Bispe-Gaard. Saa-
som Klosteret var da meget forfaldet, lod
han det ligesom af nye opbygge, og der-
til anvendede en stor Deel af sin aarlige
Løn og egne Midler. Om denne og an-
dre Forandringer bleve udi Bergen for-
taalte adskillige Spaadomme, hvilke jeg
her ikke vil anføre. Denne Bispe-Gaard
blev afbrændt 1640. udi Biskop Ludvig
Munthes Tiid.

25. Kaars = Kirken ligger et par
Bøsseskud Vesten for Dom-Kirken, og
holdes for at have været bygget 1319.
men efter adskillige Brande repareret
og forandred. Den kaldes Kaars-Kir-
ken, efterdi den er anlagt som et Kaars.
Det Syndre-Kaars blev bygget 1615.
Det Nordre 1632. og bleve Steene der-
til tagne af St. Halvards Kirke. Den
har et høyt Taarn, og derpaa et fire-
kanted Spiir med 4. Urke; og var det
den Form Taarnet fik 1642. efter den
Brand som skeede 2. Aar tilforn. An-
no 1702. afbrændte den igien.

26. St. Clemens Kirke, som for-
dum var en Bispe-Gaard, hvor nu er
nye Kirken. Den blev bygd af en Prior
ved Navn Halvard, hvilken ogsaa lod
bygge Sorte-Brødre-Kloster paa Com-

munen. Paa samme Sted blev af en ved Navn Claus Ratken udi det Aar 1622. funderet den Kirke, som nu kaldes Ny-Kirken, og det af den Aarsag, at Borgerne, som boede derude, havde alt for lang Vey til Dom-Kirken, saa at man seer, at fra den Tid den Deel af Byen, nemlig Stranden, af et Kirke-Sogn er gjort til tvende. Ved samme Kirke er Sogne-Præstens Residence, som er yngre end Kirken; thi man finder, at før den Brand, som skeede 1640. stode der Engelske Kiobmænd, og saalte Klæde og andet Stykgods. Efter Branden, som skeede i samme Aar, holdtes der Raad-Stue, indtil Raad-Huus set igien blev opbygget; Men siden blev det gjort til Sogne-Præstens Residentz. Ny-Kirke-Sogn er nu fast det vigtigste Sogn udi Bergen, i Henseende til de meest formuende Kiobmænd, som dertil høre.

27. St. Jürgen Ridders Kirke synes at have været der, hvor nu omstundt det store Hospital er, hvilket Mag. Edvardsen meener at kunde beviise, af Christ. IVdes Ordinantze, hvor der nævnes, at de smaa St. Jürgens Gaardes og Hospitalers Syge skall føres til det store. Det er nu en temmelig stor Træk Kirke

Firke med et maadeligt høyt Taarn. Den
 haver sin egen Præst, som Sønddag og
 Fredsdag der forretter Guds Tienesten.
 Dette Hospital er saa vel for sunde som
 syge Folk, hvilke dog boe i adskilte Væ-
 relser fra hinanden, helst de Spedalske,
 som føres fra adskillige Steder didhen.
 Huuset bliver gemeenligen kaldet Spita-
 let eller Spedalen, saa det synes, at de
 Ord Spedalsk har sin Oprindelse af
 Hospital. Dette Hospital er forseeet med
 visse Donationer og underholdes ved et
 saa kalden Hospitals-Lold, som af Al-
 muen i Bergens Amt udgives, hvorimod
 Hospitalet er forpligted at modtage alle
 Spedalske, som sendes fra Landet mod
 36. Rdlr. Betalning og en videre: andre
 Indkomster som samme Hospital ny-
 der deels af Staden ved Collecter i Pen-
 ge eller Table i alle 3. Kirker om
 Søndagene, deels ved Indkomsterne af
 et tillagt Jorde-Gods.

28. Er endnu en stor lang Muur
 yderst ved Slottet, som blev anlagt af
 Kong Haagen Haagensen. Af samme
 Muurs Bygning sees, at der haver væ-
 ret en Kirke, hvorom dog intet videre
 findes.

29. St. Mariæ eller vor Frue = Kir-
 ke, som endnu er til, og er en af de
 skion-

skønneste Kirker i Bergen. Den er bygged af udbuggen Kvadrat-Steen med dobbelte Omgange, og haver tvende Grundmurede Taarne.

30. St. Martini Kirke, hvilken siden den sidste Ild-Brand 1702. er ikke bleven bygged igien.

Af ovennældte Kirker og Kloster, som Aar 1478. endda vare til udi Bergen, ere nu omstunder disse alleene tilbage, nemlig (1) Graabrødre-Kirke, som nu er Dom-Kirken. (2) Kaars-Kirken. (3) St. Clemens Kirke, som nu er Ny-Kirken. (4) St. Mariæ Kirke, hvilken sidste tillige med St. Martini Kirke tilhørte de Contorske, saa at de Tydske paa Bryggen indtil det Aar 1702. havde tvende Kirker, hvorudi prædikledes Tydsk af deres egne Præste. Men siden sidste Ild-Brand have de Contorske ikkun een Kirke, nemlig vor Frue-Kirke, hvilken er tilstrækkelig nok i Henseende til Contorets daglige Afstagselse; Saa at Staden derfor nu omstunder ikkun haver fire Grundmurede store Sogne-Kirker foruden tvende Træ-Kirker, nemlig det store St. Jürgens Hospital og en liden Kirke paa St. Jacobs Kirke-Gaard, hvor de fattige have fri Begravelse i Kirken.

Den

Den blev bygd 1654. og kaldet St. Michels Kirke, hvor vel Kirke-Gaarden kaldtes St. Jacobs.

Dette maa være nok talt om Kirkerne, hvad de andre publicke Bygninger angaaer, da bestaaer de en Deel af dem, som tilforn ere anførte, saa at der refter kun at tale om Slottet, Sverresborg og Raad-Huusset.

Slottet er en anseelig Bygning. Ved den Side, som vender til Byen, har det et stort og høyt Taarn, og bag til Communen tvende andre. Det har mange vidtløftige Bærelser til at boe mageligen udi, og residere Commendanterne sammesteds. Nederst udi Taarnene ere Fængsler for Misdæder og Leilighed til Rust-kammer og Krud-kammer.

I gamle Dage blev det kaldet Kongens Gaard, og havde den prægtige Træ-Sal, hvorom tilforn er talet, item det Steen-Munster, som blev brugt til Raad-Stue og Apostel-Kirken, alle bygde af Kong Osten. Anno 1205. blev det kaldet Slottet, og findes da at have været saa stærkt, at Birkebeenerne deraf gjorde den langvarige Modstand mod Baglerne, hvilke Aar 1207. afbrændte

Forgaarden og det endeligen gandske og delagde. Det blev vel samme Aar igien opbygget paa ny af Dagfind Bonde og Peter Steipper, men det blev strax igien indtaget, og anden gang nedrevet.

Det laae derefter øde udi 3. Aar til 1210. da lod Kong Ingi opbygge Kongsgaarden igien, som Baglerne havde afbrændt ved Slottet, og sætte Salen der den store Kong Ostens Sal havde staaet; men Slottet lod han ikke bygge, saa at man seer deraf, at man da distingverede Kongens Gaard fra Slottet, og at ved det første man har forstaaet Forgaarden og de beboede Bærelser, var den store Træsal.

Kong Haagen Haagensen lod igien opbygge Apostel-Kirken, som var nedreven, og den ved Cardinal Wilhelm indvie 1248. Han lod og bygge en stor muret Sal og Muur omkring Kongsgaarden med et Taarn over hver Part, saa at der i hans Tiid igien blev et Slot, hvor han selv tillige med sin Søn Haagen moxen udi 47. Aar havde sit Sæde, og en stærk Besætning af Kriigs-Folk laae derudi. Saadan Skiebue haver dette Slot haft i gamle Dage, om det siden igien har været nedrevet eller forflyt

flytted, derom findes intet antegned. Det er troeligt, at den saa kaldte Kirke, der staaer yderst i Enden af Slottet, er den store Sal, som denne Konge lod bygge, og een Deel af Murene uden omkring.

Vel siger Arild Hvitfeld, at Jürgen Hansen skriver udi Christiani II. Tiid byggede Slottet i alle Maader som det var udi Hvitfelds Tiid, men det er troeligt, at han ikke derved fandt meene det heele Slot, efterdi han selv saa vel udi Erics Pomerani, som udi Christophori Bavari Historie taler om Kongens Gaard og Slottet saaledes, at det samme Tiid passerede for en Fæstning for Staden. Det synes derfor, at dette, som her tillægges Jürgen Hansen om Slottets Bygning, maa alleene forstaaes om dets Reparation og Forbedring, sær med tvende høye Taarne, hvoraf det eene faldt strax ned igien, og det andet i Thore Ruths Tiid af Torden gik i Stykker; thi det store Taarn ind ad Byen blev siden 1565. anlagt af Erik Rosenkrands, som da var Lehns Herre udi Bergen. Hvorledes Bispe Gaarden, Cannike Gaardene og Kirkerne ved Slottet bleve medhandlede af Eske Bilde, derom er tilforn taled.

Siden

Siden den Tiid har Slottet været uden al Vold og Befæstning og ikkun haft et Gjerde af Pallisader runden omkring sig, indtil Aar 1646. da lod Henrik Tott, Lehns-Herre paa Bergen-Huus, først omringe det med Volde og Skanser, med Jord og Torv, men, som de Tiid efter anden faldt ned igien, og Reparationen forarsagede idelige Omkostninger, lod Cankler Ove Bielke overdrage disse Volde med Steen. Udi saadan Tilstand var Slottet, da Slaget stod mellem Hollenderne og de Engelske udi Bergens Havn, hvilket gav Anledning til stor Forandring; thi Aaret derefter, nemlig 1666. blev den heele Commun med Volde omringed, baade mod Fiorden og Baagen, og imod Staden med allehaande Batterier og Stykker forsyned, og paa den inderste Side med en dyb Grav. I saadan Tilstand er Slottet nu omstunder paa hvilket Commandanterne residere. Og saasom min salig Fader en Tiid lang var Interims-Commendant, saa er en Døel af mine Søskende der fødde.

Raad-
Huuset.

Det nu værende Raad-Huus var tilforn Christopher Walkendorfs Gaard, og blev kjøbt af ham til at gjøre et Raad-Huus, og finder man, at den første Gang

Gang Retten der sadde, var udi det
 Aar 1568. Det er et stort Steenmu-
 ret Huus med tvende Steenmurede
 Trapper, een paa begge Sider. I den
 eene Ende er Bærelse at boe i nedentil;
 Men i den anden Ende Fængsler og en
 Cortegarde. Oven paa ere tvende store
 Sale, hvor Magistraten samles og Retten
 holdes. Der bleve tilforn Brølluper
 holdne. Det havde og tilforn en egen
 Klokke, hvormed blev ringed til Raad-
 Stue. Hvor Magistraten ellers tilforn
 har holdet Retten, er mig ikke bitterligt;
 thi der have været Borgemestere og Raad-
 Mænd for den Tiid, som skal viises paa
 et andet Sted.

Dette maa være nok talt om Ber-
 gens Byes Indretning og Stadens saa
 vel private, som publicke Bygninger,
 hvoraf man seer, hvorledes den har væ-
 ret dannet i gamle Dage, og hvorledes
 den er nu omstunder, og at den uden
 Tvivl er næst Kiøbenhavn den vigtigste
 Stad udi disse tvende Riger. Mag. Ab-
 salon vidner udi hans Manuscript om
 Bergen, at Gaderne bleve til deels steen-
 lagde udi Jürgen Skribers Tiid 1515.
 da Kong Christian II. regierede, og mee-
 ner han, at Sigbrit Dyvekes Moder,
 som boede i Bergen, contribuerede dertil.

til. Øvre Gaden, siger samme Autor, bag Bryggen til Rotmands Gaarden blev steenlagt af de Tydske paa Bryggen 1570. Fra Bryggens Port og til Dom-Kirken bleve Steen lagde 1571. Dette maa dog i mine Tanker heller forstaaes om Gadernes Reparation, end om deres første Anlæggelse, saasom det er ikke troeligt, at Staden for den Tid ingen steenlagde Gader skulle have haft.

C A P. VII.

Om Bergens Herlighed
og Fordeel for andre Danske
og Norske Stæder, item om
dens Uleyligheder.

Slar man betragter Bergens Situation, saa kand man sige, at den er ikke mindre fornuvelig, end beqvem; thi den ligger omkring en dyb Bugt udi Form af en halv Circul eller rettere en Hæste-Skoe, saa at, saa snart man kommer ind paa samme Bugt, seer man den heele Stad med dens Fæstninger paa begge Sider at stille sig for Dyene.

Bugt

Bugten er undertiiden saa fuld af Skibe og Baader, saa at man med Møye kand komme der igiennem, og erindrer jeg mig ikke at have seet saadan Brimmel af Fartøi udi nogen Havn, uden i Rotterdam, endskjønt Skibenes Tal meget har formindsket sig siden min Barndom. Og haver jeg tilforn viiset, at i Henseende til de Søe-Boder, som ere udlagde ved Huusene paa Hol-Verke, de største og dybest-stikkende Skibe kand lægge sig ligesom for hver Kiøbmands Stue-Dør. Den store og behagelige Brimmel af Fartøi, som findes paa Baagen, forarsages saa vel af Stadsens egne og fremmede Skibe, som af en stor Mængde Baade, der ideligen ligge og forvente paa Fragt; thi det er her fast ligesom udi Venedig, at de fleeste Visiter saa vel af Mand-Folk, som Qvinder, gøres til Baads, saasom man meget hastigere over Vandet kand komme fra den eene Side af Byen til den anden; og bekymrer man sig ikke om videre, end, naar man har klædet og pyntet sig, at gaae ned paa Broen fra sit Huus, og raabe: Flott. Thi saa snart det er skeed, seer man de Bergenske Gondoliers eller Flotmænd at kaproe med hinanden for at komme først, og nyder den, der ligger nærmest ved Haanden.

Flott-
mænd.

den eller stærkest fandt roe, Fragten, som gemeenligen er 2. sk. De som intet Vrende have paa den anden Side eller langt ind udi Byen, gaae til Fods, og det heel beqvemmeligen, saasom den heele Strand-Gade er belagt med store flade Steene, saa at man ogsaa udi vaadt og fugtigt Veyer fandt gaae tørskoed, hvilket jeg udi faae Stæder har fundet. Man er ey heller bange for at blive overstænkede, saasom der holdes kun gandske faa Carosser og ingen Arbejds-Bogne med Hiul; thi Arbejds- og Brygger-Bogne, som i sig selv ere kun faa, have Sledder i Steden for Hiul, og det meste Flotte-Gods bortføres fra et Sted til et andet ved Bærere eller Dragere, saa at det er med dislige Folk Staden er opfyldt, og de fleeste Sager blive bortførte, som ey føres til Baads.

Intet fandt være meere behageligt, end at see sig udi nogle Minuter ligesom bragt fra et Land til et andet; thi, saa snart man kommer fra Staden til Contoret, finder man andre Folk, andre Sæder, og hører et andet Sprog, hvilket skal viises udi den anden Part, hvor der handles om den saa kaldte Brygge.

Omendskiont Staden ligger omringed af høye Bierge, er dog alt det

yders

yderste deraf, som ligger omkring Baasgen, paa en gandske slet Plan, men, naar man vil videre op i Staden, maa man op ad Bakken; saa at den halve Deel af Stadens Almændinger er temmeligen bradte. Disse Almændinger, hvorved Staden er deelt udi mange Parter og Qvarterer, ere anlagde for at standse Gldens Magt. Deres rette og ordentlige Indrettelse kand henføres til det Aar 1582, da Hans Lindenov var Lehns Herre paa Bergen-Huus, hvilket sees af hans Anordning, dat. Bergen den 28. Augusti samme Aar. Derudi tales om 6. Almændinger, item hvor viide og breede de skal være. De tiene ellers Ungdommen om Vinteren til Divertissement, naar de ere belagde med Iis og Sne, og seer man da Born og halvborne Dreng, ja undertiden gamle Karle, een Deel udi Sledder, een Deel paa deres Fodder med Kieppe imellem Beenene at glide sig ned, og det med saadan Fart, at man maae forundre sig derover. Fiske-Torved er meget levende i Henseende til den store Brimmel af Folk, som der findes, eftersom Fiskerne med deres Fiske-Baade lægge dertil; og er den idelige Skrigen og Raaben, som der høres, saa stor, at den eene ikke kand høre, hvad den anden siger.

Almændinger.

Spring-
Kilder.

Bergen haver saa stor Forraad paa
ferst Vand, og saa herlige Spring-
Kilder, som nogensteds er at finde. De
samme have deres Oprindelse af høye og
hosliggende Klipper, og ved Gange og
Aarer igiennem Jorden til visse Steder
fremtrænge, een Deel nedflyder ogsaa
udaf Klipperne. Og holdes af nogle
saadan Klippe-Vand for det beste, hvor-
vel andre meene, at hvad som ved lange
Gange flyder igiennem Jorden, bliver
meere reent og reensed fra jordiske Par-
tikler, som det udi Farten efterlader sig.
De fornemste Kilder ere den udi Fines-
Gaarden, Kamskilden oven for Kaars-
Kirken, den som er strax ved Dom-Kir-
ke-Nisten, Kongs-Kilden ved Lunggaards
Bandet og Piineskaaret. Ved den sid-
ste er dette merkeligt, at Vandet op-
springer af det haarde Bierg, og samler
sig udi et lidet Skaar af Bierget, hvil-
ket er ikke større og Vandet ikke meere,
end det kand paa en Gang udøses med
en maadelig Skaal; Men det er ikke
saa snart udtømmet, at det jo strax er
fuldt igien. Og er dette Aarsagen, at
det har faaet Navn af Piineskaaret.

Hvad Regn-Vand angaaer, da
haver man deraf fast for meget; thi saa-
som Staden er indsluttet af høye Bier-
ge,

ge, der indslutte Skyer meer end paa andre Steder, saa at de ikke saa hastig fandt dissiperes igien, saa varer Regnen der undertiden halve ja heele Maaneder. Heraf kommer det, at man paa visse Steder kalder Regnen Bergens Dugg, og at man haver faaet et Ord-Sprog, nemlig: hvis det regner ikke andetsteds, saa regner det i Bergen. Den stedsvarende Vadske og Fugtighed, som denne Stad er underkastet, forarsager adskillige Svagheder, som Flodd, Skisrbug, Slag og Epilepsie, og veed jeg ikke nogensteds at have fundet saa mange laborere af den sidste Svaghed, og i saadan Grad, som i Bergen, ey heller at have seet mange saa ilde tilreedeede udaf Flaad. Dog er det troeligt, at Foden contribuere meget dertil, helst til den Spedalskhed, som en og anden bliver befanged med, hvilken synes ikke at være andet, end Skisrbug og Flodd, som haver taget Overhaand, og helst findes hos Fiskere, og derfor af mange holdes for ingen ret Spedalskhed at være. De samme grunde deres Meening derpaa, at den Nordiske Spedalskhed er noget, som ikke paa een gang paa kommer, men fødes og tiltager af fordervede Vadsker indtil den kommer til sin Moedhed. Lligemaade

Uenslig-
heder.

Betænk-
ning over
de Spe-
dalske.

at den ikke er saa smitsom, som i de varme Lande; Men det er troeligt, at, hvis Luften var ligesaa varm udi Norden, som udi de Orientaliske Lande, vilde de Sygdommen være ligesaa smitsom, som i de varme Lande, og hvad man end kand sige om den Smitsomhed eller ey, saa drister dog sig ingen til at have Omgiengelse med disse Spedalske, saa at de derfor maa udi det store Hospital have deres Bærelser for dem selv. Hvad som videre bestyrker mig udi de Tanker, at denne Sygdom er en ret Spedalskhed, er dette, nemlig at den findes af tvende Arter, som Sygdommen beskrives af, saaledes at nogle ere blaa og fulde af Bylder, andre hviide. Disse Spedalske forarbejde adskillige Trækar, som andre Folk uden Skye kibe af dem og bruge. Herved er ellers at merke, at denne Svaghed ikke regierer meer udi Bergens Stift, end paa andre Søes Stæder udi Norge. Men som det store Hospital er udi Bergen, saa findes udi samme Stad flere Spedalske, end udi nogen anden Stad i Norge.

Omendskjønt Bergen ligger paa 61. Grad, er dog Luften der temmeligen temperered, saa at det fast er liden Forskiel der imellem og Dannemarks Luft,

Luft, uden at der een og anden gang usædvanligt Beyer Land indfalde, saasom udi det Aar 1563. da der udi May Maaned faldt ligesaa meget Snee, som det kunde have været om Vinteren. Det samme hendte end sildere paa Aaret 1565. Udi det Aar 1618. in Septembri begyndte det at fryse og snee saa stærkt, at levende Orme og Madiker fulde ned af Luften. 1626. udi Julio nedfaldt Havn, enhver saa stor som en Nødd. At Pesten saa tidt har grasseret i Bergen er ikke at tilskrive Stadens Luft, men den Commerce man haver med fremmede Stæder, hvorfra Pesten er bleven ført, saasom udi de Aaringer 1550. og 1565. da den blev bragt fra Danmark, og varede den sidste indtil 1567. Derforuden findes at have været Pest i Bergen udi de Aar 1600, 1618. 1629. og 1637.

Saa behagelig som Bergens Situation er i sig selv, saa ubehagelig er dens Territorium og omliggende Mark; thi man kand med Bogne ikke komme langt uden for Staden, men maa enten til Fods eller Hæst, dog findes uden for Byen en Deel smukke Lyst-Huuse og Gaarde.

C A P. VIII.

Om Indbyggernes Naturel, Skik og Sæder.

Saa som Bergens Indbyggere er en Samling af alle Slags Nationer, saa seer man dem meget udi Tale Maader, Skik og Sæder at differere fra andre Norske; Og er der ingen Nation som de meere have udcopieret udi Sprog, Farvelighed og Arbejdsomhed, end den Hollandste. Borger-Folk havde for 30. Aar siden deres egen Dragt, hvilken de bestandigen holdt ved lige, uden at rette sig efter fremmede Moder, saa at man paa Klæderne strax kunde kiende en Borger-Kone eller Dotter fra Folk af anden Stand; thi Magistrats Personer, Geistlige og Folk af Militaire Stand fuldte de almindelige Landes Moder og alle de Forandringer, som de ere underkastede, saa at man derfor kunde ausee heele Ny-Kirke-Sogns Folk og det øvrige af Stranden i visse Maader, som en anden Nation, og Staden bestaaende af tvende Partier, hvoraf det eene gjorde Commentarier og Gloser over det andets saa vel Klæde-Dragt og

Borger-standens egen Leve-Maader.

og Sæder, som Tale-Maader. Saaledes bleve i min Ungdom Borger-Folk af de andre Spott-viis kaldte Peter af det Hollandske Ord Petie eller Faster, efterdi de kaldte deres Faders Søstere og Morbrødre Peter og Ohmer. Borger-Folk forsømmede sig ikke paa deres Side ogsaa at gjøre Critiqver over de andre saa kaldte fornemme Folk, hvilke de ansaae som fattige og hoffærdige, og til Bederlag kaldte dem Top-honer, efterdi de bare Sætte og Fontanger, som var en contrabande Klæde-Dragt paa Stranden, hvor Borger-Koner, samt Niger og Døttre bare Huer eller rætttere Hætter af en særdeles Facon, hartad gjorde som de Straa-Hætter Fruen-Timmeret bruger om Sommeren paa Landet. De samme kaldtes gemeenligen Skur, og bestode af fint Lærret. Mand-Folkets Dragt var og heel simpel, saa at de fleeste Borgere saae ud som Skipere, bærende Kioler uden Haand-Klapper.

Fruen-Timmeret af begge Partier var doa eenige udi en særdeles indvortes Modestie udi Mand-Folks Omgiengeelse, hvilket gif saa vidt, at det holdtes uanstændigt for et Fruen-Timmer, som blev hilset af en Mand's-Person paa Ga-

den, at hilse igien; skiondt saadant ikke altid er et Beviis paa en fuldkommen Kydsfhed, thi Fruen, Zimmeret er der ikke meer uovervindeligt end andensteds. Blant de Epitheta, som gives til de Norske Stæder, er Bergen tillagt Løssagtighed. Men man kand derhos sige, at hvis Ord-Sproget er rigtigt, og densne Skrøbelighed er større udi Bergen, end udi de andre Norske Stæder, saa er det ikke at tilskrive Indbyggernes Naturel, men heller den store Sverm af fremmede Sø-farende Folk, som der ideligen findes, hvilke naar de komme fra lange Reyser, meere jage efter Fruens Zimmer end andre, og kand ansees som forhungrede Mennesker, derpaa en gang forfalde til Graadighed. Hvis dette ikke var, er troeligt, at man mindre udi Bergen vilde høre tale om dissige Sager, end udi nogen Stad i Norge; thi der er intet kraftigere Middel til at fordrive amoureuse Passioner, end idelig Arbejde og Forretninger, og intet Folk er meere arbejdsomme og duelige end Bergens Indbyggere, og det saa vel Mand som Qvindes Personer; thi man seer der Borger-Koner undertiiden den heele Dag at staae i deres Kram-Boder, og der at gjøre samme Tieneste, som Krambods-Svenne paa andre Stæder. Ja adskil-

lige

lige af dem ere saadan drevne udi Hand-
del, at de intet give de største Kjøbmænd
derudi noget efter. Mændene paa deres
Side ere ogsaa ideligen occuperede, ind-
til at paatage sig Tieneres og Arbejds-
Folks Skikkelse, saa at det er ikke rart
at see fornemme Borgere selv at rulle de-
res Tønder paa Bryggerne, og hidse
deres Barer op paa Pak-Huusene. Man
maatte derfor ikke regne det saa nye,
om man hilsede en Borger paa Gaden,
og ingen Hilsen fik igien, saasom saa-
dant ikke skeede af Grovhed eller Stor-
agtighed, men efterdi de gemeenligen va-
re udi hastige og vigtige Grender, og
derfor ikke havde Stunder til at giøre
mange Complimenter, eller rettere ikke
gave Agt paa de forbigaaende. Een af
de dueligste Borgere i min Barndom var
en ved Navn Jacob Andersen, hvilken
var saadan Hader af Orkeløshed, at han
ikke kunde lide at see nogen orkeløs ung
Karl paa Gaden, men snappede dem op,
og strax flydde dem noget at bestille hos
sig selv om de intet andet havde at for-
rette, saa at hans Narsium var ligesaa
forfærdelig for dovne Arbejds-Karle, som
en Hververs er for Bønder og Løsgien-
gere.

Indbyg-
gernes
Hurtig-
hed.

Mange fornemme Borgere fore de-

Larve-
lighed.

deres Skibe selv, som Skippere, og sætte en Kabuds paa deres Sønner, og gjøre dem til Cajut-Bogtere, saa at mangen Borger-Søn, førend han har naaet sit 20. Aar, er bleven en experimentered Søe-Mand, og beqvem til at fortsætte sin Faders Handel. Det var i min Tiid rart, at Borger-Folk allierede sig ved Ægteskab med Geistlige og Magistrats Personer; thi en Borger saae ikke saa meget efter, at hans Datter kunde gjøre et riigt og anseeligt Parti, som at hun kunde faae en Mand, der kunde fortsætte Forældrenes Handel, og var arbejdsom og duelig. Det forunderligste er, at end ogsaa unge Borger-Døttre selv, som ellers paa andre Steder seer efter Ungdom, Stand og Politesse, her alleene gemeenligen reflekterede paa Duelighed og Arbejdsomhed, saa at hos dem en duelig Søe-Mand og fornuftig Kjøbmand, skjønt han aldeles intet besadd, hvormed han kunde charmere et ungt Fruen-Timmer, blev præferered den galanteste, artigste og fornemste Frier, hvorpaa jeg har seet adskillige merkkelige Exempler i min Tiid i Bergen. Det var at ønske, at denne fortræffelige Sædvane havde altid været holdet ved lige; men der er paa en Tiid af 20. Aar gjort temmelig Skaar derudi,

di, saa at Bergen nu omstunder ligner sig ikke selv meere udi Sæder, og derforre maa skee ey heller udi Velstand. Og fand denne Uheld tilskrives visse fremmede Personer, der have indført Belyst og fremmede Moder, ruinered sig selv med heele Familier ved daarlig Handel, og det, som mest er, forbundet Indbyggernes gamle og priselige Leve-Maader, som i mine Tanker ikke lidet have contribueret til denne Stads Velstand og Conservation. Saa at det er gaaet udi dette Seculo til med denne Stad, som med de fleeste Hollandiske Stæder, hvilke man over alt seer at Banskægte fra deres Forfædres Simplicitet, og forfalde til Stads og saadanne Leve-Maader, hvoraf fornuftige Folk ingen god Virkning ominere sig. I min Skolegang begyndte man alt med Baller og Alamodiske Assembleer at omstobe Indbyggerne, og har jeg siden fornummet, at den Borgerlige gamle Klæde-Dragt gandske er affkaffet.

Foran-
dring
derudi.

Jeg har tilforn viiset, at Bergens Indbyggere ingen Nation meer have efterfuldt udi Skik og Leve-Maader, end den Hollandiske, saa at end ogsaa de fleeste Spil og Leeg blant Ungdommen ere Hollandiske, som at svemme, og dukke
under

under Bandet, at lade flyve Drager i
 Luften, og at rende paa Skytter, og
 det med saadan Behandighed og Konst,
 at jeg aldrig paa nogen Sted har seet
 slige Exercitier udi større Fuldkommens-
 hed. Med de gode Hollandske Sæder
 ere ogsaa indbragte adskillige onde, saa
 at unge Personer øve visse Licencer, som
 ere alt for meget Republicaniske. I min
 Skole-Gang var det ikke rart at see et
 Kirke-Sogns Ungdom at føre Krig med
 et andet, iligemaade at den heele latin
 Skole har bevæbnet sig nu mod Garpes-
 Geseller og Junger paa Bryggen, nu mod
 Styrmands Skolen. Saaledes var det
 sidste Aar, jeg gif udi Skolen, den heele
 Stad bragt udi Allarm formedelst en
 Tvistighed, som var reiset imellem latin
 Skolen og Garperne, saa at det kom
 til en Slags Bataille, som jeg selv bis-
 vaanedede. Og formerede da Styrmands
 Skolen det tredie Corps for at give Aigt
 paa Krigens Udfald. Saa som saadan-
 ne Kriige gemeenligent afgiordes med tør-
 re Hugg, saa bekymrede Øvrigheden sig
 ikke om dem at dæmpe; Tværtimod man-
 ge Borgere vare selv Spectateurs deraf
 og uadertinden gave Lectioner for deres
 Sønner, hvorledes de beqvemmeligen
 kunde forraaske deres Fiender. Den stør-
 ste Excess jeg derudi haver seet, var at

Ungdom-
 mens
 Spil.

Ung-

Ungdommen en gang paa Torvet op-
 passede Politimester Peder Glad, og
 bombarderede ham med Steene, da han
 steg udi Baaden. Men disse licentieu-
 se Exercitier ere ogsaa temmeligen kom-
 ne af Brug.

Blant Ungdommens uskyldige Spil
 og Exercitier ere adskillige, som jeg ikke
 har seet nogen andensteds; thi en Deel
 ere saadanne, som sætte den heele Stad
 eller i det ringeste en heel Gade udi Bes-
 værgelse, saasom udi en Leeg, som man
 kalder at spille Bink, hvorudi en heel
 Gades Ungdom deeler sig i visse Ban-
 der, og posterer sig paa visse Steder
 over alt udi Byen; item de Processioner,
 som skeer ved Mortens Tiider, hvor en
 Dreng gaaer først ud med en Gaas paa
 en Stang, syngende en Viise om Mor-
 tens Gaas, og paa Beyen faaer Til-
 løb af andre Dreng, hvilke intonere
 samme Viise med ham, saa at inden
 han kommer til Bye-Enden, er han ge-
 leidet af den heele Ungdom, og all Sta-
 den er udi Sang. At ellers Ungdom-
 men her er saa levende, forarsages der-
 af, at mange halvborne Drænge have
 været paa fremmede Stæder, sær udi
 Engeland og Holland, hvor de frie Le-
 ve-Maader ere. Hvad Bergens Ind-
 byg-

byggere i det øvrige udi Sæder og Leves Maade have tilfælles med andre Norske, vil jeg her intet tale om.

Lærdom og Boglige Konster have i Bergen ikke været synderlig dyrkede; thi, saasom Indbyggerne fast alle have haft deres Tanker henvendte til Handel og Kiøbmandskab, saa have de fleeste Borgere fundet for got heller at sætte deres Børn udi den store Styrmands Skole end udi latin Skolen, saa at de fleeste Disciple udi latin Skolen have bestaaet enten af Ungdom fra Landet eller fattige Byens Børn. Dog er formedelst Handels Aftagelse nu omstunder ogsaa temmelig Forandring derudi giort, saa at man seer mange Kiøbmands Børn nu aarligen at dimitteres til Kiøbenhavns Universitet.

Men, omendskiønt Lærdom saa lidet haver floreret i Bergen, saa haver dog Staden haft den Lykke frem for andre Danske og Norske Stæder, at adskillige brave Mænd der have antegned vigtige Ting, som tiene til Bergens Historie, og af hvis Skrifter Mag. Edvardsen fornemmeligen har betient sig til at forfatte sin Bergens Beskrivelse. De samme Mænd ere (1) Mag. Absalon, for

fordum Lector Theologiæ udi Bergen, af hvis saa vel Beskrivelse, som Protocol og Oration over Biskop Gieble ha-
 ves stor Oplysning. (2) Herlov Lau-
 ritzen, hvis Manuscript er af 1592.
 (3) Michel Hofnagel, der har skreven
 et Diarium angaaende Bergen. (4) Hr.
 Olof paa Hous. (5) Borgemester Sø-
 ren Jensen. (6) Niels Harboe. (7)
 Anders Rasmusen, og Anders Lau-
 ritzen, og besynderlig Mag. Edvard
 Edwardsen, uden hvis Hielp det havde
 været umueligt at bringe en Bergens Be-
 skrivelse til Beye. I det øvrige Land
 man sige, at Bergen ikke haver været
 det Sted, hvor lærde Folk og Philoso-
 phi kunde finde Fornøvelse at fæste deres
 Sæde, saasom Staden har haft tem-
 melig Mangel saa vel paa Bøger, som
 paa literate Folk. Mag. Edwardsen
 taler vel prægtigen om det Bibliothec,
 som har været i Dom-Kirke-Capellet,
 men det er troeligt, at det hverken har
 været af megen Storhed eller Vigtig-
 hed. Det var derfor underligt, at den
 store Voyageur og Philosophus Abelin,
 der i saa lang Tiid havde opholdet sig
 udi Italien, kunde persvadere sig til at
 bordsrive sin Alderdom udi Bergen.
 Den samme boede udi min Barndom
 der i Staden, men var kun lidet agted.

Lærdom-
 mens Til-
 stand.

Saaledes gif det ogsaa den store Norske Historie. Striver Tormod Torvesen, hvilken boede nogle Mue fra Staden ud paa Landet, men var udi Bergen fast ubekiendt. Men dette uanseed, har dog Bergen haft det at berømme sig af, som ingen Dansk og Norsk Stad kand viise, nemlig at den har produceret den største Poëtinde, som de Nordiske Riger have haft, nemlig den bekiendte Dorothea Engelbrechts Dotter, om hvilken Olaus Borrichius og andre vore Poëter har givet prægtige Vidnesbyrd, og det med al Billighed: thi, endskjont hendes Poëtiske Skrifter ikke have været fri for Censur i Henseende til Reglerne, saa kand man dog sige, at de ere saa fulde af Geist, og viise slige Prøver paa poëtisk Fertilitet, at saa Danske poëtiske Skrifter kand lignes derimod. Bemældte Navnkundige Dame levede endda udi min Barndom, i Rigt tagende den gamle Bergenske Klæde-Dragt; thi jeg mindes ikke paa de Tiider at have seet nogen saaledes coëfered.

Sjvad som udi Boglige Konster har manglet udi Bergen har været erstatted ved Jndbyggernes Duellighed i andre Ting og deres særdeles Capacitet udi Handel og Vandel, saa at ligesom Staden

den i Henseende til dens Situation har Fordeel for alle andre Norske Stæder, saa have Borgerne i Henseende til deres Activitet Fortrin for alle andre Norske Handels-Mænd, saa at Staden har stedsse været anseet som den fornemste høye Skole for Kiøbmænd udi Norge. Bergens Borgere have ogsaa altid haft Reputation for Oprigtighed udi Kiøbmandskab, saa at de, som derved ere komne til Midler og Formue, have forhvervet dem heller ved Activitet, Arbejdsomhed og Oeconomie, end ved utilladelig Negotie. De have stedsse været holdne for Folk af liden Facon og saa Complimenter, saa at det har været en Borgersøn besværligere at giøre Cour eller frie til et Fruen-Zimmer, end at giøre en spansk Reise; hvorudover Forældrene ofte have maat slutte Partier for deres Børn og afgiøre Sagen forud, saa at der stod intet tilbage for Børnene end uden videre Ceremonie at gaae i Brude-Sæng. Vel er sandt, at en og anden ung Kiøbmand ogsaa lægger sig efter Galanterie, men de samme have af de andre været anseet med skæle Dyne. Men dette saa vel som adskilligt andet er paa en tiue Aars Tiid meget bleven forandred.

Bergens
Indbyggere for-
dum
deelt i 3.
Classer.

Staden har ellers i gamle Dage bestaaet af 3. Slags Folk fornemmeligen, nemlig af de Norske Indbyggere, de Contorske, og et andet Tydsk Societet, kaldet de 5. Amter eller Skoemagerne. Hvad de første angaaer, som egentligen kaldes Bergens Borgere, da, endskjønt de ere indfødde Folk, ere de dog en Blanding af allehaande Slags Nationer, eftersom fremmede Kiøbmænd Tiid efter anden have giffet sig med Borgernes Enker og Børn, og ere blevne boesiddende i Bergen, og fand man derfor ikke undre sig over den Irregularitet, som findes saa vel udi Sprog som Leve-Maader, saasom det er troeligt, at enhver Fader har vildet optugte sine Børn efter sit Lands Maade.

Hvad den anden Classe af Indbyggere angaaer, nemlig de Contorske, da bliver derom talt i sær udi den anden Part af dette Skrift, hvorfors jeg paa dette Sted intet videre derom vil mælde.

De 5.
Amter eller Skoemagerne.

De 5. Amter eller Skoemagerne have saadan Oprindelse. Kong Oluf Kyrre, Bergens Fundator, havde i Begyndelsen undet de Engelske Frihed at handle udi Bergen, og til den Ende indrommet dem Plads udi Staden for der at oprette sig Boder og Boeliger. Dette

varede en Tiid lang, indtil de udi Kong Haagens Tiid formedelst Mord og Oprør forbrøde deres Privilegier og maatte pakke sig af Staden. Historien siger at efter de Engelskes Bortgang Skoemagerne af Kong Magno Haagensen bleve begavede med store Privilegier, men uden at tilkiende give om samme Tydske Haandverks-Folk da allerførst komne til Bergen, eller ved hvad Leilighed. Man seer alleene, at de Engelskes Plads og Boder bleve dem indrømmede, og at deraf har sin Oprindelse den Gade i Bergen, som endnu kaldes Skoe-Strædet. Disse Folk, som deres Privilegier udviise, skulde være Kongens Rentemestere underdanne, og holde 40. Mænd udi fuld Harnisk til Kongens Tieneste. Hvorledes deres Opførsel har ellers været, har jeg viiset paa et andet Sted. Man seer af Friderici I. Historie, at deres Societet endda har været i fuld Flor, og at de længe derefter have puffet paa deres Privilegier, indtil omsider deres Regimente under Friderico II. fik Ende, og det paa saadan Maade.

Christoffer Walkendorff, som af Høyst-bemældte Konge var bestikket til Lehus-Herre udi Bergen, da han ved sin Ankomst af Borgernes Klagemaal for-

Deres
Forhold

nam, hvor stor Vold og Uret Borger-
skabet blev tilføyet, saa vel af Garperne
paa Bryggen, som af Skoemagerne i
Stoe-Strædet, satt han sig for at raa-
de Bod derpaa, og at klippe Bingerne
saa vel paa det eene som paa det andet
Parti. Hvorledes han førte sig op imod
Garperne eller de Contorske, derom skal
tales paa et andet Sted. Hvad Stoe-
magerne angaaer, da som de stolede og
forlode sig paa de Contorske, saa søgte
de gemeenligen til Bryggen naar de hav-
de bedrevet nogen Misgierning, og der
fandt Beskyttelse mod Ovrigheden. De
drebe Næring, og holdte Dull-Lap uden
at ville betale Accise, og saasom Fiske-
Torved da laae ved Bryggen, og de
Kiøbende maatte passere forbi deres
Qvarteerer for at komme til Torvet, hin-
drede de Borgerskabets Tieneste-Folk at
komme til Torved, førend de selv vare for-
synede med saa megen Fisk, som de ag-
tede at kiøbe, hvilket saa vel som andet
sees af Borgernes Klage til Lehns Her-
ren samme Tid. Walkendorff satt sig
derfor fore at indskrænke deres Magt, og
gaves ham dertil saadan Leylighed.

Skoemagerne anlagde en Søe-
Brøe udi Baagen neden for deres Stræde,
paa det Sted, hvor nu Torved er; da
denne Brygge var forfærdiged, lode de
for

forbyde udi Kaars-Kirken, at ingen af Hollænder-Strædet maatte bruge samme deres Broe og Bippe. Christoffer Walkendorf, som paa samme Tiid var i Kirke, anførte dette med Forundring, og adspurte saa vel Laugmanden, som Borgemeester og Raad, om saadant var dem vitterligt, og, da han hørte at Skoemagerne dem uafvidende af egen Myndighed dette Forbud havde giort, lod han dem paa tredie Dag derefter bestikke til at møde for sig for at fremlægge deres Privilegier. Dette maatte de beqvemme sig til, saa at de frembragte Copier af alle deres Friheder, forseglede med deres eget Seigl, som de paastode sig at være givne. Walkendorff efterat han noye havde igiennemlæst deres Friheds Breve, men derudi intet fundet, som kunde berettige dem til dislige Foretagender, sær at lade publicere Forbud mod Kongel. Undersaattere, lod han dem anden gang bestikke og stævne til Raad-Stuen. Da nu Skoemagerne mærkede, at denne Sag vilde falde ilde ud for dem, fulde de til føye, og begierede Naade og ingen Ret. Walkendorf tilfagde dem da paa Kongens Begne Naade, dog med de Bilkor, at de under Haand og Seigl skulde forpligte sig til intet saadant videre at foretage.

tage. Item at de skulde lade samme Broe og Vippe være tilfælles for andre Borgere.

Men det varede ikke længe, før end der reisede sig en anden Sag imod dem; thi, da noget derefter udi en indbyrdes Tvistighed imellem dem selv een af deres Societet, ved Navn Henning Peedis rømte fra Skoe-Strædet ud til Stranden, lode de hans Gods forseigle, Byefogden og andre Kongens Befalnings-Mænd usadspurdt. Dette forarsagede, at Walkendorf atter gif dem paa Klingen, hvorudover de paa nye bade om Raade, hvilken paa Kongel. Majestets Vegne blev dem lovet med de Bilskor, at de herefter skulde give Accise af deres Oll-Tap, ingen fredløs Mand oftere give Leide, og ingen paa deres Stræde overfalde; at de skulde giøre got og forsvarligt Arbejd for enhver, at de ikke skulde lade Baagen løbe fuld af Skarn, at de skulde ikke lukke deres Port om Natten for Byens Bøgttere, at de skulde holde Træ-Broen fra alle Helgens til Graabrødre-Kirke ved lige, at de skulde ikke uden ved Dom tage sig selv til rette, som de tilforn ofte havde giort. Disse Artikler ginge de saaledes ind under Straf paa Liv, Gods og Penge efter Sagens Bestaaffenhed.

Kort derefter reysede Lehns-Herren til Dannemark, hvor han berattede Kongen Tilstanden i Bergen, og af hans Majestet bekom Fuldmagt til at beskytte Borgerne videre mod de Tydske. Hvad han da strax ved sin Tilbagekomst foretog sig mod de Contorske, skal viises paa et andet Sted. Med Skoemagerne reisede sig en Trætte om St. Halvards Kirke, udi hvilken Biskop Aslac Boldt havde tilstedet dem efter deres egen Kirkes Medbrydelse at holde Guds-Tjeneste, men de siden havde tilegnet sig den, som deres egen Kirke. Da de af Lehns-Herren bleve anmodede om at viise deres Alderdom til Kirken, kom de frem med nogle gamle Breve, hvilke bleve befundne at være falske, saaledes at det vare Breve givne Skoemagerne i Trundhiem, og at disse havde udtrædset Trundhiem, og i Steden derfor skrevet Bergen. Dette blev saa klarligen viiset, at de ikke kunde nægte det, alleene at de bevidnede, at saadant ikke var giort af dem. Herudover dømte Walkendorf St. Halvards Kirke til Staden igien.

Misfornøvelsen vorede saaledes meer og meer til, og Sagen kom endeligen saa vidt, at Walkendorf lod dem viide, at de enten i all Ting maatte un-

derkaste dem Landets Love, som andre Undersaattere, eller vige ud af Staden; Een Deel forlod derpaa Skoe-Strædet, og vilde sætte sig ned paa Bryggen for der at drive deres Haandverker. Men han lod kalde OIdermanden paa Contoret og de 18. Mænd eller Acteiner til en Samtale udi Kaars-Kirken, hvor de lovede ikke at hanthæve Skoemagerne hos sig paa Contoret. Herudover da de merkede, at de intet Sted maatte meere have enten udi Staden eller paa Contoret, satte de sig for at reyse til Tydskland. Da Walkendorf fik deres Forsæt at vdiide, sammenkaldede han dem paa Raad-Stuen, hvor de lode sig indfinde, og gif da enhver ordentligen frem, tog Lehns-Herren udi Haanden og takkede ham, og lovede ved Brev og Seigl intet at tale om Kongen eller Lehns-Herren uden alt got, erklærede ogsaa at den Erætte, som havde reiset sig, skulde være død og Magtesløs i alle Maader, hvad andet gjorde og talede skulde holdes for en Ureløs Mand. I sær erklærede de sig intet at have at sige imod Lehns-Herrens Opførsel; Men det er troeligt, at de intet meenede med alt det; thi denne Christoffer Walkendorf var et Kiis saa vel for dem som for de Contorske, og i den Henseende een af de nyttigste Lehns-Herrer Bergen nogen Tiid haver haft.

Efter

Efter at dette nu saaledes var forrettet, komme Borgerne frem med deres Klagemaal imod Skoemagerne, sær imod deres Forhold angaaende Fiske Torved, hvilket de forlangede at maatte blive forflyttet til et andet beqvemmere Sted, paa det at de i Fremtiden ikke skulde underkastes forrige Uleyligheder, og lovede alle dertil at være behjelpelige. Derudi føyede Lehns-Herren dem strax, og forfløttede Torved neden for Skoe-Strædet udi Baagen til det Sted, hvor det nu ligger, lod ogsaa kundgiøre for alle Bønder og Fiskere, at de herefter skulde lægge an med deres Baade til det nye Torv.

De for-
viises
Staden.

Skoemagerne reysede derefter til Tydskland, og havde deres Regimente udi Bergen nu saadan Ende. Det er Skade, at man ingen videre Kundskab har om dette Societets Fallrighed, Sædvaner og Indrettelse. Det er troeligt af den store Driftighed, de øvede, og den Trodsighed de lode undertiiden see mod Dyrigheden, at de maa have været temmeligen Mandstærke, uden man vil sige, at det kom deraf, at de forlode sig paa de Contorske, som ogsaa ofte toge dem i Beskyttelse, og var det derfor at disse tvende, skiont adskilte Societeter vilde

passere for eet og det selv samme, naar de havde Tvistighed med Børgerskabet, og at man af Historien seer, at Embeds-Mændene, det er de 5. Amlter eller Skoemagerne paastode, at Kiøbmændene eller de Contorske var deres Dommere. Om Skoemagerne da alle reysede bort, er mig ikke vitterligt. Det er troeligt, at nogle af de føveligste ere blevne tilbage, og at de ere blevne foræenede med de andre Stadens Indbyggere. Saa at fra den Tiid Bergens Folk kand alleene deeles udi tvende Classer, nemlig Børgerne med deres Øvrighed og de Contorske.

C A P. IX.

Om Bergens Handel.

WAn finder udi Historien, at Bergen fra dens første Foundation har været en vigtig Handel-Stad; Thi Kong Oluf Kyrre lod strax i Begyndelsen indrømme en Plads udi Baagen for de Engelske, hvilke der oprettede deres Boder, og i lang Tiid dreve en vigtig Handel. Han gav ogsaa Bergens Børgere

gere Frihed at handle paa de Der, som da laae under Norge, nemlig Ferrøe, Hetland, Orknøer, Grønland, Island og andre. Iligemaade tilstede han dem at fare paa Norlandene, og der at drive deres Kjøbmandskab. Hvad som fornemmeligen gjorde Handelen anseelig, var dette, at da de Tydske Hansestæder havde bemægtiget sig den vigtigste Handel udi Europa, og til den Ende ladet oprette fire store Comptoirs paa adskillige Steder, Bergen da blev udvalt til at være et af disse fire Contors, som videre skal viises udi det Capitel om Bryggen, saa at Bergen udi Tiidens Længde er bleven som en almindelig Stapel møyen for heele Norge, i sær for Norlandene, som derfra have hentet og endnu hente Meel, Malt, Oll, og alt hvad de have fornøden til deres Underholdning, som de tilbytte sig mod deres Fisk og andre Vahre. Men man kand derhos sige, at denne store Handel, som dreves udi Bergen, var af større Anseelse end Nytte; thi de fremmede sær Hansestæderne, som havde deres Guldmægtige i Bergen, skummede Fløden deraf, og i sær bemægtigede sig den heele Nordlandiske Fiske-Handel.

Hvilke Nationer mest have handlet paa Bergen.

Holländerne have ogsaa fra Kong Haas

Haagen Haagensens Tiid handlet paa Bergen, og ere dem givne særdeles Privilegier udi Christophori Bavari Tiid 1444. Deres Handel med Bergen haver besynderligen tilvored ved Hansesædernes Aftagelse fra Christiani II. Tiid. Men ved disse og andre Forandringer er kun maadelig Nytte bleven tilbragt Jndbyggerne, fra hvilke fremmede afhendte de Norges Producter, og igien under tiiden tilbragte dem de selv samme fabriqverede og omstøbte i en anden Form, saa at det var ikke uden fra Christiani III. Tiid, at Bergen, saa vel som andre Danske og Norske Stæder, begyndte at handele med deres egne Skibe, hvorvel saadan Handel kom udi ingen synderlig Drift førend udi Christiani IV. Tiid. Udi Høy-loblig Jhukommelse Christiani V. Tiid var Handelen udi Bergen i største Floor formedelst de privilegerede Defensions-Skibe, hvoraf Bergen alene holdt 6. Capitale Skibe, hvis Chef var en fornemme Borger, ved Navn Henrik Græve, som af H. Majestet var bæred med Schoutbynachts Titul.

Udi min Barndom var udi Bergen en anseelig Deel Spaniefarer, alle armerede Skibe, item Grønlands-Farer, og eyede Staden udi alt egne Skibe

be over 250. Men siden den Tiid er Handelen saa meget aftagen, at der ere ikkun 2. à 3. Spanie-Farere, og Stadsens egne Skibe udi alt i det Aar 1732. bleve beregnede til 76. store og smaa Fartoy, som tilsammen gjorde 3262. Læster.

Hande-
lens Af-
tagelse.

De Bahre, som fra Bergen stedsse have været udforte, og enten saalte for rede Penge eller forbyttede med andre fremmede Bahre, have været allehaande Skindværk af Løffe, Ulve, Bjørne, Rebe, Maar, guule og sorte Hermeliner, Bever, Hiorte, Hinde, Rhensdyr og andre.

Allehaande Fiske-Bahre, een Deel tørre, een Deel saltede, og een Deel ferske.

Fede Bahre, som Smør, Talzig, Tran, Hval og Kobbe-Spæk.

Udskillige Kisde Bahre af Oxen, Kiser, Faar, Lam, Bukker, Gieder, Hiorte, Hinde og Rhensdyr, saa vel røgede, som saltede, hvilket altsammen indpækkes i Tønder og forvares.

Allehaande Slags Træ-Bahre, Bergens som Dæler, Vielker, ic. item Tiære, Bahre-Beeg og Harpix, hvoraf aarligen Skibs-
Læ-

Laster føres til Frankerig, Spanien, Engeland, Holland og Skotland.

Herhos er dog dette at merke, at disse Vahrer produceres ikke udi Bergens Stift alleene, ey heller forarbejdes udi Staden, men de blive didhen fra Nordlandene, Finmarken og de omkring liggende Lehne med Skibe og Jagte førte. Saa at Bergens Handel drives med fremmede og Norges Indbyggere, og det successive saaledes; først med Engellænder, Skotter og Irlænder, kort efter Stadens Foundation: Siden fra 1072. med Ferrøe, Island, Orkenøer, Hetland og Grønland. Siden 1275. med de Tydske Hansestæder, hvilke af Kong Haagen Magnusen finge Frihed at handle paa Bergen med de Vilkor, at de maatte forblive der fra Foraaret til Kaars-Misse om Høsten, og derfor bleve kaldede Liggere. Siden 1444. med Holælændere; og endeligen med Nordlandene, hvis Indbyggere have fra det Aar 1539. begyndt at selv føre deres Vahre med store Jagte til Bergen, da Bergens Borgere for det Tiid med deres egne Skibe pleyede at søge Nordlandene. Denne Forandring skeede ved saadan Lejlighed;

Da de saa] kaldne Vitalianer eller
Fæ

Fattallie Brødre, som udrededes af de
 Romerske Stæder, samt Wismar og
 Rostok, havde nogle gange udplyndret
 Bergens Bye og Indbyggerne saaledes,
 at de for Fattigdom ikke kunde seile mee-
 re paa Nordlandene og Fjindmarken, bleve
 Nordfarer og de Fjindmarkske forarsage-
 de selv at føre deres Vahre til Bergen
 med deres Jagte, og med dem igien at
 bortføre hvad de havde fornødent til de-
 res aarlige Underholdning for sig og deres
 Tilhængere, hvilke de kaldte Udfarere,
 det ere de, som for Armod fare ud paa
 Havet og Fiske for de andre meere For-
 muende. Endskiøndt disse Norlands og
 Fjindmarks Fareres Handel og Kjøb-
 mandskab ved adskillige Rette-Bøder ha-
 ve været tilfælles forundet baade Bergens
 og Trundhiems Borgere, have de dog
 gemeenligen søgt Bergen, efterdi de der
 beqvemmeligst have kunnet sælge deres
 Vahre og igien bekomme fornødne Ting.
 Tiden paa hvilken de komme til Ber-
 gen kaldes Stævnen, uden Tvivl af
 Stavn, efterdi de alle med deres For-
 stavne komme i Hobe-Fall til Bergen,
 og der ligge Stavn hos Stavn, det er
 Jagt hos Jaat, som alle vende deres ba-
 geste Deel af Jagtene mod Byen og
 Huusene efter Ryloven, men Forstavnen
 ud ad Bigen eller Vaagen. Et behages
 ligt

Norfa-
 rernes
 Handel.

ligt Syn, sær, naar de, som undertiiden
skeer, moen alle paa een Tiid komme
100. og fleere i Fall indseilende paa
Baagen, og der sig postere saaledes.

3. Stæf-
ner.

Deres Komme pleyer gemeenligen
at skee paa trende Tiider, som heede den
første Stævne, Mitstævnen og Stiers-
stævnen. Den første Stævne er imel-
lem Paaske og Pindsedag, saa snart
Beyerligheden det tillader. Mitstævnen
skeer imellem Pindsedag og St. Olai Tiid.
Til denne Stævne komme dog ikke Kors-
farer, men Indbyggerne paa Sundmør
og i de fire Søelehne, som kaldes Nord-
mør, Romsdalen, Fosen og Numme-
dalen. Og den sidste Stævne skeer ge-
meenligen sidst in Julio, uden saa er at
Modvind hindrer Reysen, og hender det
sig da, at disse store Jagte eller Skibe,
saasom de ere aabne uden Deck, ofte
forgaae med Skib og Mand.

Disse Nordlændere og Fjindmarkske
havde i gamle Dage en særdeles Ret,
som endnu ikke gandske er forkasted,
hvorefter de sig paa Reysen have forhold-
det. Samme Ret kaldes Fjarmanna
Lov, det er reysende Mænds Lov. Den
samme er heel vidtløftig, og derfor her
ikke kand anføres. De Contorske have
de

De for nogen Tiid siden fast den heele Nordlandske og Fjndmarkske Fiske-Handel udi Hænder; Men Bergens Borge-re have Tiid efter anden erhvervet de fleeste Contorske Kiøbmands-Stuer til Byen, og tillige med dem den største Deel af denne Handel.

Førend jeg slutter dette Capitel, vil jeg anføre efter Orden de Privilegier, som Bergens Bye ere givne, Handelen angaaende.

Kong Oluf Kyrre, Bergens Fundator, gav Fjndbyggerne herlige Privilegier, blant andet at de tillige med dem af Trundhiem maatte fare paa Nordlandene, item indstiftede Kiøbstæver.

Hans Sonne-Søn Kong Osten stadfæstede de samme. Anno 1275. forundte Kong Magnus Haagensen de Tydske at fare paa Bergen, dog med de Vilkor, at de ikke skulde handle paa Nordlandene, ey heller paa nogen Havn eller Fiord uden for Byen, men i Bergen alleene, og det i Kiøbstæven paa en vis Tiid om Aaret, nemlig ved Philippi Jacobi om Sommeren, og til Kaars-Misse om Høsten; hvo som læn-ger forblev, skulde være Børgertlig Tyng

undergiben. Derimod skulde Bergens Borgere nyde samme Frihed udi de Wendiske Stæder.

Adskillige Privilegier for Handelen.

Kong Erik Magnusens Edict datered Tonsberg 1294. lyder Bergens Handel angaaende saaledes : at Tydske Kiobmænd ikke maa handle Norden om Bergen, item at estersom Udlændiske have seilet og seile til Hellig Land, Finmarken, Island og andensteds i Vore Skatte-Lande med Love og Forordningen, saa byde vi vor Rentemester og alle vore Embeds-Mænd, hver i sin Befaling at søge dem, som seile og seilet have, til Rette.

Kong Haagen Magnusens Privilegium dat. Bergen 1303. lyder saaledes : Vi ville ingenlunde tilstede Kiobmænd at ligge her Vinteren over, og det efter Byrettens Indhold og vor Kiære Fædres Anordning. Hvo som synder herimod, da, hvis han er udlændisk, haver han forbrudt sit Gods, og hvilken Boesiddende Borger, som leyer sit Huus til saadan udlændisk Kiobmand, haver forbrudt Huuset til os og Kronen.

Kong Magni Erikssens Edict, datered Bergen 1330. er moeren af samme Indhold, nemlig udlændiske Mænd forbydes

bydes at drive Handel paa Bergen læn-
ger end fra Kaars-Misse om Foraaret,
og til Kaars-Misse om Høsten, og hvil-
ke Borgere, der leye dem deres Huuse
paa forbudne Tiider, have Huus-Leyen
forbrudt, og derforuden bøde 8. Ortus-
ger og 13. Mark Sølv.

Kong Oluf Haagensens Anord-
ning af 1384. Handelen angaaende er
merkelig, den samme lyder saaledes: at,
eftersom Bor. Hr. Fader Kong Haagen
og andre, som Læn havde, have for-
budet all Fiorde, Kiøb og Barde. Kiøb
(hvilket maa forstaaes om de Steder i
Fiorden, hvor Barder oprettes og an-
stikkes) da paa det at Kiøbstæderne kand
blive ved Magt, have vi gjort saadan
Anordning om Landets Tilførsel til
Stæderne. Først at de som boe i Fin-
marken og Helgeland, skulle søge Baag-
gen, det er, Bergens Baag eller Biig.
De af Numme-Dalen skulle seile til
Trundhiem med deres Vabre. De af
Romsdalen til Bedøen. De af Sund-
mør til Bergen. De af Bergens Stift
skulle søge til Baagen, og saasom Ryds-
fer og Careler havde seyde med Norge,
forbydes alle Undersaattere udi Finmar-
ken og Helgeland deres Gods at føre til
andre Stæder. Aaret tilforn gjorde

samme Konge saadan Forordning, at ingen maatte slaae sig til Kjøbmandskab, uden han eyede uborget 15. Mark, og det under Straf af 8. Ortuger og 14. Mark, han forbød og Borgerne at leye dem Skibe under samme Straf. Aarsagen til denne Forordning var eendeel denne, at for mange sloge sig til Handel, saa at Kongen derudover havde Mangel paa Mandskab til Rigets Tieneste, eendeel ogsaa at ingen fandt drive nogen fordeelagtig Handel, uden han har noget i Ryggen. En saadan fornuftig Anordning synes at have flydet af Dronning Margaretae Hierne, som da regierede all Ting.

Ericus Pomeranus bekræftede samme Forordning med saadan Tillæg, at hvo som handlede, skulde med Lehusmandens Brev beviise, at det var hans eget, som han handlede med. Denne Konge havde ellers i Henseende til Bergen stor Tvistighed med de Engelske, efterdi de sidste foruroeligede Bergens Handel, sæt paa Island. Og var den Handel paa samme Tid af saadan Beskæffenhed: Det var nogle visse Borgere i Bergen forundet aarligen at besøge Island med 6. Byser, og handlede dermed saaledes, at 6. Byser eller Skibe skulde ligge der Vinteren over, som for-

te Bergens Bahre til Island, og 6. andre gaac tilbage med Fisk til Bergen. Deres aarlige Føring blev regned til 72000. Noblers Værdi; Men de Engelske havde i 20. Aar giort stort Skaar i denne Handel. Dog blev imellem begge Konger Aar 1432. slutted saadant Forlig, at de Engelske herefter under Livs og Gods ses Fortabelse ikke skulde besøge Island, Finnmarken, Helgeland, og andre forbudne Havne i Dannemark og Norge: Og de Danske og Norske skulde iligemaade holde sig fra de forbudne Engelske Havne under samme Straf.

De Privilegier, som Kong Christianoffer af Bayern gav Bergen, findes trykte hos Hvitsfeld, hvorfor jeg dem her ikke vil anføre. Det er ellers merkeligt, at denne Konge var den første, som gav Hollanderne, sær dem af Amsterdam, Frihed at handle paa Bergen: hvilken Frihed blev confirmeret af Kong Christian I.

De Privilegier, som Bergen af de fremfarne Konger vare givne, blev af de efterfølgende, nemlig Kong Hans, Christiano II. Friderico I. og Christiano III. stadfæstede, skjønt den Bergens Fart paa Østnoerne og Helgeland fra Christiani I. Tiid ophørede, efterdi

samme Der da bleve pandtsatte til Skotland. Udi et af Christiani III. Breve er dette merkwardigt, at tillige med Borgere tilstedes ogsaa Raadmænd at seile og handle paa hvilke Stæder dem lystede.

Blant Christiani IV. Breve findes et datered Aggershuus 1591. hvorudi befales at ingen Udlandisk eller Indlandsk mod Bergens og Trundhiems Privilegier maa handle og vandle i noget Lehn mellem Bergen og Wardehuus. Et andet Brev af Høystbemældte Konge datered Kiøbenhavn 1607. lyder saaledes: Eftersom Vi komme udi Erfaring, hvorledes nykomne Hollændere, som have Frihed aarligen at ligge i Bergen mellem begge Kaars, Misser, driste sig over bestævnte Tiid at ligge der det heele Aar igiennem, og der drive Handelen uden Tolds og Tributs Afstæggelse, Kronen og Byens Indbyggere til Skade, hvorudover Vi forbyde dem under Straf paa deres Gods at opholde sig der længer end deres Privilegier tillade. Hvoraf sees, at Hollænderne da have sogt at rodfæste sig i Bergen, ligesom fordum de Contorske, hvis Privilegier vare i Forstningen alleene disse, at de maatte ligge der mellem begge Kaars, Misser eller om Sommeren alleene.

Udi

Udi samme Aar lod H. Majestet et andet Edict udgaae, og derudi forbyde fremmede Kiøbmand og Hollænderne at indløbe med deres Skibe udi Havne Norden for Bergen.

Man seer ellers, at noget derefter var stor Tvistighed mellem Bergens Borgere og de Contorske, og at begge Parter ved deres Fuldmægtige indstillede sig for H. Mayst. for at forklare Sagen; hvorudi Tvistigheden bestoed, sees af den Kongl. Decision, saa lydende: Først at Hansestædernes Contor har Anno 1572. forfattet 96. Artikler, som ere Borgernes af Bergen til Skade og Nachdeel. Samme Artikler have de Contorske med Eed forbundet, sig ingen at aabenbare, hvilken Forbindelse er imod Kongens Regalier og Høyhed. For det andet have de ikke alleene fodret og taget en vis Told og Skat af Skibene ved Bryggen, men end ogsaa af nogle Ringe uden for Byen, hvilket ogsaa strider imod Kongl. Regalier, saasom ingen er berettiget til at gjøre noget Paalægg uden Kongen alleene. For det tredie er Bergens Borgere og andre Undersaattere imod den til Odensee oprettede Recept nægtet den Frihed, som dem af Hansestæderne sær udi Lybek og Rostok er tilfagt. Hvorudover de tilhol-

des Aaret derefter nemlig 1615. at møde ved deres Fuldmægtige til Kiøbenhavn for at afgjøre disse Ting.

Udi det Aar 1630. blev bevilged Borgemester og Raad i Bergen at holde en Pœnatz (hvilket maa være det samme som Fiscal eller Visiterer) for at opsøge dem, som mod Privilegier handle eller føre forbudne Vahre til de fire Søes Lehne, nemlig Sundmøer, Komsdalsen, Soesen og Nummedalen.

Udi samme Aar blev ogsaa ved en Forordning, datered Flekkerøe, forbudt det Skotterne at opholde sig heele eller halve Aar i Bergen, og derved betage Borgerne deres Næring. Og seer man af denne saa vel som de foregaaende Forordninger, hvorledes alle fremmede have søgt at bestiare Bergens Borgere deres Næring.

Hvad som bragte Bergens Handel meest udi Drift var de Privilegier, som bleve givne Defensions Skibene Aar 1671. og saasom da tillige med indfulde Krige mellem Engeland og Holland og Frankrig, saa fand man sige, at Byens Handel kom paa den høieste Spidse. Da Defensions Skibene bleve affskaffede, faldt ogsaa Handelen og ved den
langt

langvarige Fred, som har været mellem ovenmældte Potentater, er den bragt udi den maadelige Tilstand, som den nu omstunder er udi.

Vel have Bergens Borgere søgt at oprette den udenlandske Commerces Afstaaelse ved en nye Handels Stiftelse igien, og til den Ende for nogle faa Aar siden have oprettet et Grønlandsk Compagnie, og det ved saadan Anledning.

Grøn-
landsk
Handel.

En Præst udi Nordlandene ved Navn Hr. Hans Egede, effter at han med Flid havde igiennemlæst de gamle Nordiske Historier, og der iblant andet fundet, at Grønland i gamle Dage havde været beboed af Nordiske Christne Folk, hvorom man nu omstunder ingen meere Kundskab havde, efftersom Farten udi nogle 100. Aar havde været forsømt, fik han i Sinde at giøre Forslag om samme Farts Fornøelse, og at være selv med, om noget saadan Tog gik for sig. Han corresponderede først længe derom med Biskopen i Bergen Doct. Niels Randulf, og siden med hans Estermand Mag. Niels Smed, og endskjønt de og andre funde denne Ting af alt for stor Vanskelighed, blev han dog fremturende i sit Forsæt, forlod sit Kald og med Hustru og Børn kom til Bergen, hvor han

flittigen confererede med Biskop Clemens Smidt, og tillige med gjorde Borgerstabet Forslag om et nyt Compagnies Stiftelse; Men som han kun liden Bifald fandt, indgav han sit Forslag til Høylovlig Ihukommelse Kong Friderik den Fierde, og udvirkede en Befaling til Magistraten i Bergen, at den skulde kalde Borgerstabet for sig, og gjøre Forslag om et Grønlandsk Compagnies Anrettelse. Men, som Borgerstabet endda ingen Smag fandt derudi, reysede Hr. Hans Egede selv til Kiøbenhavn, hvor han fik Lejlighed til at andrage sit Forslag for Hoffet. Hans Majestet approberede da ikke alleene det samme, men lovede ogsaa at hielpe til dets Befodring, hvis Borgerne i Bergen kunde bringes til at sætte noget udi Handelen. Derpaa reysede Præsten op til Bergen igien, og der drev paa Bækket med saadan Iver, at Geistligheden og Borgerstabet gjorde deres Indskudde, saa at der blev en Capital af 5000. Rdlr. Siden den Tiid gjorde de adskillige andre Tilskudde, saa at der omfider blev til Beye bragt en Fonds af 12000. Rdlr. og et Grønlandsk Compagnie blev oprettet 1721. udi hvilket Aar 3. Skibe ginge til Grønland, men den Fordeel, som derved giordtes, svarede

tebe aldeles ikke til Omkostningerne, hvorudover Interessenterne aeraadede udi stor Bekymring. Hans Majestet, paa det at Verket ikke skulde falde, greb Compagniet under Armen, først ved at accordere et Lotterio, og siden ved at paalægge begge Riger en maadelig Skat. Det første havde ingen Fremgang, men Skatten beløb sig til en anseelig Summ.

Imidlertid sat Præsten sig med 40. Mænd, som derfor bleve fast udi Landet, og lod bygge et Huus, hvortil Grønlanderne selv, saasom de ere af et got Naturel, lovede at være behjælpelige. Colonien blev anlagt paa en De uden for det saa kaldte Bals Riviere ved 60. Grader. Dog blev ingen Skandse oprettet, alleene Stykker bleve plantede uden for Huuset paa en Klippe. Anno 1722. gik et nyt Skib didhen med Proviant, og Naret derefter 3. andre Skibe, hvoraf det eene forgik udi Storm, og blev borte uden for Zisen; det andet overvintrede udi Grønland; og det tredje, som skulde være paa Hvalfiske Fangst, kom til Bergen igien 1724. med en Fisk paa 50. Cordeler, som kunde beløbe sig til 2700. Rdlrs. Værdi med Tran og Fiske-Been.

Anno 1724. blev et Skib udsendt for at opsøge den saa kaldte Ofterbygd, som Historien viiser at have været beboed af de gamle Norste. Men Skibet kunde ikke komme fort formedelst Eis, hvorefter det maatte gjøre Bende-Reyse, og bragte intet med sig tilbage. Udi samme Aar gik et andet Skib ud for at søge Kysten af America, i Tanke der at finde Træ og Brænde, men som det ikke kunde komme fort for Eis, gik det et andet Sted hen, og oprettede en Loge paa et Sted kaldet Nepesene, liggende paa $66\frac{1}{2}$. Grad. Der overvintrede Skibs-Folkene tillige med den nye Præst Hr. Albert Top, som af Hr. Hans Egede var forlanged til Medhielp. Men efterfølgende Aar, da samme Præst tillige med de andre forlode Nepesene for at begive sig til den første Colonie, blev Logen afbrændt, som man meener af Hollænderne. Anno 1725. bleve atter igien 2. Skibe skikkede til Gronland, men de førte kun en maadelig Ladning med sig tilbage. Anno 1726. bleve atter tvende Skibe udsendte, af hvilke det eene forgik, og det andet, som overvintrede kom 1727. tilbage med Sager af henved 1600. Rdlr. Værdi, og bestoede udi Skind, Bahre og Spæk. Anno 1727. affærdigedes ogsaa tvende Skibe

Skibe med Proviant til Colonien. De samme komne tilbage om Høsten, førrende med sig 60. Cordeler Spæk og nogle Skind, Bahrer. Men ved alt dette kunde Omkostningerne ikke stoppes, hvorudover Interessenterne despererede om at nyde nogen Fordeel ved denne Handel, og ingen havde Lyst til at giøre nyt Indskudd, saa at det havde Anseelse at Handelen vilde gandske falde, endskjønt Kongen adskillige gange havde understøttet Compagniet. Herudover tog han Handelen til sig, og udi det Aar 1728. skikkede Folk og Skibe til Grønland med alle fornødne Ting, item Svæg og Hæste til en ret bestandig Colonies Stiftelse.

Hvad videre Skiebne den Grønlandste Handel ellers har haft, vil jeg her intet melde om, saasom det ikke hører til Bergens Historie. Ved denne Forflyttelse tabte Bergen det Haab, den havde gjort sig om at bringe dens Skibs-Fart udi Drift igien, og saasom den Findmarkste Handel iligemaade er forflyttet for nogle Aar siden fra Bergen til Kiøbenhavn, saa kand man sige, at Staden har tabt meget af sin Anseelse udi Handel, og at denne Skibs-Fart nu omstunder er meget ringe imod hvad den

den tilforn har været. Sa den synes meer og meer endnu at aftage, indtil de Europæiske Coniuncturer fandt forandres og nogen Lejlighed opvaagne, hvorved Bergen, som i Henseende til dens herlige Situation frem for andre Steder er danned til Handel, fandt opleve og komme i forrige Floor igien.

Hvad ellers Historien af fremmede Nationers Handel paa Bergen angaaer, da har jeg forhen viiset, at de Engelske strax efter Stadens Foundation der have haft deres Handel, saa at dem blev indrømmet en Plads i Baagens Botten, det er Baagens Ende: Det blev dem ogsaa tilladt at have deres Værelser og Boder. De vare saaledes udi roelig Possession af denne Handel udi 242. Aar, indtil det Aar 1312. da forgrebede sig mod Kong Haagen Magnusens Folk, og ihjelsloge nogle af dem, hvilket forarsagede at de bleve uddrevne fra Bergen, og deres Boeliger bleve indrømmede til de Tydske Handværks-Folk, gemeenligen kaldte Skoemagere.

De Engelske have vel ikke efter deres Bortgang dristet sig til at komme oftere til Bergen igien; men de have deris mod Tiid efter anden mod Bergens

Engel-
länder-
nes Han-
del paa
Bergen.

Frihed handlet paa de forbudne og privilegerede Steder ; saaledes seilede de 1420. paa Helgeland , og der øvede adskillig Uleylighed. Men , som Kong Erik af Pomern geraadede udi en langvarig Krig med Hansfæstæderne , og de samme derudover bleve forbudne at handle paa Bergen , toge de Engelske deraf Anledning til at fornye den gamle Handel igien , helst saasom der da var stor Venjskab mellem Dannemark og England , efterdi Kong Erik havde faaet en Engelsk Princesse. De komme derfor paa samme Tid med deres Skibe til Bergen igien , og gemeenligen lagde sig neden for den Gade , kalden Hollænderstrædet , men paa de Tiider Engelsmands-Gaden , og varede dette saa længe Kriigen stod paa mellem Dannemark og Hansfæstæderne. Nogle meene at de Engelske da have haft Contoret inde , men det er en Bildfarelse , og nægtes saa vel af Mag. Edwardsen , som af andre ældre Bergens Skribentere.

Men da Kriigen havde Ende , og Fred blev sluttet med Søe-Stæderne 1435. blev dette igien forandret ; thi de Tydske bleve ikke alleene satte udi Possession af deres gamle Handel igien , men erhvervede ogsaa saa vel af Kong Erik deres

deres Landsmand, som af Kong Christoffer af Bayern Frihed at blive baade Vinter og Sommer udi Bergen, ja at anrette der et bestandigt Contor. Dette gav Anledning til Tvistighed mellem de Engelske og Tydske, og søgte de første allevegne Levlighed at havne sig over de Tydske, esierdi de havde skildt dem ved saadan Fordeel udi den Nordiske Handel.

De Engelske have vel siden en Tiid lang holdet sig fra at handle paa Bergen; men have imidlertid atter mod Bergens Privilegier ikke alleene seilet paa de forbudne Stæder, som Island, Ferrøe, Grønland, Finmarken og Nordlandene, men end ogsaa røvet og plyndret paa samme Stæder, hvilket sees af de Klagesmaal Kong Erik indgav til den Engelske Konge, og hvorom tilforn er talet, og derhos forfattede en Optegnelse paa den Skade de Engelske, sær Indbyggerne af Hull, York, Wy. Castel &c. havde tilføyet paa nogle Aar. Dette blev dog udi det Aar 1432. bilagt paa efterfølgende Maade, først angaaende den Uret og Spot, som forrige Aar var vederfareu Hr. Andor Bispen af Stavanger, og Endret Erlandsen Norges Raad, hvilken de Engelske havde opbragt paa deres Reise til Kiøbenhavn, hvor

hvor de vare skikkede for at stifte Fred
 og Eenighed mellem begge Riger, hvad
 den Sag angik, lovede Kongen af Eng-
 geland at lade efterforske, hvilke der hav-
 de bedrevet saadan Gierning, og at de
 Skyldige skulde tilholdes at give Satis-
 faction til de Norske Herrer for tilføyed
 Spot og Skade. Videre for hvad
 Skade de Engelske havde gjort paa Is-
 land, Helgeland og Findmarken, da
 skulde de Skyldige efterledes og derfor
 tilbørligen straffes; Og de Folk, som
 vare bortførte fra bemældte Lande, skul-
 de igien bringes tilbage og faae Beta-
 ling for deres Tieneste og komme til de-
 res eget igien. Hvis nogen Engelsk ihiel-
 slaes af en Norsk og een Norsk af een
 Engelsk, da skulde begge Konger forskaf-
 fe det saa, at de Klagende derforfkeer
 skielig Betaling, saaledes at de Ihiel-
 slagtes Boed skeer til deres Arvinger,
 hvoraf sees at de saa kaldne Mandes
 Boed eller de Penge, som til Straf ga-
 ves for et Mord til de Dodes Arvinger,
 over alt har været brugeligt. Endeligen
 hvad Handelen angik, da skulde begge
 Kongers Undersaattere have Frihed til
 at seile paa alle uforbudne Stæder. Og
 bleve de Engelske i sær forbudne at hand-
 le paa Island, Findmarken og Helge-
 land, som var mod Bergens Byes Pri-
 vilegier.

Siden den Tid var temmelig god Forstaaelse imellem begge Riger indtil 1467. og 1468. da de Engelske igien røvede og plyndrede paa Island; thi dette forarsagede, at Kong Christian I. maatte arrestere 4. af deres Skibe og dem selge til Skadens Erstatning for de Forurettigede. Men, som de Engelske bleve ved deres sædvanlige Røven og Plyndren, reisede sig deraf den bekiendte Fribytter Kriig, som varede udi 9. Aar mellem Dannemark, Engeland og Frankrig, de sidste Riger til liden Fordeel, efterdi de Danske og Norske Fribytttere spillede stedse Mestere udi Søen. De Engelske søgte da i sær at foruroelige de Tydskes Handel i Bergen, men leede igien stor Skade af dem, blant andet bleve een gang 500. Engelske Fiskere af dem omkomne og druknede ved Niefs fiord.

I Henseende til disse og andre Handelser have de Engelske omsider gandske overgivet deres Handel paa Bergen; Derimod have de begyndt selv at fiske under Norge og Island, og derpaa bekomme Kong Hanses Tilladelse, dog med de Vilkor, at de hvert syvende Aar skulde begiære nyt Forlov, og hver gang betale Kongens Rettighed udi den Havn, som

som de løbe ind udi. Høyst-bemældte Kong Hans tilstedde dem ogsaa at handle saa vel paa Bergen, som paa andre Norske og Danske Stæder, og det med samme Ret som andre Fremmede. De have saaledes siden den Tiid seilet af og til paa Bergen, og seer man, at de udi forrige Seculo havde deres Kram-Boder oprettede ved den Østre Ende af Ny-Kirken paa visse Tiider af Aaret, og bleve fra det Aar 1660. for dem og andre fremmede Kiøbmænd anrettede nogle Gøe-Boder oven for Told-Boden. Den Fiendlighed, som de Engelske udi det Aar 1665. øvede udi Bergen og den paafuldte Krig mellem Rigerne, standsede deres Handel paa Bergen igien; Men, efter at Fred var sluttet, blev Handelen aabnet for dem igien.

Skotterne have ogsaa fra Begyndelsen haft stor Handel paa Bergen, sær Indbyggerne af Manser, Orknøer og Hetland. Man finder ikke at dem nogen sinde derudi er giort nogen Forhindring. Vel er sandt, at de een gang udi Bergen bleve overfaldne og udplyndrede, men det skeede alleene af de Tydske Handverks-Folk og de Contorske. En stor Mængde Skotter have Tiid efter anden sat sig ned udi Bergen, saa

at mange fornemme Borger- Folk ere af Skotsk Extraction.

Andre
Natio-
ners.

Hvorledes Hollænderne først have begyndt at seile paa Bergen, er viiset paa et andet Sted. De samme have altid uden Hinder drevet deres Handel, undtagen i Friderici I. Tiid; thi saasom Kong Christian II. opholdt sig udi Holland, og var understøttet sammesteds, saa formeenede Kong Friderik dem Handelen imidlertid paa Bergen. Men Handelen blev dem siden igien tilladt med Hanse-Stædernes største Fortrydelse, hvilket sees saa vel af Friderici I. som Christiani III. Historie.

De Danske have siden Foreeningsen gjort stor Tilførsel til Bergen af Korn, Rug, Malt, Erter, Bryn og andre dissige Vahre.

De Franske begyndte ogsaa i forrige Seculo at handle paa Bergen. Men af alle disse har Staden med ingen haft saa stor Commerce, som med Hanse-Stæderne: hvilket vidtløftigere skal viises udi den Part om Bryggen eller Contoret.

*
CAP.

CAP. X.

Om Bergens verdslige
Ovrighed.

Saa Bergens Fundation indtil Foreeningen med Dannemark har Bergen været regieret af de Norske Konger, af hvilke de fleeste have en stor Deel af deres Regierings Tid resideret udi samme Stad. Siden Foreeningen med Dannemark har Bergen været forre-
staaet af Lands-Herrer, som Kongerne did have skikket. Disse Lands-Herrer eller Lehns-Herrer vil jeg her efter Ordren opregne, tillige med nogle af de forregaaende, hvis Navne ere conserverede udi Gert Miltzows og Mag. Absalons Manuscripter, og af dem ere indførte udi Mag. Edvardsens Beskrivelse.

Liste paa
Bergens
Lehns-
Herrer.

1. Gudleich Offmundarson, Kongens Bedersfø-Hyrde Anno 1328. hvilken i de Tiider maa have været en anseelig Bestilling.

2. Torer Tordarson Under Gelskyri. Det er vanskeligt at sige, hvad egentligen Kongens Gielker har været.

Hos Hvittfeld kaldes den udi Christoph. I. Historie paa latin Magnus Baro Terræ. Denne Lehns-Herre findes at have været i Bergen 1332.

3. Povel Erikfen forrestoed Bergens Lehn 1332.

4. Simun Gunnarson var udi Kong Magni Smecks Tiid 1342.

5. Ivar Anderson var udi Kong Haagens, denne Kong Magni Søns, Tiid, Aar 1347.

6. Arne Eiventzon var Lehns Herre 1355.

7. Amund Findson, Kong Oluf Haagensens Frænde, 1360. han var een af de fornemste Raad udi Norge, og tilføjede med de andre udvalte Kong Oluf Haagensen til Konge.

8. Erlander Philippuson, een af de fornemste Herrer i Norge udi Kong Olufs Tiid, og iblant dem som antog ham til Konge 1381. Han var med os di at forfatte den Forordning, hvorom tilforn er talt, nemlig at ingen maatte drive Kiobmandskab, uden han eyede frit og uborget 15. Mark, paa det at
Ni

Rigets Leding og Krigs-Tjeneste ikke skulde fornærmes derved. Han var ogsaa i med at underskrive den bekiendte Act, og at vidne om den, som efter Dronning Margareta var næste Arving til Norge 1388. og næst efterfølgende Aar samtykte Kong Erik af Pomern. Han var Lehnsherre paa Bergen-Huus fra 1389. til 1390.

9. Alf Haraldsen, som var Kongens Rentemester 1384. og samme Tiid undertegnede et Fordrag om Stædernes Kjøb og Handel, hvor den skulde stee for enhver. Han forestoed Bergens Lehn 1391. og med de andre Rigets Raad samtykkede Kong Erik af Pomern efter Dronning Margareta Begjæring 1397.

10. Joen Darre var Lehnsherre i Bergen fra 1392. til 1397. udi hvilket Aar Foreeningen blev sluttet mellem de 3. Nordiske Riger, som han bivaanede.

11. Otto Römer, een af de fornemste Riddere i Norge, som ogsaa bivaanede ovenmældte Forretninger. Han forestoed Lehnet 1399.

12. Anders Mors var Lehnsherre 1400.

13. Magnus Magnusen forestoed
Bergen-Huus Lehn 1403.

14. Svale Joensen eller Johansen,
var Lehns-Herre udi Bergen 1404. og
siden bivaanede Christophori Bavari Hyls
ding og Kroning udi Opsloe 1442.

15. Peder Olufsen var Lehns
Herre 1411.

16. Endert Erlandsen Ridder og
Norges Riges Raad. Han var Lehns
Herre i Bergen Aar 1412. blev af de
Engelske fangen 1431. da han med Hr.
Andvorn Bisp af Stavanger var affars
diget til Kiøbenhavn for at handle om
Fred og Eenighed imellem Dannemark
og Engeland, og caverede med flere
for en Skotsk Herre, ved Navn Wil-
helm de St. Clara, da han af Kong
Erico Pomerano blev gjort til Græve o-
ver Orknøerne 1434. Han dømte og
imellem Kongen og de Svenske udi den
Tvistighed, som havde været imellem
dem, og med flere udvirkede et Forlig
til Calmar 1435. bivaanede den For-
eening, som mellem de 3. Riger blev
sluttet til Calmar 1436. var med at hyls
de og krone Hertug Christoffer af Bay-
ern, og endeligen var med at slutte For-
eening

eening mellem Dannemark og Norge
1450. udi Kong Christiani I. Tiid.

17. Aslac Boldt Ridder og Norges Riges Raad. Han var Lehns-Herre i Bergen 1414. og blev siden Erkebisp i Trundhiem: Han lod i Bergen excommunicere nogle Biske, fordi de ikke modte til et Provincial-Mode, som han havde stævnet dem til 1435. Han blev udi det Aar 1444. med flere Norske Mænd af Kong Christoffer befalet at overveie, hvad som kunde være Bergens Bye til Floor og Velstand, samt at hindre den Ulempe, som Staden blev tilføyed af fremmede Kiøbmænd.

18. Hans Kröppelin en Preudser, som 1415. af Erico Pomerano blev opsendt til Bergen som Lehns-Herre. Oldermændene for de Hansestædiske Kiøbmænd, som da i Bergen kaldtes Liggere, udgave et Brev til ham, hvorved de forsikkrede, at alt Lybsk Gods, som da fandtes i Bergen, skulde holdes i Arrest. Alt samme Mand for sin Dyd og Fromhed har været meget elsket, sees saa vel af Danske, som Svenske Historier.

19. David Sincler findes udi Borgemester Sören Jensens Manuscript at
35 have

have været Lands-Herre i Bergen 1416. Navnet synes at viise, at han har været af Skotsk Familie, og hvis saa er, have der udi disse Riger været Sincklærer førend dem, som komme til Danmark udi Christiani IV. Tid.

20. Mads Joensen holdes for at have forestaaet Bergens Lehn 1436.

21. Albert Bydelbacher 1437.

22. Oluf Nielsen Ridder og Rigets Raad i Bergen. Han førte Titel af Ridder af Falge, blev i Christiani I. Tid Aar 1455. myrdet af de Tydske, som omstændigen viises paa et andet Sted.

23. Inge Laugmandsen Ridder og Norges Rigets Raad var Lehns-Herre i Bergen 1442.

24. Mogens Grön var Lehns-Herre 1453. (a)

25. Erik Heltsön eller Helgesön forestoed Lehnet 1459.

26. Erik Biörnsön eller Boersön,
Rid

(a) Jeg har ikke villet forandre Catalogum, hvorvel Mars-Callet giver tilkiende, at de 2. sidste maa sættes for Oluf Nielsen.

Ridder og Norges Rigets Raad. Han var Lehnsherre 1460.

27. Joen Smör, iligemaade Ridder og Norges Rigets Raad, var Lehnsherre i Bergen 1472. Det er af ham at Smørs-Gaarden og Smørs-Allmændingen har deres Navn. Han var af en Eldgammel Norsk Familie.

28. Alf Knudsen Ridder og Rigets Raad. Han var med 1489. at samtykke Kong Hans til Norges Konge. Udi det Aar 1484. var han Lehnsherre udi Bergen, hvor han domte mellem Borgerne og de Contorske, saaledes at de sidste inden 3. Aar skulde enten selge eller nedbryde de Bygninger, de havde oprettet Borgerne til Skade, hvis det ikke skeede, skulde samme Bygninger forfalde til Kongen og Byen.

29. Otto Madsen var Lehnsherre 1489. og havde tilforn været Kongens Foged i Hardanger.

30. Oluf Ottesen Ridder og Rigets Raad var Lehnsherre i Bergen 1503. Han var een af de ældste og berømmeligste Familier i Norge.

31. Erik Bagge var Lehnsherre 1504.

32. Ma-

32. Magnus Joensen forestoed
Lehnet i Bergen 1506.

33. Hans Kruckow var Lehns-
Herre 1508. og tilforn havde faaet Be-
falning af Kong Christoffer, af Bayern
at hemme de fremmedes Ustik i Bergen.
Han var med at dømme imellem Bisp
Mogens af Hammer og Bønderne paa
Hadeland og Rings Alger om den 4de
Part af Tienden, som de forholdte ham,
og kaldtes Bonde-Luthen, hvilken de
selv tilforn havde tilstaaet Glds-Tienes-
sten i Hammer-Kirke til Ophold og For-
bedring for deres Forfædres Siæles Røe
og Lise og deres Børns Lære og Under-
viisning, saasom det og af Pave Leone
X. var stadfæstet. Endelig blev han
som en Fuldmægtig af det Norske Riges
Raad sendt til Kiøbenhavn at delibere-
re om et nyt Konge-Bal efter Friderici
I. Tiid, men blev paa Beyen optagen
og bragt til Lybeck, og der maatte for-
blive indtil Fred blev sluttet mellem
Kong Christian III. og de Lybske 1536.
Her om findes saaledes antegnet udi M.
Evardsens Manuscript, og hvis Data
ere rigtige, maa han have opnaaet en
meget høy Alder.

34. Hans Bunt een Hollænder, var
Lehns-Herre i Bergen 1512.

35. Jör-

35. Jörgen Hansen Skriver, en sær forslagen Mand, en Hollænder af Geburth, var Lehns-Herre i Bergen 1515. Han forbedrede Slottet i Bergen, og sat det mesten deels i den Tilstand, som det nu omstunder er, hvorudover han af Hvittfeld siges først at have bygget det samme, hvilket dog er en Bildfarelse, som jeg tilforn har viiset. Han holdt de Contorske Tommel-Singeren stærkt paa Dyet, og lod hænge deres Bager strax oven for Kjøbmands-Stuen dem til Skrak, gav ogsaa sine Tienere Lov til at optage alt det Kram-Gods, som fandtes paa Bryggen, og der saaltes imod Borgernes Privilegium. Da han merkede, at Kong Christian II. havde undviget Rigerne, fulgte han ham i Landflygtighed til Holland 1523. og overdrog Lehnets Administration imidlertid til en Provst ved Navn Hans Knudsen. Han signaliserede sig i Troeskab mod den Landflygtige Konge, bragte ham Undsætning fra Norge til Holland, og førte et nyt Hyltings Brev med sig fra Indbyggerne udi Norge. Dette forarsagede, at han siden hos Kong Friderik I. blev anklaget som en Landesforstyrrer, hvorudover han maatte forsyne sig med et aabet Brev af Kong Christian, saaledes at alt hvad han havde

havde gjort var efter den Landflygtige Konges Ordre.

36. Hans Knudsen ovennævnte Provst i Bergen, som i Jörgen Hansens Fraværelse forestoed Lehnets.

37. Vincentius Lunge, een Dansk Adelsmand, men gift og boesiddende i Norge. Han blev af Kong Friderik affærdiget til Bergen for at være Lehns Herre sammesteds 1523. Han arbejdede med Zver paa at bringe de Norske under Kong Frideriks Lydighed, og erhvervede deres Hyldings Brev, som han skikkede Høystbemældte Konge til Ribe, og igien annammede Kong Frideriks Recess, hvorudi de Norges Privilegier og Friheder stadfæstes, 1524. Han var med at domme om Bønde-Luthen, hvorom tilforn er talt. Efter at han havde været nogle Aar Lehns-Herre udi Bergen og Kong Christian den tredie blev udvalt til Konge i Danmark, blev han tillige med de andre Norske Raad anmodet om at anfage denne sidste Konge mod Greve Christoffer af Oldenborg, som førte Kriigen i Danmark for Kong Christian II. Hvilket og Vincentz Lunge udvirkede Syndenfields, og det mod den Trundhiemske Erke-Bisp Olufs Billie og Vidende. Dette op-

hidsee

hidsede saaledes Erke-Bispen imod ham, at han besluttede at hævne sig over samme Herre, mod hvilken han tilforn havde fattet Grol, een deel efterdi han een gang havde bebreydet ham ikke at være af gammel Udel, efterdi hans Fader allerførst var bleven nobilitered af Kong Christian I. een deel ogsaa efterdi Vincentz Lunge af nogle øde Kirker, som Kong Friderik havde givet ham, havde ladet opbygge Lunggaarden i Bergen. Saasom nu Erke-Bispen nyeligen tilforn var bleven opmuntred af Regentinden udi Nederlandene at blive i den fangne Konges Lydighed, og forsikkred om Undsætning, lod han ikke alleene fængsle de Danffe Gesandtere, men end ogsaa omkomme Vincentz Lunge, og det paa saadan Maade. Efter at han først havde ladet fængsle Lehns-Herren, skikkede han een af sine Tienere, ved Navn Christoffer Trundsen til Fange-Huuset for at omkomme ham. Trundsen ankom med Trommer og Piber, og lod den Fangne vide, at han skulde døe. Lehns-Herren forlangede da en Præst, hvilken blev ham skikked; men han havde neppe begyndt at bereede sig til Døden, før Trundsen med sit Selskab brød ind og ynkelligen omkom ham, da han stød ved Bordet og bedækkede sig med

med Bord-Klædet. Saadant Endeligt fik denne ypperlige Herre den 3. Januarii 1536. Han var en prægtig, veltalend og forstandig Mand, som Kongerne havde brugt i mange vigtige Forretninger. Han var ogsaa lærd og var promovered til Doct. Juris udenlands. Af hans skionne Gaard i Bergen sees endnu Levninger, som føre Navn af Lunggaarden.

38. Eske Bilde var Lehns-Herre udi Kong Frideriks I. Tid, som opskiffede ham til Bergen med det Odenseeiske Fordrag, som var sluttet med Hanse-Stæderne, og gav ham Ordre til at hæmme de Tydskes Overmod, og at beskytte de forurettede Borgere. Han udbirkede der saa meget, at de Contorske maatte nedbryde det Blok-Huus de havde paa Baagen, item de Muure paa Dyre-Gaden, hvor de agtede at forstændse sig. Da Kong Christian II. var kommen til Norge igien, og der havde bevæget de Syndenfieldske til Affald, fremturede Eske Bilde udi sin Troeskab mod Kong Friderik. Efter Kong Frideriks Død seilede han med andre Norske Raad til Dannemark, men da han var kommen udi Sundet, blev han optagen af de Lybske og ført til Lybek, hvor han maatte blive siddende indtil Freden blev sluttet med Dannemark.

Da han var kommen løs igien, blev han af Kong Christian III. opstikket til Trundhiem for at handle med Erke-Bisp Oluf og de Norske om Hylvingen, men han blev med fleere fangen af Bispen og ført til Tutterøen 1536. Men ved Thore Ruths Anslag, som i Bergen fængslede Christoffer Trundsen, blev han mod samme Trundsen igien løsgiven. Hvorledes Eske Bilde ellers nedrev nogle Kirker i Bergen, og af hvad Marsag, det er viiset paa et andet Sted.

39. Thore Ruth blev Lehns-Herre udi Eske Bildes Sted, da han blev fangen af de Lybske. Han havde tilforn været Eske Bildes Foget, og signaliseret sig ved at befrie ham af Fængsel; thi da Erke-Bisp Oluf skikkede sin troe Diener Christoffer Trundsen til Bergen for at bemægtige sig Slottet sammesteds, røttede han og Sti Bagge sig sammen, og ved List fik bemældte Trundsen i Hænder, hvorudover Erke-Bispen maatte sætte Eske Bilde paa fri Fod igien.

40. Christoffer Hvitfeld, een af de Hovedsmænd, som blev opsendt til Oppløe 1532, og med andre underskrev det Leyde, som blev accorderet Kong
 R Chri-

Christian II. Anno 1537. comman-
 derede han tillige med Truid Ulstand
 den Flode af 14. Orlog- Skibe, som
 blev skicket til Trundhiem for at holde
 Erke- Bisp Oluf udi Awe. Men Erke-
 Bispen, som ikke havde Lust til at giøre
 Modstand, flygtede med fire Skibe og
 alt sit Gods til Holland; hvorpaa Chri-
 stoffer Hvitfeld indtog Steenviigsholms
 Slot, og det heele Nordenfieliske gif
 Kong Christian III. til Haande. Hvit-
 feld fik derpaa Befaling at reformere
 Kirker og Skoler i Norge, efter den
 Maade, som skeed var i Dannemark.
 Han blev udi det Aar 1540. skicket med
 2. Orlogs-Skibe til Island for der at
 fængsle den oprørske Bisp, og at tage
 Landet udi Kongens Eed; hvilket og
 skeede, og Landet blev tillige med udi
 Kirke-Sager reformered. Anno 1554,
 blev han af Kong Christian skicket som
 Lehns-Herre til Bergen for at tilkiende-
 give de Oprørske paa Contoret, hvad
 som var sluttet til Odensee; De Tydske
 beqvemmede sig da til at indgaae nogle
 Artikle deraf, men Skoemagerne eller
 Embeds-Mændene vilde ikke samtykke til
 at betale Told, Skatt og Accise, so-
 regivende, at de vare løse Karle, som
 dependerede af de Contorske. Og blev
 intet videre dermed foretaget udi Chri-
 stoffer Hvitfelds Tid.

41. Christoffer Walkendorf til Glorup, var Lehns-Herre 1556. Om hans Opførsel med Skoemagerne er tilførn talt, og hvorledes han spægede de Contorske skal viises udi den Part om Bryggen, han var een af de nyttigste Lehns-Herrer, som Bergen nogen Tiid har haft, saa at hans Navn staaer lige saa vel anskreven hos Bergens Borgere, som det er sort hos de Contorske.

42. Erik Rosenkrands til Svalsøe, blev Lehns-Herre udi Bergen 1560. og forestoed Lehnet i 8. Aar. Han forærede Kalk, Messehagel og en stor Klokke til Dom-Kirken, og udi det Aar 1568. reysede til Dannemark igien.

43. Mads Skeel blev Lehns-Herre udi Bergen 1568. og forestoed Lehnet, udi 3. Aar.

44. Wincentz Juul var Lehns-Herre udi Bergen 1571. og forestoed Lehnet udi 3. Aar.

45. Hans Pederfen til Gem var Lehns-Herre 1574. og forestoed Lehnet udi 4. Aar, Han blev siden Cankler.

46. Hans Lindenow var Lehns-Herre i Bergen 1578. forestoed Lehnet udi

udi 8. Aar, og imidlertid stiftede meget got udi Bergen, som hans udgivne Re-
cesser og Dom-Bøger give tilkiende.

47. Niels Bilde var Lehns-Herre
1586. udi 3. Aar.

48. Peder Tott forestoed Lehnet
fra 1589. indtil 1596.

49. Lauritz Kruse var Lehns-Her-
re fra 1596. til 1606.

50. Niels Wind fra 1606. til
1615.

51. Knud Urne var Lehns-Herre
1615. og forestoed Lehnet udi 4. Aar.

52. Knud Gyldenstjerne blev
Lehns-Herre 1619. og forestoed Lehnet
indtil 1627.

53. Oluf Parsberg blev Lehns-
Herre 1627. og forestoed Lehnet udi 2.
Aar, da blev han forflyttet til Trund-
hiem.

54. Jens Juul kom til Lehnet 1629.
og forvaltede det udi fire Aar.

55. Jens Bielke, Norges Riges
Cankler, blev Lehns-Herre over Bergens
Stift 1623. og forestoed det i 7. Aar.

56. Hen-

56. Henrik Tott forestoed Bergens Lehn fra 1641. til 1648.

57. Ove Bielke, Norges Cankler, blev Lehns-Herre udi Bergen 1648. og forestoed Lehnet med Berømmelse udi 17. Mar. I hans Tid blev 1649. en Kongl. ordinaire Post anlagt mellem Bergen og Christiania: og befodrede han ikke lidet samme Verk.

58. General-Major Reickwein, en fremmed fra Marpurg udi Hessen. Han var af en meget ringe Familie, nemlig en Skrædders Søn, men ved sin Dyd og Meriter banede sig Vey til en Gres Post efter en anden. Han kom til Bergens Lehn 1666. og forestoed det indtil 1667.

59. Johann Friderik Marskall, Kongl. Majestets Raad og Vice-Cankler i Norge. Han blev Lehns-Herre over Bergen-Huus 1669. og forestoed samme Embede indtil 1678. da han døde.

60. Efter hans Død blev hans høye Excellence Hr. Christian Gyldenløv beskikket til Stift-Amtmand over Bergens Stift, og forestoed det, dog ved Amtmændene over Bergens Amt som Fuldmægtige, indtil Kong Christian

skian den Femtes Død 1699. Imidlers
 tid var han tvende gange, nemlig i
 Maret 1695, og 1696, i Bergen. De
 Amtmænd, som paa hans høye Excel-
 lences Begne forestoede Stiftet, vare
 først Lars Lindenow, som paa Reysen
 fra Kiøbenhavn med Frue og Familie
 leed Skib=Brud paa Zederen, og der
 omkom 1688. Hannem succederede
 Hans Nielsen baade som Stift=Befas-
 lings=Mandens Fuldmægtig og som
 Amt=Mand, han døde 1696. Efter ham
 kom Baron Axel Rosenkrantz i begge
 disse Bestillinger, men ved den Foran-
 dring som skeede ved Kong Christiani V.
 Død cesserede baade hans Function
 som Stift=Amtmandens Fuldmægtig,
 og hans Bestalling som Amtmand over
 Bergens Amt.

Anno 1699. blev i Hr. Christian
 Gyldenlövs Sted Christian Stochflet
 (som tilforn havde været Stift=Amt-
 mand over Christiansands Stift og si-
 den over Christianiæ Stift) beskikket til
 Stift=Amtmand over Bergens Stift og
 tillige Amtmand over Bergen=Huus-
 Amt; thi da cesserede den Bestilling
 med en à parte Amtmand over Bergen-
 Huus=Amt, saa at fra den Tid han og
 hans Efterkommere har tillige været Amts-
 mand,

mænd, han forestoed Stiftet fra 1699. (dog han ikke ankom her til Staden førend 1701. og igien reyste herfra 1703.) indtil 1704. da han ved Døden afgik.

Efter Christian Stochflets Død blev Matthias Tönsberg beskikket til Stifts-Befalings-Mand over Bergens Stift, han forestoed samme Bestilling dog han ikke nogen Tiid kom her til Bergen, paa et Aars-Tiid eller lidt meere; thi Aar 1705. blev i Matthias Tönsbergs Sted efter foregaaende Afstaaelse hans Søn Wilhelm Tönsberg beskikket til Stifts-Befalings-Mand, som til Bergen ankom sidst i Aaret 1705. da han tiltraadde samme sit høye Embede; han forestoed Stiftet og Amtet indtil 1710. da han derfra blev befodred til Stifts-Amtmandskabet over Aggershuus-Stift, hvor han i Aaret 1730. ved Døden er afgaaen. Ved hans Afreyse beskikkede han til at forestaae Stiftet i sin Sted tvende Committerede, nemlig Præsident Dysseldorph og Borgemester Fasting.

Efter Wilhelm Tönsberg blev Edvard Hammon, som tilforn var Amtmand over Stavangers Amt, beskikket til Stifts-Befalings-Mand. Han kom til Bergen i Begyndelsen af Aaret 1711.

men, som han kort derefter udreyste i Stiftet, lod han Stiftets Forvaltning imidlertid forblive ved de tvende Committerede; strax efter sin Tilbagekomst fra Stiftet, som skeede i April 1711. døde han; hvorudover bemældte tvende Committerede fremdeles efter Slotslovens Ordre forestoed Stiftets Forvaltning indtil December-Maaned 1711. da Hammons Successor Andreas Undahl, som in Junio samme Aar var beskikket til Stifts-Befalnings-Mand, der til Staden ankom; han forestoed Stiftet til 1728. da han døde. Ham succederede Wilhelm August von der Osten, som forestoed Stiftet til 1732. i Februar-Maaned. Efter ham kom Uldrich Kaas, Kongl. Majestets Admiral, som indtil denne Tid dette sit høye Embede forestaer.

Dette er Optegnelse paa alle de Lehns-Herrer, som i Bergen have været fra Foreningen og noget tilforn indtil denne Tid. Hvis bemældte Lehns-Herrers Navn havde været fundne nogen andensteds, havde jeg dem her ikke anført for ikke imod min Sædvane at opfylde dette Skrift med vidtloftige Lister. Men foruden det at man af denne Recit seer Oprindelsen til et og andet som i Bergen

gen af disse Lehns-Herrer er stifted, har denne Orden og Succession tilforn gandske været ubekjendt, saasom derom intet findes udi trykte Bøger, men Historien om denne Orden haver alleene været antegnet af ovenomtalte vindskibelige Mænd udi Bergen, og af deres Skrifter er bleven conservered udi Mag. Edvardsens Beskrivelse. Ellers haver den bekiendte Jens Bielke, Norges Cankler i sin Tid udført alle disse Lehns-Herrer udi Danske Rium, som Arnoldus de Tine, fordum Lector Theologiæ udi Bergen har oversat paa latinske Vers. Cankler Bielkes Vers lyde saaledes:

Hr. Povel Eriksen Ridder var
Den første, og 10. Aar hersket har,
Saa Arne Ewindsen fik det Lehn
Dg tyve Aar beholdt det hen.
Hr. Aamund Findsen det saa fik,
Dg ti Aar styrte med god Skik.
Saa Erland Philipsen det Navn
Paa et Aars Tid havde deraf Gavn.
Saa Hr. Jon af Slægt Darre kaldet
Det at forvalte blev befalet.
Saa Alv Haraldsen det har faaet,
Dg ikkun et Aar forestaaet.
Siden Hr. Otte Römer det
Styrte 7. Aar med Lov og Ret.

Deres
Orden
forfattet
i Vers.

Saa Anders Mauridsen nævnes maa
Han commendered elleve Aar.

Saa Mogen Mogensen Bæbner Bold
Paa 3. Aars Tiid har haft i Bold.

Saa Snale Joensen efterfuldte
Paa et Aars Tiid raade skulde.

Saa Peder Findsen kom da hid,
Dg det beholdt paa 5. Aars Tiid.

Saa kom Hr. Endre Erlandsen
Dg nød kun et Aar samme Lehn.

Saa fuldte Aslac Biskop da
Dg med et Aar, kom saa derfra.

Saa David Sinckler af Skotsk Ret
Paa 6. Aars Tiid bestyrte ret.

Saa det Mads Jonsen var bestieret
Som paa 6. Aars Tiid har regieret.

Saa Albert Bild 15. Aar bliver
Lænsmand og andre andet Navn giber.

Saa Hr. Oluf Nielsen en Ridder
I to Aar dette Slot besidder.

Forlehned saa dermed Mons Green
Dg sytten Aar beholdt uden Meen.

Saa Erik Helgesen det faaet har
Dg fire Aar der Slots-Herre var.

Saa Hr. Erik Biörnsen kom her
Dg nød et Aar og ikke fleer.

Saa Hr. Joen Smöer af gammel Stamme
I tolv Aar styrte uden Stamme.

Saa Hr. Alf Knudsen dette naaede,
Dg tolv Aar havde til at raade.

Saa Hr. Otte Madsen det erlanget
Dg nød til 5. Aar var forganget.

Saa

Saa Oluf Ottesen samme Læn
Fik, og 6. næste Aar igien.

Saa kom Henrik Ragg' i hans Plads
Dg fiorten Aar nød den Pallas.

Saa kom Mons Jonsen i hans Sted.
Dg fuldte tyve Aar paa Reed.

Saa Hans Kruckow ham succederet
Dg paa 2. Aars Tiid obtineret.

Saa Herman det Hollænder fik
I fire Aar, selsom tilgik.

Saa Jörgen Skriver ti Aar nød
Enddog han ey dertil var fød.

Saa fik Hr. Vincentz Lunge det
Der var og nød ti Aar med Ret.

Saa fuld ham næst Hr. Eske Bilde
Dg styrte 12. Aar med Raad snilde.

Saa det forvalte Hr. Thor Ruth
Dg dog kun et Aar forestoed.

Christoffer Hvittfeld det saa naaer,
Beholdende i fiorten Aar.

Christoffer Walkendorf saa gief,
Fire Aar styrt, saa Hofmester blev.

Saa Erik Rosenkrands dernæst
I otte Aar nød med Fordeel vist.

Saa efter hannem uden Feil

Paa 3. Aars Tiid holdt Mads Skiel.

Saa Gouverneur Vincentz Juul blev
Dg 3. Aar her sin Tiid fordrev.

Hans Pedersen det saa haft har
I fire Aar, siden Cansler var.

Saa fik Hans Lindenow da det,
Dg fuld i otte Aar paa Reed.

Saa

Saa Niels Bild 3. Aar det har raad
 Saa udi 7. Aar Peder Tott.
 Saa Lauritz Kruse efterkom
 Og nød ti Aar en Tiid vel rom.
 Saa Niels Vind det i ni Aar nød
 Og samt paa denne Sted blev død.
 Saa blev Knud Urn' forleent dermed
 Paa fire Aars Tiid, bød saa Valeet.
 Siden Knud Gyldenstiern tog an,
 Paa ott' Aars Tiid beholdt det han.
 Hr. Oluf Parsberg det saa faaer
 Forvaltendes i tvende Aar.
 Saa Jens Juul Pedersen nød det
 Og herpaa fire Aar betrædt.
 Saa Jens Bielke otte Aar fuldt har,
 Som Rigens Canceled da var.
 Saa Henrik' Tott det fik at volde
 Som det og monne indeholde.
 Indtil efter 6. Aars Tilstand
 Saa Formands Son fik det i Hand.
 Og den disse Vers har fabriceret
 Var den nest for ham præsideret,
 Hvilken ham ynsted Lykken al
 Og de ham efterfølge skal,
 Saa her at herske, de end meer
 Maa faa i Himeln at regier.
 Guld til Lov og dem alle her
 Os endda til langt større der
 Af Konning Christian og Konning
 Frederiks Naade
 Bekom han Ove Bielke det Slot og
 Lehn at raade.

Og

Dg udi sytten Aar Bergen-Huus fore-
stoed

Værendes Høvets-Mand og Norges
Cankler god.

I Fromhed yndelig, i Straffen ikke
strænger,

Saa hver Mand havde seet han hav-
de tøvet længer.

Der han fik Trundhiems Lehn, strax
Georg Reichwein kom,

Dg har paa 2. Aars Tiid beholdt Lehns
Herredom.

Der han var lagt i Liig, før Aaret
anden sente,

Hans Hansen Commissar det Amt-
mandskab betiente.

Mens af Kong Frederik og af Kong
Christian

Blev Johan Frederik Marskall Befal-
lings-Mand

Over Bergen-Huusets Amt den ædel-
baarne Herre

Betroed i Bielkes Sted en Canceler
at være.

Dg efter Reichwein nest Slots-Herre
saa forblev

Dg Vice-Cankler i Norge Ketten drev
Af Bielkens Svogerstab han Bielkens

Plads betræder

Saa sig ved hans Forsvar Landsens
Indvaaner glæder.

Saa

Saa vidt Cansler Bielke, af hvilken Liste sees at han ikke altid stammer overeens med ovenanførte Forteignelse, saa vel udi Navnene, som i Aars-Tallet. Posteriteten kunde være den gode Herre forbunden for den Omhyggelighed han har haft at conservere disse Bergenhuusiske Lehns-Herrers Navne og Orden, endskiont han ikke havde gjort sig Umag at sætte det paa Vers.

Næst efter Lehns- eller Stifts-Besfalings-Mændene ere af den civile Ovrighed de anseeligste Bergens Laug-Mænd. Samme Embede har været af saadan Beskaffenhed: Førend Bergen blev funderet, var Stiftet, som nu heeder Bergens Stift, kaldet Gulatings Laugsohn, og den Ret, som man der domte efter, var kalden Gulatings Ret; thi Historien viiser, at førend Magnus Haagensen kom til Regieringen, vare der fire Slags Rette udi Norge, nemlig Froste Tings Ret, Gulatings Ret, Oplands Ret, og Vigens Ret. Gulatings Ret havde sit Navn af en De, kalden Guløe udi Nordhordlehn, hvor Kong Haagen Haagensen anlagde et Retter-Ting, og gav det Navn af samme De, efter Mag. Edvardsens Sigelse, hvorvel det synes at saadant maa

hels

Bergens
og Gule-
tings
Laug-
Mænd.

heller forstaaes om dette Tings bedre Indrettelse, efterdi man udi den Norske Historie finder Gulating omtalt for Christendommens Begyndelse, saa at man derfor heller kand bifalde deres Meening, som henføre dens første Stiftelse til Kong Haagen Adelsteen. Laug-Manden, som der med 24. Assessorer holdt Retten, kaldtes Gulatings-Laug-Mand. 12. af disse Assessorer vare altiid tilstede, og de andre 12. udi Nordlandene, og havde de Andenæs i Forlehning af Kongen. Gulatings Laug-Mænd ere saaledes de ældste udi Bergens Stift, for dum Gulatings Laug-Sogn. Men noget efter Bergens Stiftelse finder man at der undertiiden have været 2. Laug-Mænd, een kalden Gulatings og een anden Bergens Laugmand.

Den første Gulatings Laug-Mand, hvis Navn er conservered, var Dagfind Bonde, som levede i Kong Haagen Haagensens Tid, og havde i sin Ungdom 1194. været med Kong Sverre udi det Slag ved Floor-Baag uden for Bergen, item udi det andet, som stod paa St. Hanses Bold mod Baglerne. Han var Laug-Mand og Kottgens Marsk efter Kong Inges Død, og derfor med Breve fra Bisp Haavard i Bergen og
Lehns

Lehns-Hovdingerne i Gulatings Sogit blev sendt til Trundhiem for at faare Kong Haagen Sverres Søn til Konge.

Sigurder Bryniolfson var Gulatings Laug-Mand udi Kong Erik Præstehaders Tiid.

Bardar Peterfon var Gulatings Laug-Mand 1331.

Bierne Amundarfon 1332.

Holta Torgrimfon 1342.

Povel Knudtzon 1347.

Torstein Joensen 1350.

Efterfølgende have alleene været Laug-Mænd i Bergen:

Trondar Krakafon 1329.

Einridi Simunarfon 1332.

Einar Halvarfon 1342.

Ingunder Joensen 1347.

Niels Olufson 1466.

Efterfølgende have været Gulatings og Bergens Laug-Mænd tillige:

Haagen Torgrims Søn Bergens og Gulatings Laug-Mand tillige udi Magni Smecks Tiider 1336.

Deres
Orden.

Gu.

Gunar Biarandson 1361.

Arnulfer Gundarson 1389.

Torbiörn Herbiernason 1422.

Einar Eindridson 1425.

Martin Haconsøn 1428.

Erland Kock 1488.

Mads Störsøn 1562.

Axel Frederikson 1569.

Povel Heliefen 1585.

Jacob Jörgensen, som først var
Laug-Mand i Stavanger, men siden us-
di Povel Heliefens Sted, som blev afs-
sat 1603. blev Bergens og Gulatings
Laug-Mand.

Hans Glad Bergens og Gulatings
Laug-Mand 1611.

Peder Hiermund 1630.

Peder Ravn 1634.

Jacob Hansen 1642.

Hans Hansen 1652.

Jens Toller 1663.

Udi denne Jens Tollers Tid blev
hans Hustrues Broder Hans Hansen
bestikket til Vice-Laug-Mand: Men,
som han nogen Tid derefter blev nobi-
lite-

litered under det Navn af Liliens Skjold, saa blev Henrik Kok siden Laug-Mand hvilken dode 1695. Denne Henrik Kok havde tilforn været Huus-Bond paa Contoret og der efter Stifts-Amt-Skriver i Bergen, nu omstunder er Laug-Mand Niels Knag, som er nobilitered, og fører Navn af Knagenhielm.

Al disse Lister, skiont usuldfomne, sees hvilke de fleeste Laug-Mænd have været fra Kong Haagen Haagensens Tiid, item at der undertiiden paa een gang have været tvende, hvoraf den eene var Bergens, og den anden Gulatings Laug-Mand; endeligen seer man paa det sidste, at der ikkun har været een over heele Bergens Stift, og at han har været kalden Bergens og Gulatings Laug-Mand tillige. Nu omstunder kaldes de Bergens Laug-Mænd alleene. I forrige Tiider pleyede Laugtingene at holdes paa et à parte Cammer paa Bergens Raad-Stue, men siden Raad-Huusset med alle de derpaa værende Documenter og Bøger, undtagen Lov-Bogen og Borger-Bogen bleve opbrændte og lagde i Aske, er Laugtinget bleven holdet i Laug-Mandens eget Huus. Den Tiid paa hvilken Laugtingene holdes er fast sat i den Norske Lovs 1ste Bogs 3. Cap. 7. Art.

7. Art. I forrige Tiider var ingen Af-
fessorer i Laugtings Retten; Men i Stifts-
Amtmand Tönsbergs Tiid blev udvir-
ket en Kongl. Befalning, at Laug-Man-
den skulde være forpligtet til at betiene
Retten med de 8. Laug-Rettes Mænd,
som efter Lovens første Bogs 7. Cap.
4. Art. dertil aarligen beskikkes og af
Magistraten i Ced tages.

Efter Laug-Manden følger Magi-
straten, som nu omstunder bestaaer af
en Præsident, tvende Borgemestere og
nogle Raad-Mænd. Udi gamle Dage
var Raad-Stuen alleene forestaaed af
Raad-Mænd, og finder man at de sam-
me have været til fra 1397. da Ketil
Joensen var Raad-Mand. Men Bor-
gemestere finder man allerførst at have
været beskikkede af Kong Friderik I.
Aar 1528. og var den første Borgeme-
ster Anders Hansen fød udi Ribe.

Siden den Tiid have stedse været Borge-
tvende Borgemestere, som undertiiden mester og
have haft 7. 8. 9. Raad-Mænd, indtil Raad.
Kong Friderici III. Tiid, da høyst-be-
mældte Konge beskikkede dem en Præsi-
dent, nemlig Herman Gaarmand. Ma-
gistraten sat fordum Retten tvende gan-
ge om Ugen, nemlig hver Tiisdag og

Torsdag, men nu gemeenligen ikkun een gang om Ugen, nemlig hver Torsdag.

Paa Borgemeistere og Raad-Mænd habes ingen fuldkommen Antegnelse. Det er en heller fornødent at antegne deres Navne, helst saasom intet mærkbært digt derved findes. Det er alleene mærkeligt, at den første Borgemester Anders Hansen Riber blev begaved med Skiold og Hielm. Den samme havde tient under Kong Hans i den Svenske Kriig. Mag. Edvardsen vidner ellers, at det var almindeligt i Bergen, at Laug-Mænd og Raad-Mænd vare af Adel, og at deres Baaben og Skiold saadant Land udviise. Det er ingen Tvivl paa, at jo de fleeste Laug-Mænd have været af Adel; Men at Raad-Mændene ogsaa have været adelige Personer, drister jeg mig ikke at sige, helst saasom jeg af den Liste, som findes hos bemældte Autor, seer at mange saa vel Borgemeistere som Raad-Mænd have været af ringe Extraction, og have tilforn betient smaa Bestillinger.

Præsidenter.

Præsidenterne ere efterfølgende:

Herman Gaarmand, som døde

1674.

Jür-

Jürgen Otto, som døde 1688.

Gerhard Dysseldorph, som døde
1712.

Christian Krog, som blev dimit-
tered 1733.

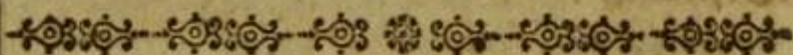
Jonas Liime, som endnu samme
Bestilling forestaaer.

Under denne Magistrat staaer Ber-
gens Borgerstab, hvilket er stort og an-
seeligt; Det samme er deelt udi 8. Com-
pagnier, som alle have deres Capitai-
ner. Udi Nye Kirke-Sogn ere 3. Com-
pagnier, udi Dom-Kirke-Sogn ogsaa
3. og udi Kaars-Kirke-Sogn 2. Foru-
den dem er et Compagnie af fattige
Folk under Stads-Majorens Direction,
og, naar behøves, kand end udgiøres
et Compagnie af Borger-Sønner,
item Handværks-Svenne og Dreng,
saa at man i alt kand regne 10. Compa-
gnier. Over dem alle er en Stads-
Hauptmand. Contoret udgiordey for-
dum 2. Compagnier, men nu kun 1.
Compagnie, saa at heele Bergens Bor-
gerstab kand deeles udi 10. til 11. Com-
pagnier. Der ere 16. af de fornemste
Borgere, som stedsse føre Directionen
udi Borgerstabets vigtige Sager, og
kaldes de samme de 16. Mænd.

Borger-
stabets
Milice.

Politie-
mester.

Saaſom Bergen næſt efter Kjøbenhavn er den vigtigſte af alle Danſke og Noꝛſke Stæder, ſaa haver den og ligesom Kjøbenhavn en Politie-mester. Henrik Glad var den første Politie-mester og beſtikked 1692. Nu omſtunder er Cancellie-Raad Claus Faſting.

C A P. XI.

Om Bergens Geiſtliche Dyrighed, Biſpe, Kirke- og Skole- Betientere.

Der have fra Bergens Foundation været forordnede Biſpe, Præſte, Caniker og Prælater, ſom Kirker og Kloſtere have foreſtaaet. Kong Oluf Kyrre har beſtikket de første henved det Aar 1074. og hans Sønne-Søn Kong Oſten, ſom regierede efter ham, har udi det Aar 1110. forøget de ſamme, ſaa at der ſiden den Tid i Bergen ſtedſe har været en Geiſtlig Orden af Biſpe, Abbeder, Caniker, Archi-Diaconis og Diaconis.

En kort
Biſpe
Krønik
for Re-
forma-
tionen.

Biſperne have tillige med Canikerne

ne i Begyndelsen haft deres Residentzer og Boeliger paa Communen bag Slottet, hvor endnu Grund-Boldene af dem, Osten for den store Bøg, kand sees. De samme have staaet sammesteds indtil det Aar 1526. da Eske Bilde, som forhen er mældet, lod dem tillige med alle hosstaaende Kirker og Klostere nedbryde, saasom de efter hans Foregiveness vare Slottet fornær. Vel gav han Biskop Oluf som til Bederlag for den afbrudte Bispe-Gaard Munkelef Kloster, hvor han siden residerede. Men dette Kloster blev kort derefter ogsaa nedrevet af Thore Ruth udi Mag. Giebles Tiid, og da have Bispene uden Tvivl haft sin Boelig udi St. Clemens Kloster, som nu er Ny-Kirken, og da kaldtes Bispe-Gaarden. Derfra blev Bispe-Gaarden endeligen forflyttet til Dom-Kirke-Gaarden, som i de Dage var de Graabroedres Kloster. Vel findes der at Bisp Torlef har været i Munkelef Kloster, og der blev ihiehslagen 1455. hvoraf man skulde kunne slutte, at de ikke alletiid have boet paa Communen, men det er troeligt, saasom han havde Inspection over alle Klostere udi Staden, han paa den Tiid har opholdt sig der, ikke som udi en Residentz, men alleene paa en visse Tiid for at beskytte Klosteret mod

de Contorskes Bold og Overlast, og efterdi Lehns-Herren Oluf Nielsen der havde skulet sig for dem. Om Bergens Bispe, deres Orden, Succession og Bedrifter er hidindtil intet kommet for Lyset, og det, som vi derom have udi trykte Bøger, er ikke uden nogen simple Lister paa deres Navne, og gandske ufuldkomne, hvorudover jeg har holdet fornuident her at indføre den Bergens Bispe-Krønike, som findes udi Mag. Edwardsens Manuscript, og med stor Gliid er forfatted af samme Autor.

1. Bernard, en Engælænder: thi man seer af Historien, at de fleeste Danske Bisper ogsaa ved Christendommens Indførsel vare Engelske, saasom Kongerne da ogsaa regierede over Engeland, hvor Christendommen da længe var stiftet, førend den blev indført i de Nordiske Riger.

2. Svein eller Sveno.

3. Magnus, han var Bisp i Kong Sigurds Tid 1130. Denne Bisp lod see stor Kæfthed imod Kongen; thi da Kong Sigurd, kalden Jorsalafar, vilde forskynde sin Dronning, og igien tage en anden Dronning ved Navn Cæcilia, og allerede lavede Brollupet til, gif Bisper med

med en Præst ved Navn Sigurd til Kongens Sal, og forlangede Audience. Kongen kom da ud med et draget Sværd i Haanden, og bad ham komme ind. Men Bispen sagde: Jeg haver nu andet Vrende. Jeg har hørt, at I vil forlade eders Dronning og tage en anden Kvinde igien, og forundrer mig over, at I saaledes foragter Guds Ord og Rets, vort bispelige Embede, og eders egen Kongelige Ære. Jeg forbyder eder paa Guds og mit Embedes Begne at bedrive saadan uchristelig Sierning. Medens han dette taledede, rakte han Hovedet i Beyret, ligesom han holdt Halsen tilrede, om Kongen vilde hugge til ham med Sværdet. Og vidnede Sigurd Præst, som da stod hos ham og siden blev Bisp, at Kongen da ansaae ham med stor Bitterhed. Kongen gik derpaa ind i Salen igien uden at svare noget dertil, og Bispen begav sig til sit Hiem, stillende sig an meget vel tilfreds, og da Sigurd Præst forundrede sig derover, at han kunde være saa vel til Mode, eftersom Kongen var saa fortornd mod ham, og raadede ham til at søge Sikkerhed paa et andet Sted, svarede Bispen, at in-

gen Død var ham saa ynskelig som at døe for GUDS Ære og sit Embede. Jeg er glad, sagde han, efterdi jeg har giort hvad jeg burde giøre. Hvordan videre løb af med dette nye Ægteskab, derom taler den skrevne Bergenske Bispe-Krønike intet; Men jeg seer af Sigurd Jorsalafars Historie hos Snorro Sturlesön, at Kongen reysede derpaa til Stavanger, og der fandt samme Stads Biskop meere søyelig; thi skiondt Bispen i Begyndelsen høyligen lastede dette Kongens Forsæt, lod han sig dog siden formilde med Penge og en stor Skiank til Kirken, saa at han gav sit Samtykke dertil. Bisp Magnus havde været Bisp længe tilforn udi Kong Oftens Tid, og bliver berømmet af hans Frømhed og Redelighed. Gert Miltzow vidner udi hans Presbyterologia, at udi hans Tid den første Kirke paa Wofs skal være bygget.

4. Ottarus eller Odder.

5. Sigvardus eller Sigurd, ovenomtalte Præst som fulgte med Bisp Magno, da han gik udi det vigtige Ærende til Kong Sigurd Jorsalafar. Han indrømmede det saa kaldte Lysø-Kloster til Abbed

bed Raynulpho og de Munke, som stode under ham.

6. Nicolaus.

7. Paulus.

8. Martinus var Bisp udi Bergen 1202. udi Kong Haagen Haagensens Tiid, med hvilken han saa vel som Erke-Bisp, Erik af Trundhiem og de andre laae udi Tvistighed, og fuldte Baglernes Parti imod Kongen, saa at de derudo-
ver flakkede allevegne om, og vare nu i Dannemark, nu i Sverrig. Dog blev der omsider et Forlig sluttet, og enhver begav sig til sin Biske-Stoel igien. Udi Kong Ingi Baardsens Tiid var han med at forlige Haagen Jarl og Kongen, hans Broder, udi den Tvistighed om Successionen i Regieringen efter deres Død, hvilket Forlig han med de andre Biske undertegnede.

9. Havardus levede udi Kong Haagen Haagensens Tiid, mod hvilken han lod see store Prove paa Troeskab; thi da Trundhiemmerne vilde disputere ham Riget, affærdigede denne Bisp med de Fornemste udi Gulatings Sogn Dagfind Bonde, Kongens Marsk og Laugmand Nar 1218. med Breve til Trundhiem,

hiem, hvorudi de lode Trundhiemmerne vide, at, hvis de ikke vilde antage ham til Konge, vilde Indbyggerne udi Gulatings Sogn det gjøre. Geistligheden af Trundhiem arbejdede vel paa at bringe ham fra saadant Forsæt, men han blev stedse fremturende derudi. Saa som Kongen havde tilbudet sig at beviise sin Ret ved Jærnbjerd, og Erke-Bispen med Grev Skule og andre komme til Bergen for at drive paa dets Fuldbjerdelse, var Bisp Havardus tilstede, da saadant skeede, og dømte i Sagen, efter at Kongens Moder uskadt havde baaret gloende Jærn.

10. Arno, hvilken var overbærende da Kong Haagen Haagensen 1248. blev kronet af Cardinal Wilhelmo.

11. Petrus Biskop i Bergen udi samme Kong Haagens Tid.

12. Ascatinus fuldte Kong Haagen Haagensen paa hans Tog til Skotland. Da Kongen var død paa Süder-Derne, førte han hans Liig tilbage igien. Udi hans Søns Kong Magni Tid blev han 1264. skicket som Gesandt til Skotland for at handle med den Skotske Konge Alexandro om Süder-Derne. Anno 1269. blev han Bisp i Ber

Bergen. Han var af Herkomst en Engelænder, og meener Gert Miltzow, at han har indviet Wosse-Kirken paa Bangen.

13. Narvo eller Narfve blev Bisp i Bergen 1278. og udi Kong Erik Præstehaders Tiid tillige med Erke-Bispen af Trundhiem undertegnede den Anstand som blev sluttet mellem Kong Erik af Norge og Kong Erik Menved af Danmark. Udi Kong Haagen Magnusens Tiid var han een af de 12. Rigets Raad, som undertegnede den Forordning om Kongernes Arve-Tal i Norge. Paa det Mode som holdtes mellem Kongerne af Danmark og Norge 1308. undertegnede han den Fred, som da blev sluttet.

14. Arno hans Successor blev iligemaade brugt udi Rigets Forretninger, hvilket var almindeligt paa de Tiider, saa at Bisperne heller kunde ansees som Rigets verdslige Raad, end Kirkens Forstandere, hvorudover det meste, som findes i deres Historier, angaaer Staats Sager.

15. Anfindus siges at have været Biskop i Bergen 1318. og synes en Tiid lang at have været den forriges
Suf-

Suffraganeus eller Vice-Bisp. Han døde 1329.

16. Haco eller Hacqvinus blev udvalgt 1331. og døde 1341.

17. Torstanus blev Bisp i Bergen 1342.

18. Gisebertus eller Gilbertus var udi Kong Magni Smecks Tiid 1343.

19. Benedictus eller Benedix en Dansk Mand.

20. Jacobus blev ordineret til Bisp i Bergen 1378. levede udi Kong Haagen Magnusens og hans Søns Kong Olufs Tiid, hvis Val han blev vaaned, som een af de fornemste Rigsgets Raad. Han var med i at opsætte de Forordninger, Bergens Handel angaaende, hvorom tilforn er talet, undertegnede ogsaa med de andre Norske Herrer 1388. det Document, hvorudi de erklærede at Norge var et Arve-Rige, og erklærede Haret derefter Ericum Pomeranum til Konge i Norge.

21. Aslacus Bolt var Biskop udi Dronning Margaretes Tiid 1400. item Lehns-Herre og Canceler tillige med udi Erici Pomerani Tiid.

22. Ar-

22. Arnoldus eller Aarent var Bisp i Bergen 1429. da den bekiendte Sæ, Røver Bartholomæus Vogt indfaldt udi Bergen og udplyndrede Staden, flygtede han derfra med fire Engelske Skibe, efterdi hverken Bispes Gaarden eller Kongens Gaard den Tiid var befæstiged. Han blev siden Aar 1435. beskikked til at være Erke-Bisp i Trundhem udi Erke-Bisp Olufs Sted, som mod Erics Pomerani Vidende var udvalt: Men han døde kort derefter.

23. Olaus eller Oluf Gran, som blev udvalt til Bisp 1434. Han blev ogsaa brugt udi Nigernes vigtige Sager. Hvad han har gjort udi Kirkesager findes intet.

24. Torlavus eller Torleif blev Bisp 1450. og udi det Aar 1455. udi Munkelæs Kloster af de oprørske paa Contoret blev ihjelslagen, da han med Sacramentet gif dem imod for at hindre dem udi deres mordiske Forsæt mod Lehns-Herren Oluf Nielsen.

25. Andreas. Andre kalde ham Andor, blev udvalt 1455.

26. Olaus,

27. Fin-

27. Finno eller Finde var Bisp i Bergen 1464.

28. Johannes Teistius eller Hans Teiste kom til Biske-Stoelen 1474. Han bivaanede Kong Hanses Kroning og samtykkede hans Søn Hertug Christian til Konge i Norge efter hans Faders Død. Han var med at dømme om den ulovlige Bygning, som de Tydske havde foretaget paa Stranden, og affagde saadan Dom, at deres Huuse sammesteds inden 3. Aar skulde sælges eller nedbrydes under Faldsmaal.

29. Andorus eller Andor blev Bisp 1506. Han var med at samtykke Kong Christian II. til Konge i Norge, hvorvel han herved vilde foreskrive Kongen nogle Conditioner, som ikke vare ham behagelige, og maa det have været Aarsag til den Raaldsindighed, høyst bemældte Konge bar mod ham; thi, da han fik Tidender om hans Død, sagde han: Vi havde ellers en Gaas at plukke sammen.

Oluf
Torkeldsen
sidst. Ro-
merste
Bisp.

30. Oluf Torkeldsen den sidste Ro-
merste Bisp, udi hvis Tid Reforma-
tionen blev indført udi Bergen saa vel
som heele Norge. Udi den Tvistighed,
som var imellem Kong Christian II. og
Kong

Kong Friderik I. slog han sig til Kong Frideriks Partie, og, endskiont Erkebisp Gustav Trolle søgte at trække ham med alle andre Norske Bisper paa Kong Christians Side, blev han dog ved sit Forsæt, sigende: at han ikke vilde bryde det Troeskabs Løfte, som han eensgang havde giort Kong Friderik, hvilket er den eeneste Lovværdige Gierning, som tillægges denne Bisp; thi, hvorledes hans Opførsel ellers var, fandt sees af det Portrait, som ham gives af Mag. Absalon udi Bisp Giebles Historie, og saasom det samme er tilforladeligt, efterdi Autor levede kort derefter, vil jeg det her Ord for Ord indføre. Det lyder saaledes:

Anno 1523. blev Oluf Torfeldsen, Kammer og Erkedegn udi Bergen, udvalt til Bisp in Crastino Tiburtii, det er, den 14. April, om hvilken, endskiont ingen bør have ond Meening om nogen i sit Hierte, meget mindre i Skrifter fortale, jeg storligen forundrer mig, hvi de fromme Herrer udi Bergens Capitul have udvalt ham til Biskop. Endog jeg vil ikke mynstre de gode Her-

M

rer

rer eller dadle deres Gierninger, maa dog alligevel den som skal skrive Historie, fortælle saa vel det onde, som det gode. Maa skee de gode Herrer have haft Henseende til hans Alder item Bærdighed, efterdi han var Erkedegn, og derhos forfaren i verdslig Handel. I det øvrige veed jeg ikke, hvad der har bevæget dem til at udvælge ham til Bisp, i sær, efterdi der var ingen synderlig Lærdom hos ham, og der fandtes mange andre i Capitulet, som vare lærdere end han. Jeg hørde ingen Dyd, hvoraf Mag. Sieble ham rosende uden at han var belæsed udi Historien, sær udi den Nordiske, og at han vidste at samle Guds og Rigdom.

Hans Hi-
storie.

Hos denne ringe Dyd var han behæfted med mange Laster: Han var en hæftig Hader af den Evangeliske Lærdom, som en Munk i Bergen, ved Navn Antonius, der siden blev kalden til at være Sogne-Præst til St. Halvarde Kirke, først prædikede. Han vilde der-
for

for ikke boe i Bergen, men bygde sig en Kirke og en Gaard paa Ulst, hvor han fæstede sin Boelig, sigende, at han kunde ikke fordrage de Religions Disputer, som da toge Overhaand, hvorvel den rette Marsag var, at han saae sin Myndighed formindsket ved Reformationens Indførsel. De Contorske kaldede ham Biskop Botterlop, efterdi han først saalte en Løb Smør for en Daler. De digtede derforuden Viser om ham, og ginge forklædte trommende paa nogle tomme Smør-Kar, og det lige under hans Residens, som var Munkelof, hvor han holdt til, siden gamle Dom-Kirke blev nedbrudt af Eske Bilde.

Biskop Oluf var ellers ikke mindre ødsel end gierrig (thi Gierlighed er en Følge af Ødselhed, og findes oftest sammen udi et Menneske.) Han holdt mange Hoff-Mænd med stor Bekostning. Hans Kiøgemester Joen Botolfsen, og andre som vare hans Raadgi-
M 2 vere /

vere, bestyrkede ham i hans Overdaad. Han skrabede meere Jorde-Gods sammen, end 10. andre Biske for ham. Saa snart en Bonde havde begaaet ringeste Forseelse enten med Leyer-Maal eller andre Sager, straffede han ham ikke paa Penge, men paa Jorde-Gods. Det er beviisligt, at han alleene udi Sogns-Fogderie skrabede tilsammen 37. Jorder og Jorde-Parter, foruden det han samlede paa Boff og udi de andre Fogderier. Han fandt saadan Smag udi Hamborger-Oll, hvilket jeg ofte horte Mag. Sieble fortælle, at han gav en Tønde Smør for en Tønde Hamborger-Oll, og lod den føre til sig paa Boff.

Paa Boff lod han bygge sig en Træ-Kirke, hvilken han be-riigede og zürede med den herlige Steen-Kirkens Midler og Ornamenter. Udi samme Træ-Kirke lod han grave sit Contrafen udi et Træ-Billede med sin Borte paa Næsen, som Doct. Jens Schiel-derup

derup lod siden tage af samme Kirke, og føre til Bergen. Da det lakkede til at han skulde døe, raabte han paa sin Gotte-Seng: O mit Dugstun, mit Dugstun, det er, Dukstad, som var hans Slot, hvorpaa han residerede, og der blev beskyttet af Bosserne. Thi Tun eller Tune er paa Norst det samme som Gaard, og haver uden Tvivl det Engelske Ord town deraf sin Oprindelse. Han sat sig udi en stor Gield paa Garpe-Bryggen, hvilken siden Mag. Sieble efter Kongens Befaling af hans Huusgeraad maatte betale. Saa vidt Mag. Absalon.

Han var Bisp udi 10. Aar fra 1523. til 1533. da han døde første Trinitatis Søndag, paa hvilken man forklarer det Evangelium om den rige Mand og Lazaro, da blev begravet udi Hoved-Kirken paa Wols med saadant Græfskrift:

Hic jacet Olaus Torchilli filius olim
Qvi pastor ruri & Præful in urbe fuit.
M 3 Sunt

Sunt qui illum laudant , nec desunt
 qui quoque culpant.
 Sed dirimit litem Christus utrim-
 que brevi.

Dette er en Opregnelſe paa de Biſpe , ſom have været i Bergen indtil Reformationen. Den er kun tynd og mager , og giver liden Oplyſning udi Kirke-Hiſtorien. Men de Nordiſke Kirke-Hiſtorier ere ſaſt ikke af anden Beſtydning , og det af Mangel paa Materie.

Dog er denne Liſte rigere end nogen af de andre Noſke Biſpe-Liſter , ſom hidindtil have været komne for Lyſet ; thi vi have udi vore trykte Bøger ſaſt intet uden Biſpernes blotte Navne.

Nu følge de Evangeliske Biſpe , hvor af den forſte var oſtomtalt

Liſte paa
 de Evan-
 geliske
 Superin-
 tenden-
 ter.

Mag. Gieble , en Normand , fød paa Helgeland , og var af Adels , ſiønt hans Fader var kun Raadmand i Bergen ; thi Mag. Edvardſen vidner , at adskillige Raadmænd paa de Linder vare af Adels ; Han gif i Skole udi Holland i den Stad Almar , hvor han ved en Tale ſaaledes inſinuerede ſig hos Abbeden udi et Kloſter , at ſamme Abbed ſøgte at overtale ham til at antage

Or-

Ordenen , og begive sig udi Klosteret. Men Mag. Gieble takkede ham for saadant Tilbud , og sagde : at han endnu havde Lyst til at fortsætte sine Studeringer , og at hans Tiid endda ikke var kommen.

Derfra reysede han til Løven og der blev Mag. Philosophiæ. Imidlertid havde han Omgængelse med Vincentz Lunge , som siden blev Lehns Herre i Bergen , item med Christoph: Morfiano Doct. Medicinæ. Han havde besynderlig Lyst til Mathesin , hvorudi han en Tiid lang havde øvet sig og dertil kjøbt mange Instrumenter. Tilgemaade elskede han Musiken ; Da han kom til Bergen igien , blev han af Bisp Andor først beskikket til Skolemester , og siden udvalt til Kanik , og endeligen til høye Altar af vor Frue Kirke.

Bisp
Giebles
Historie.

Efter Bisp Andors Død affærdigede Bergens Capitel ham til Kiøbenhavn for at anholde hos Kongen om en nye Bisp i hans Sted , og saasom Kong Christian II. den Tiid var indvikled udi store Uroeligheder , og dem blev svaret: at de maatte udvælge sig een hvem de vilde , udvalte de Oluf Torkildsen Kanik og Erkeleegn i Bergen ; hvorpaa Mag.

Gieble blev skicket til Rom for at erholde samme Bisp Olufs Confirmation hos Paven. Han opholdt sig længe udi Rom uden at blive expedered, saa at han merkede at de Pavelige Betientere vilde smøres; herudover maatte han beqvemme sig dertil, men sagde derhos af Utaalmodighed: Jeg lover, at vi Norske aldrig meer efterdags skal komme til Rom, saa at de der horte saadant raadede ham til at moderere sin Tale, sigende: at han kunde geraade i Uleylighed, hvis saadant kom Paven for Ørene. Men dette som han her truede med blev fuldbyrded i hans egen Tiid, skiont han da ikke kunde forestille sig den forestaaende Kirkens Reformation. Endeligen erholdt han Bisp Olufs Confirmation, og dermed kom til Bergen igien, hvor han strax derpaa blev udvalt til Archi-Diaconus, og efter Bisp Olufs Død blev han af Erke-Bispen af Trundhiem udvalt til at være Bisp i hans Sted, hvilket Val Capitulet i Bergen og stadsfæstede. Han sendte strax efter Bisp Olufs Død en Kanik til Kongen med den afdøde Biss Testamente og Siæles Gave, hvormed de Romeriske Bisper vleyede at regalere Kongerne, og bestoed denne Gave udi et Sæt af Sølv-Reggere mange i hinanden, og var det saa tungt, at

at en Karl neppe kunde bære det. Om dette har været sædvanligt, som Mag. Absalon foregiver, saa er det værdt at antegne udi den Norske Bispe-Historie, som ellers er heel maver, og derhos saa utydelig, at man deraf fast ikke kand see, hvilke Regler der i agt toges med Bispernes Val; thi nu synes Capitulet at have alleene været berettiged til at kalde, nu Kongen, og nu igien Paven, og at Confirmationen har været søgt nu hos den eene, nu hos den anden. Efter Bisp Olufs Død siges Erke-Bispen af Trundhiem at have kaldet Mag. Gieble, og Capitulet at have confirmeret hans Val, hvilket er et Hysteron proteron, som jeg ikke finder ved andre Bispers Electioner; men det er troeligt, at Tjindernes Tilstand har været Aarsag til saadan usædvanlig Omgang.

Naar Mag. Gieble ellers begyndte at faae Smag paa den Evangeliske Lærdom, derom mælder Mag. Absalons Historie intet. Man seer alleene, at han udi det Aar 1537. reysede til Danmark, og der af Kong Christian III. blev kalden til den første Evangeliske Superintendent over Bergens Stift, og af Doct. Pomerano tillige med 7. andre Danske Bispe ordinered i vor Frue-

Kirke i Kiøbenhavn. Samme Ordination indfaldt paa den Søndag, da man hører det Evangelium forklare om de 10. Spedalske, og, som Mag. Gieble efter Ordinationen lod sig indfinde med en god Foræring til Ordinator, lod Pomeranus ham derfor betakke, og derhos sagde til Budet: Nonne decem munitati sunt? Novem autem ubi? Non sunt reversi, qui darent gloriam Deo, nisi hic alienigena. Det er: Ere ikke de 10. rensede, hvor ere da de 9.? Kom der ingen tilbage at give Guld Xren, uden denne Fremmede, meenende derved, at af alle de Superintendentter, som samme Dag vare ordinerede, ingen havde ladet see nogen Høflighed, uden denne Nordmand. Det er troeligt, at Doct. Pomeranus har sagt dette heller af Skiemt, end af Fortrydelse, hvorvel det havde været bedre intet at tale om de andres Utaknemlighed, og at have skikket Mag. Giebles Foræring tilbage.

Efterat Mag. Gieble saaledes var ordineret til Evangelist Bisp, bekom han af H. M. til Underholdning Munkelefs og St. Hans Klosters Rente, som han og beholdt sin Livs Tiid. Da han kom til Bergen igien, lod han see stor Glind i at forfremme Reformationen og tillige med boglige Konster. Til den Ende

de lod han strax bygge en Skole paa Dom-Kirke-Gaarden, som var den første efter Reformationen, og beskikkede der til en Rectorem, som han formanede for alting at underviise Ungdommen udi Lutheri liden Catechismo. Da Skolen var opbygget, lod han forbedre den forfaldne Dom-Kirke, og derpaa anvendte 1000. Gylden af sine egne Penge, lod ogsaa af sine egne Midler og bygge Bispes-Gaarden og Sogne-Præstens Residentz. Saasom han fornem, at der var stor Mangel paa bequemme Personer til Kirkens og Skolens Tieneste, anholdt han hos Doct. Palladio om nogle dertil duelige Mænd, men kunde ingen bekomme, saasom der var et almindeligt Rygte, at de Norske var et haardt Folk, der sloge Præster og andre ihjel. Hans Zver var saa stor i at forfremme Kirken, at han i den Henseende ikke vilde begive sig i Egtestand, paa det han kunde anvende alle sine Midler til helligt Brug.

Mig drages til Minde, siger Mag. Absalon udi hans Historie, at han een gang om Sommeren udi det Aar 1549. da jeg Absalon Pedersen var hjemkommen fra Kiøbenhavn, udi mange Præsters og
 Bor-

Borgeres Selskab gjorde sig lystig og glad, da raadede nogle ham, at han skulde gifte sig og avle Børn og Arvinger. Han svarede dertil: Hvad vilie I tale om Børn og Arvinger, see sagde han nikkende til mig, som sad med til Bords, der sidder min Søn og Arving. Han og hans Liige ere mine Børn og Arvinger, hvilket han og i Sierningen har beviused baade mod mig og andre. Mag. Absalon fortæller derpaa de Velgierninger, Bispen har beviuset ham, hvilket jeg her ikke vil anføre. Denne fortreffelige Mand døde udi Bergen den 7. Martii 1555. efterat han havde været Bisp og siden Superintendent udi 20. Aar, og staaer hans Jhuftommelse høyt anskreven i Bergen.

2. Doct. Jens Skielderup, den anden Evangeliske Bisp, havde tilforn været Professor Philosophiæ ved Kiøbenhavn's Universitet. Han blev ordineret til Bisp i Bergen 1557. og bekom han blant andet St. Laurentii Præbenda til Jndkomst. Man sees ellers, at hvorvel Reformationen var indført i Bergen, og Bisp Gieble meget havde

ar

arbejdet paa dens Forfremmelse, saa have dog endda været tilbage adskillige Levninger af den gamle Overtroe, og at Almuen endda dyrkede Billeder udi Kirken. Dette forarsagede, at Biskop Schielderup tog sig for udi de Aaringer 1570. og 1571. at gjøre en Ende derpaa, og udførede saa vel af Dom-Kirken som af andre hellige Stæder distlige Billeder, som bragte Almuen til afgudist Dyrkelse, saa at mange derforfattede Had og Bitterhed mod ham. Biskop Schielderup døde 1582. og efterlod sig mange Børn, blant hvilke Peder Schielderup, som siden blev Biskop i Erundhiem, hvis Søn igien Jens Schielderup blev Biskop i Bergen.

3. Andreas Michelsen Fofs blev Biskop i Bergen 1582. Den samme havde vel reyst i sin Ungdom, og døde 1606.

4. Andreas Mikelsen Buck blev Biskop 1608.

5. Doct. Niels Paasche blev Biskop 1616. og døde 1636.

6. Ludvig Munthe. Han reysede udi sin Ungdom som Hofimester udenlands med Otto Lindenovs tvende Sønner,

ner, og ved sin Tilbagekomst 1619. blev Philosophiæ Magister. Derpaa gjorde han en anden udenlands Reyse med samme Lindenows Børn. Anno 1624. blev han kalden til Sogne-Præst til Borsreby og Lyddekjøbings Meenigheder. Anno 1634. blev han Christiani IV. Hof-Præst, og 1636. Biskop udi Bergen, udi hvilket Embede han var udi meer end 12. Aar, indtil 1649. da han ved Døden afgik. Han var Fader til 15. Børn, nemlig 5. Sønner og 10. Døttre, som han alle avlede med Ingeborg Sørensdatter Friis, og er af disse Børn den store og Talrige Familie udi Norge descenderet. Han var min Oldefader, og er jeg opkaldet efter hans Navn. Af hans Forfædre have været nobiliterede, er alle udi Bergen bekiendt. Den første af Familien skal have været Adam Munthe, hvilken blev General-Major i Kæmpferlig Tieneste og nobilitered. Han var Farfader til denne Bisp Munthe. Han stiftede de Syvlets Bønner om Morgen udi Dom-Kirken, som holdes ved Hørerne udi Skolen, item de Bønner, som holdes om Eftermiddagen Kl. 3. ved Skole-Børnene. Han anordnede og Aar 1638. at udi Fasten hver Dag om Ugen, undtagen Løverdagen, skulde Klokkerne om Morgenen holdes Passions-Prædikener, og da hver gang for

klares en Part af Passions-Historien. Han bestikkede ogsaa udi Latin-Skolen den fjerde Lectie.

7. Jens Schielderup, den forrige Bisp Schielderups Sønnes Søn. Han var først Sogne-Præst til Lunde Domkirke udi Skaane, siden Slots-Prædikant. 1639. blev han Sogne-Præst til St. Nicolai Kirke i Kiøbenhavn, og endelig 1649. Biskop udi Bergen.

8. Niels Envoldsen Mandulf, som tilforn var Sogne-Præst udi Hellig Geistes Kirke i Kiøbenhavn.

9. Mag. Niels Smeed.

10. Clemens Smit.

11. Detlef Müller, som tilforn var Slots-Præst.

12. Oluf Borneman, som tilforn var Lector Theologiæ, og endnu lever.

Næst effter Bisperne ere de Fornemste blant Geistligheden Lectores Theologiæ, hvilke ere som Professores ved de store triviale Skoler, og bleve bestikkede i de store Stæder siden Reformationen. Udi Bergen finder jeg ingen Lector Theologiæ at have været paa den Fodførend 1553, da den udi dette Verk offtciterede Mag. Absalon Pedersen blev

Lector
res.

udi

udvalt til Lector Theologiæ, og udi det Aar 1560. med det heele Capituls Samtykke blev publicus & juratus Capituli Bergensis Notarius, og finder man, at han offentlig læsede ober locos communes Philippi Melanchtonis. Denne Absalon Pedersen var en lærd og fornøfftig Mand, og er hans Flid at tilskrive det lidet vi have om Bergen. Han har efterladt sig trende Skrifter, som tiene til denne Stads Histories Oplysning. Nemlig: (1) Norges Beskrivelse forfattet 1575. (2) Hans Protocol fra 1550. til 1571. (3) Hans Oration om Mag. Gieble skreven 1592. Saa som jeg har viiset, at han blev udvalt til Notarius Capituli, maa jeg derved erindre, at Bergen fra dens første Stiftelse har haft dets Capitul, og at det samme, endskjønt alle Kloostere ved Reformationens Indførsel bleve afskaffede, blev her saa vel som andre Steder staaende ved Magt, og det efter Luthers Besøgning, som anholdt hos Kong Christ. III. at ikke Collegia, hvor Canonici vare boesiddende, skulde afskaffes og tages under Kronen, men maatte blive ved den Brug, hvortil de først vare bestiftede, paa det at lærde Mænd i disse Riger med Canonicater kunde forsynes, hvorfor ogsaa Kongen befoel, at Collegia

gia Canonorum skulde blive ved Magt, saa vel for den Aarsags Skyld, som for at domme i Egteskabs Sager, saa at de nu værende Capitler eller Consistoria ere ikke uden Geistlige Rette, hvorudi præsiderer Stift-Befalingsmanden, og haver til Assessores een Deel Geistlige samt Rectores i Skolerne, hvoraf sees, hvor vidt de differere fra de gamle Capitler, hvis Canonici udvalte Erke-Bispe, Bispe og Prælater.

2. Jens Christensen var den anden Lector, nemlig Aar 1587.

3. Thomas Hansen fra 1604. til 1613.

4. Rasmus Eriksen Assenius var Lector 1616.

5. Jonas Severinus fra 1619. til 1651.

6. Peder Nielsen Leem, min Mors fader, var Lector fra 1651. til 1663.

7. Arnoldus de Fine, først Rector og siden Theologiae Lector, hvilket Embede han forestoed indtil Aar 1672. da, saasom han blev bestykket til at være Vice-Bispe i Trundhem udi Mag. Erik Bredahls Alderdom, og Bispe
 N Bre-

Bredahl døde kort derefter, reysede han til Trundhiem. Han døde udi Kirken, da han havde ordineret 2. Præste.

8. Hans Daberg blev Lector 1672.

9. Mag. Niels Smeed, som kom til Lectoratet 1685. og blev Bisp i Bergent 1711.

10. Oluf Borneman, som siden blev Bisp 1732.

11. Edvard Londeman, som har Titel af Als: i Høyeste Ret og Consistorial-Raad.

Efter Lectores følge Sogne-Præsterne, hvis Navne jeg her ikke vil anføre; men til Slutning af dette Capitel tale noget om den store latinske Skole.

Skolen og dens Betiente.

Den latinske Skole.

At der af Begyndelsen, og førend Reformationen skeede udi Norge, jo i Bergen have været Skoler, vidner Mag. Abfalon udi Mag. Giebles Historie, og siger, at den gamle latinske Skole har været paa Communen bag Slottet, hvor alle Geistlige havde deres Gaarder, og de fleeste Kirker og Kloostere stoede. Dens ne Skole siger han at Bisp Gieble har fre-

fregventeret, førend han reysede udenlands. Da bemældte Mand kom tilbage igien, blev han af Biskop Andor gjort til Skolemester eller Rector i den Skole paa Kanike-Bierget, hvilket Embede han forestoed til 1518. da han blev gjort til Canonicus. Dette er alt hvad man kand sige om den gamle Skole i Bergen, hvilken efter Mag. Giebles Bortgang blev staaende, indtil den tillige med de andre Kirker og Bygninger blev nedreven af Eske Bilde, som før er sagt, og synes det, at fra den Tid indtil Bisp Giebles Ordination til Superintendent ingen Skole har været.

Men, saa snart Mag. Gieble var bleven Superintendent over Bergens Stift, lod han strax paa det Sted ved Domkirken, hvor endnu Skolen staaer, opbygge en liden Skole, og dertil beskikkede at være Lærere Erik Lofs og efter hans Bortgang Sören Pedersen, og finder jeg da, at man besynderlig har forklaret Computum Ecclesiasticum Spangenbergii, og Borbonium de Moribus. Derefter skrev Bispen Doct. Palladio til om en anden Rector, hvilken ogsaa blev ham skikked, og kaldtes den samme Jacob Madsen. End beskikkede han nof tvende andre, nemlig Haagen Lauritzen

og Peder Simonsen Krag, saa at der vare 5. Skolemestere i hans Tiid, med hvilke denne ypperlige Bisp ikke alleene havde nye Indseende, men tog dem mange Skole-Timer selv af. Da han fornam, at formedelst Disciplernes Tilvæxt Skolen blev for liden, lod han føre den store Convent-Stue fra Bispes-Gaarden, og satte den paa Kirke-Gaarden til en Skole, og lod ogsaa anrette Boelig for Skolemesteren. Men dette var kun for at behielp sig til en Tiid; thi udi den ste Rectoris Tiid lod han 1554. en stor og gandske nye Skole oprette paa det Sted, hvor den endnu findes og staaer, skiont den siden nogle gange har været afbrændt.

Efter Biskop Giebles Død have de Høylovlige Danske Konger ladet see stor Omhyggelighed for samme Skoles Bedligholdelse og Forbedring, saa at den meere og meere er tiltagen, indtil den er kommen i den Stand, som vi nu see den at være udi. Udi Biskop Giebles Tiid var kun Skolemesteren alleene. Udi Biskop Jens Schielderups Tiid bleve beskikkede tvende Hørere, og siden tvende andre, saa at der ere 4re Lectier foruden Mester-Lectien. Udi Biskop Niels Paasches Tiid, nemlig

1633. blev allerførst bestykket en Con-
rector, som var Jacob Siursen, og den
sidste eller 4de Lectie blev anordnet af
Biskop Ludvig Munthe, og maa dette
være nok talt om Bergens Skoles Op-
rindelse og Tilvæxt.

Rectorum Navne ere efterfølgende:

1. Erik Lofs.
2. Sören Pederfen,
3. Jacob Madfen.
4. Haagen Lauritzen.
5. Peder Simonsen Cragius.
6. Absolon Petrejus Beyer.
7. Jörgen Erikfen.
8. Hemming Hemmingsen Due.
9. Absolon Pederfen Beyer, ans-
den gang.

Recto-
res.

10. Jacob Christensen, en uor-
dentlig og uskikkelig Mand, hvilken om-
sider sagde sig af med Embedet, hvor-
med alle vare fornøiede, efterdi Skolen
under ham blev forsømt. Efter denne
hans Dimission reysede han til Kjøben-
havn, og der under falsk Foregivelse, at
han endnu var Rector, erholdt Kongens
Brev paa et Præbenda som Slots-Præ-
sten

sten Jörgen Erikfen havde. Dette Brev forfalskede han saaledes, at i Steden for som er Skolemester skrev han som var Skolemester. Da dette blev aabenbaret, blev han af Eric Rosenkrands forfuldt med Lob og Ret, blev ogsaa dømt fra Liv og Embede: Dog formildede hans Majestet Kong Friderik II. Dommen, saa at han blev benaaded paa Livet. Dette forarsagede, at Absolon Beyer, som da var Lector Theologiæ og Notarius Capituli maatte 3die gang antage Skolen igien, indtil den kunde forsynes med en anden.

11. Jonas Pedersen, som efter Beyers Dimission blev kaldet fra Trundshiem.

12. Erik Olsen en Bonde-Søn, som siden blev Sogne-Præst paa Wols.

13. Jonas Schanke.

14. Peder Brock.

15. Christen Bruse.

16. Hans Thomesen.

17. Jonas Sørensen.

18. Engelbrecht Jörgensen.

19. Arnoldus de Fine, som siden blev Lector.

20. Clau-

20. Claudius Nicolai Bleckingius. Udi hans Tid skeede den Forandring, at Hammers Kald, som tilforn var perpetuered til Skolen, blev affondred derfra igien mod en Afgift af 80. Rdlr. Dette udvirkede da værende Sold-Forvalter Herman Gaarmand i Faveur af sin Søn Anders Gaarmand, som blev Pastor til Hammer. Men dette Kald er siden kommen til Rectoratet igien.

21. Sören Pederfen, som i nogle Aar havde været Vice-Rector i Henseende saa vel til Rectoris Blekingii, som Conrectoris Mag. Edvardsens høye Alder.

22. Severinus Lintrup, som siden blev Professor, dernæst Biskop udi Wiborg, og endelig Kongl. Confessionarius, samt Professor Theologiæ tillige.

23. Rudolfus Burnæus, udi hvis Tid Hammers Kald faldt til Skolen igien.

24. Eric Moinicken.

25. Mag. Steensen, som haver Titel af Assessor udi høyeste Ret.

Foruden denne latinſke Skole er en ſtor Navigations - Skole, gemeenlig kaldet Styrmands Skolen, ſtifted for meere end 50. Aar ſiden; den var tilforn meget Zal-riig, ſaa at den kunde holdes for den ſtorſte Navigations-Skole udi diſſe Nordiſke Lande, men nu er den temmelig aftagen.

Ber-

Bergens

Bestriwelses

Anden

PART.

C A P. I.

Om Hanse-Stædernes
Oprindelse.

DEn anden Hoved-Classe, hvoraf Bergens Indbyggere bestaaer, ere de saa kaldte Contorske, nemlig nogle Hosbonder og Tienere, som af deres Factorer og Principaler ere levede for en vis aarlig Løn at drive deres Handel og Rismandskab udi Bergen, det er, ankomme de Vahre, som dem med Skibe fra de Wendiske Stæder stikkes til at forhandles i Bergen, og derfra igien at tilbage føre de Vahre, som Staden fandt til Beye bringe. Og, saasom disse Factorer eller Principaler ere fornemme Borgere udi Hanse-Stæderne, da førend at viise ved hvad Lejlighed de samme have rodfæstet sig i Bergen, og der oprettet et saa anseeligt Factorie eller Societet, vil jeg forhen med saa Ord tale om Hanse-Stædernes Oprindelse og Fremvæxt.

Om Hanse-Stædernes Oprindelse ere adskillige stridige Meeninger. Nogle henføre de Tydske Søe-Stæders Forbund

bund til de Tiider, da de Norſke Folk ſtreiffede allevegne ſaa vel igiennem Tydſkland, ſom andre Europæiſke Riger, ſaa at bemældte Stæder forbunde ſig med hinanden for tilfælles Forſvar mod ſamme Folk, hvilken Meening ſynes ikke urimelig, ſkiønt man af Hiftorien ikke kand ſee noget ret beſtandigt Societet paa de Tiider at have været ſluttet, eller paa den Fod ſom det Navnkundige Hanſeatifke Forbund ſiden har været, ſaa det er troeligt, at de ældere Forbund ere alleene ſtiftede til en Tiid udi en eller anden overhængende Fare, og det alleene imellem Naboer Stæder, hvilket endnu dagligen ſkeer, ſaa at diſlige intet andet have været end ſimple deſenſive Alliancer. Andre henføre Hanſe Stædernes forſte Oprindelse til det Aar 1170. Andre til andre Tiider. Saa vidt man kand ſee af gamle Skrifter og Documenter, have nogle Wendifke Stæder, beſynderlig Lybek og Hamborg for det 12te Seculum ſluttet Forbund imellem hinanden for Handels Sikkerhed. Ved hvilken Levlighed, da flere andre Stæder ſloge ſig til dem, opkom med Tiiden det ſtore befiendte Societet, kaldet Confœderatio Hanſeatica eller Hanſeatifke Bundt, hvilket man ſeer at have været bekræftet

Hanſe
Stæder
nes Op
rindelse.

og fornøyet 1300. og 1364. Samme Societet var i Begyndelsen kun lidet og af ringe Anseelse, men Liid efter anden, da adskillige Stæder sloge sig dertil, blev det saa mægtigt, at alle omliggende Potentater søgte dets Venstreb; ja de Nordiske Konger toge dem undertiiden til Dominere og Arbitros udi mange store vigtige Tvistigheder, som reisede sig imellem dem.

Det Hanseatistiske Societet holdes for af Chytræo at have bestaaet af 80. Stæder, hvorvel andre indskrænke samme Tal. Det er vist nok, at udi det Aar 1494. paa det store Lybske Mode endda vare til overs 72. og udi det Aar 1554. tre og tredsindstyve Stæder.

Samtlige Stæder vare deelte udi 4. Classer, hvoraf enhver havde sin Hovedstad, som gemeenligen blev kalden die Quartier-Stadt. Hoved-Staden for den første Klasse, saa vel som for det heele Hanseatistiske Forbund, var Lybek, en riig og mægtig Stad, hvorudi var Archivet og det almindelige Skat-Kammer. Samme Stad befattede under sig de Pomeriske og Wendiske Stæder. Udi den anden Hoved-Klasse var Cöln, hvorunder befattedes de Slaviske, Marfiske, Westphalske, Geldriske og Overpffel

Deres
Deeling
i 4. Clas-
ser.

ysfelse Stæder. For den 3die Classe var Brunsvig Hoved-Stad, og havde under sig de Sachsiske Stæder. Udi den 4de Classe var Hoved-Staden Danskig, befattende under sig de Pnydsiske og Liflandiske Stæder. Derforuden blev iblant disse Stæder anordnede nogle visse Ordner og Grader, som Hoveds-Mænd, Camererer, Oratores og Curatores, saaledes at Lybek blev Hoveds-Mand, Cöln Camerer, Danskig Orator, og Brunsvig Curator.

De forsynede dem siden med alt hvad som kunde contribuere til deres Velstand og Vedligeholdelse; til den Ende insinuerede de dem saaledes hos adskillige Potentater, at de af dem erholdte store Privilegier, item Bevilning paa at oprette her og der udi deres Lande adskillige Factorier eller Comptoirs for Handelens Skyld.

Det første Contor blev anlagt til Brug i Flandern, hvor de forveylede Guld, Sølv, Juveler, Silke og Fløvel, som didhen førtes fra Frankrig og Spanien. Dette Contor var i stor Velstand fra det Aar 1262. til 1488. Men da udi det Oprør, som skeede mod Maximilianum, Keyser Friderik III. indspærrede Havnen, blev samme Contor efter
Lybeks

Lybeks Forlangende forflytted til Antwerpen. Paa samme Sted blev med stor Beskøstning opreist den store Bygning, kalden der Osterlinger Haus, for Stædernes Handel. Men ved Amsterdams Tiltagelse faldt ogsaa Handelen udi Antwerpen.

Det andet Contor var til London, og handlede mestendeels med Klæde mod reede Penge. Samme Contor florerede fra Henrici 3. Tiid, som havde givet Hanse-stæderne store Privilegier, indtil den berømmelige Dronning Elisabeth kom til at sidde paa den Engelske Thron; thi da hun fornam, hvor skadelig saadan Frihed var for hendes egne Under-saatter, ophævede hun den gandske. De Lybske lode vel derimod Anno 1609 udgaae et Protestations-Skrift; men Regjeringen fremturede i sit Forsætt, og det blev derved.

Det tredie Contor var til Neugardt udi Moscovien, hvor tilforhandles Maar, Zabler, Bever, Bøx og Talslig, mod Guld, Sølv, Silke, Fløvel og Engelsk Klæde. Dette Contor florerede udi 3 Seculis. Men under Johan Basilidis Regjering blev det forflytted først til Reval og siden til Narva. Handelen blev siden meget svækked udi de

Svens

Svenske Kriige, og endeligen er bleven til intet.

Det fjerde og sidste Contor blev stiftet udi Norge, og var en tiidlang udi Notau, som har været i Karmsund, hvorom Mag. Edwardsen vidner udi hans Tiid endda at have været en gammel Wiise eller Digt. Men som Contoret ikke der var sikkert nok formedelst Søs-Røvere, blev det forflyttet længer ind i Landet, og anlagt udi Bergen, hvor det længst har floreret, og er endnu til paa denne Tiid. De Kiøbmænds Fuld-mægtige og Svenne, som Stæderne der holde, kaldes gemeenligen Garper og Contoret Garpe-Bryggen. Der findes adskillige Meeninger om Ordets Oprindelse. Peder Clausen udi hans Norges Beskrivelse siger, at alle Tydske kaldes Garper paa gammel Norsk. Andre holde for, at det Ord Gary betyder en Luus, og at saadant Navn er givet de Tydske paa Bryggen, efterdi de ved snedig Handel og Vandel udsuede Bergens Indbyggere. Men det er vanskeligt at bevise at enten Luus eller Tydske nogen Tiid have været kaldne Garper, og vidner Mag. Edwardsen efter nøye Eftersøgning intet udi gamle Skrifter at have fundet derom. Bemældte Autor frem-

Bergen
Hanse-
Stæder-
nes 4de
Com-
ptoir.

fremkommer derpaa med sin egen Meening, og holder for, at det Ord Garp kand være sammensat og contraheret af Gar og Pog, saa at Garp er det samme som Garpog eller Gaard = Drang, saa at ved Garpar eller Garpogar kand forstaaes de Gaards Drænge eller Huus Tienere, som de Hansestediske Kiobmænd her efterlode sig, og satte i deres Gaarde for at tage vare paa Handelen. Denne Meening kunde finde Bifald, hvis Contoret alleene havde været betroet til smaa Drænge. Men, som i dette Societet vare saa vel gamle som unge, nemlig gamle Husbønder, Geseller og Drænge efter Proportion, saa kunde Bryggens Folk ikke meere tillægges saadant Navn end andre Stæder og Societeter, hvilke alle udi den Fald ere af lige Beskaffenhed.

C A P. II.

Om deres første Handel paa Bergen.

Sore saa vel trykte som skrevne Historier vidne, at Hanses Stæderne udi

udi Kong Magni Haagensens Tiid ved Gesandtere forlangede, at dem maatte tillades at handle paa Norge, og at samme Konge tillod dem at handle paa Bergen, dog saaledes, at de ikke maatte komme Norden for samme Stad, disligeste at de ikke maatte giøre Havne-Kiøb eller handle paa Bøygden, det er, søge de ved Bergen liggende Havne, eller kiøbe og selge udi Provincien, som var imod Stadens Privilegier, men tage Varene alleene udi Bergen og det paa bestemte Tiider af Aaret fra Kaars-Mis om Sommeren til Kaars-Mis om Høsten. Hvis de befandtes at Kiøbslaae udi Bergen efter denne forestkrevne Tiid, skulde de underkastes Borgerlig Tynge, som andre Undersaattere Med lige saadan Frihed blev ogsaa Borgerne i Bergen tilladet at handle udi de Wendiske Stæder.

Hanse-
Stæder-
nes første
Handel
paa Ber-
gen.

Dette er saaledes Oprindelsen til Hanse-Stædernes første aarlige Handel paa Bergen; thi endskjønt Historien viiser, at de for den Tiid, nemlig da Kong Haagen regierede, ogsaa have seilet paa Bergen, saa har det været uden sær Privilegio, og ikke saadan ordentlig Handel, som siden dreves. Ja man seer, at Kong Haagen eengang lod arretere

D

de

de Lybske og Wendiske Skibe, efterdi de udi den Krig, som Hanse-Stæderne da førte mod Dannemark, havde udplyndret nogle Norske Fartoy udi Grossnesund, saa at det var ikke uden efter Cardinal Wilhelmi Bøn, at Kiøbmændene finge deres Gods tilbage.

Det ovenomtalte Privilegium, som de erholdte af Kong Magno Haagenen, henføres til det Aar 1275. Og efterlevede Hanse-Stæderne noye de Lovve, som derved vare givne en Tiid lang, saa at de uden Hinder handlede paa Bergen indtil det Aar 1294. da begyndte de at gribe videre om sig, end dem tilladt var, og seilede Norden for Bergen og til Nordlandene. Dette forarsagede, at Kong Erik Præstehader, som da regierede, lod udi samme Aar publicere, at, eftersom Udlændske have seilet, og seile til Helgeland, Findmarken, Island, og andre Rigets Skatte-Lande mod Lov og Tilladelse, saa befales Rentemester og andre Embeds-Mænd enhver i sin Bestilling at søge dem, som seilet have, til rette, saa at ingen undgaaer førend han har givet Satisfaction saaledes som Loven tilholder. Ved denne Forordning bleve de en Tiid lang holdne i Awe, saa at de alleene maatte lade sig noye med
deres

deres første Privilegio', som tillod dem
 ikkun at tage deres Bahre i Bergen uden
 at seile Norden for samme Stad, og ik-
 ke at opholde sig der længere end imel-
 lem begge Kaars-Misser.

Dette varede saaledes indtil Kong
 Haagen Magnusens Tiid, da toge de
 sig igien for at seile til Nordlandene, stræ-
 bede ogsaa at ligge Vinteren over i Ber-
 gen, til hvilken Ende naar de bortseile-
 de, de lode som af Glemsomhed nogle af
 deres Folk tilbage med hemmelig Instru-
 ction imidlertid at tilforhandle sig de
 Norske Bahre. Men, da Borgerne
 saadant merkede, besværgede de sig dero-
 ver for Kongen og Rigets Raad, og derv-
 ved udvirkede en nye Forordning saaledes,
 at ingen af de Tydske Kjøbmænd, som
 kaldtes Liggere, maatte blive Vinteren
 over udi Bergen. Borgerne bleve ogsaa
 befalede ingen af dem at leye nogen
 af deres Boder længere end 6. Uger, saa-
 som længere Tiid ikke var disse Fremme-
 de forundt at ligge udi Bergen, nemlig
 3. Uger at losse deres Varer, og 3. U-
 ger for at lade.

Liggere.

Dette Forbud opirrede saaledes de
 Wendiske Stæder, at de offentligent los-
 de forbyde, at ingen Bergens Borger

maatte udføre andet end Kram = Gods fra dem, men intet Meel, Malt, eller dislige Ting, som de mest trængede til, hvor med de tænkte at til Beye bringe det Kongelige Forbuds Ophævelse. Men Kongen langt fra at lade sig deraf afskrække lagde en ny Told paa Skinds Varer, Talling og andet, hvilket beløb sig til en stor Sum. Stæderne maatte saaledes beqvemme sig til begge Deele, baade at forsøye sig fra Bergen inden Kaars = Missene, saa og at betale den ny paalagde Told, og varede det indtil Kong Magni Smeks Tiid, hvilken i Henseende til nogle Tienester som Hanse = Stæderne havde giort ham, ophævede Tolden 1328. Men denne Fønelighed tienede kun til at giøre dem meere overmodige; thi de begyndte derpaa at seile til Nordlandene igien. Herudover indkomme Borgerne med nye Besværinger, hvorved de udvirkede nye Forbud, som repeterede de forrige, og derforuden dicterede saadan Straff for de Borgere, som lejede deres Huuse bort til Fremmede, at de ikke alleene skulde have Huus = Leyen forbrudt, men derforuden bøde 8 Ortusger og 13 Mark Sølv. Af dette sees, hvor gierrige de Tydske Stæder have været paa denne Bergens Handel, og at hverken strænge Forbud eller Executioner have

Deres
Handel
indskræn-
ked.

have fundet holde dem til at blive inden deres Grændser; thi de funde en synderlig Fordeel udi at seile selv paa Nordlandene, og at handle immediatè paa Provinciernes, hvor de finge Varene fra første Haand og i saa maade for bedre Kiøb; Men derved mistede Bergens Borgere all deres Handel og Næring, som bestoed i den Profit de havde ved at selge de Nordlandske og Provinciernes Producter til Fremmede.

Anno 1367, udi Kong Haagen Magnusens Tiid var Kriig imellem Sverrig og Norge, effterdi Kongens Fader Magnus Smect var fængslet udi Stokholm. Udi denne Kriig bemængede de Wendiske Stæder sig, og udplyndrede de Lybske da den heele Østre-kandt af Norge, og afbrændte femten Kirkesogn: Herudover forbød Kongen dem al Handel i Norge, særdeles udi Bergen. Men Anno 1370. blev Fred slutted med dem, og bekomme de da Frihed at handle paa Norge igien, dog saaledes at de skulde betale ovenmældte Told, som eengang var paalagt

Kong Oluf Haagensen, som regierede baade over Dannemark og Norge, udgav en vigtig Forordning Handelen

delen angaaende. Derudi forbød han først al Fiorde- og Warde-Risb, det er at ingen udi Udhavner og Provincierne maa tilkøbe sig Varer, men dem hente udi Risb-Stæderne: Dernæst forordnede han at Indbyggerne udi Helgeland og Findmarken skulde søge Baagen, det er, Bergens Vig. De af Nummedal skulde føre deres Bahrer til Trundhiem, de af Romsdalen til Bedøen; de af Sundmør til Bergen, og de af Bergens Stift skulde ogsaa alle søge Baagen, og sigtede denne Forordning i sær paa de Wendiske Stæder for at hindre dem at gjøre de Norske Risb-Stæder Indpas udi deres Handel og Næring.

Da Dronning Margareta tog den Svenske Kong Albert fangen, og de Wendiske Stæder derudover bleve opirrede, saasom han var deres Belynder og Landsmand, thi han var en indfødt Hertug af Mecklenborg, opvakte deraf Krig imellem Hanse-Stæderne og Ryskerne. Udi denne Krig blev Bergen ilde medhandlet; thi een Deel Bismarske og Kostoliske Orlog-Skibe overrumplede og jammerligen udplyndrede Staden, ihjelsloge Borgere og Bønder, og satte Ild paa Kirker og Kloster. Men, som efter Kong Alberts Befrielse

se Fred igien blev sluttet 1399. blev de Wendiske Stæders Handel igien paa Bergen fornyet, og continuerede indtil de udi Erici Pomerani Tiid begyndte at handle paa Nordlandene igien. Høyst bemældte Konge lod vel ved en Forordning dateret Aggerhuus 1425. dem saadant strængeligen forbyde. De deris mod foragtede ikke alleene hans Forbud, men offentligen erklærede ham Kriig. Og da gif det løs paa Bergen igien, hvor en Fribytter ved Navn Bartholomæus Voet udi det Aar 1429. lod sig indfinde, og med Mord og Brand fast ødelagde Staden, sparende hverken hellige eller uhellige Stæder, og med stort Bytte begav sig til Wismar igien. Og, saasom de Engelske medens disse Uroeligheder varede, vare komne udi Possession af de Tydskes Handel paa Bergen, bleve de i dette Indfald ey heller sparede: Dog salverede 4re af deres Skibe sig betimeligen af Vaagen til Søes, og fulgte med dem Bisp Arno, efterdi han dristede sig ikke at blive paa BispesGaarden, som da var uden Forsvar.

Alf denne Ulykke bleve Bergens Borgere bragte udi saadan elendig Tilstand, at de havde ikke Kræfter til at fortsætte deres sædvanlige Handel og

Seilads paa Island og Grønland, hvor-
udover det gamle Grønland er bleven
forsomt, og de gamle Norske Indbyg-
gere forkomme, som der meenes, af Man-
gel paa Tilførsel. Disse Fiendligheder
varede indtil 1435. da fulde de Wendis-
ke Stæder igien til føye, og forligede
sig med Kongen, hvorpaa de bekomme
deres gamle Frihed igien med Handelen
udi Bergen, de Engelske ikke lidet til
Fortrydelse, som imidlertid havde dens
ne Fordeel.

C A P. III.

Om Contorets Stif- telse i Bergen og Garpe- Bryggens Oprindelse.

Sterat Fred var sluttet imellem
Kong Erik af Pomern og Stæ-
derne, bekomme de sidste, som sagt er,
fri Handel paa Bergen igien 1435. Strax
efter denne deres Tilbagekomst førte de
sig stikkelige op, og gjorde store For-
strækninger til de forarmede Bergens
Borgere. Men just denne Godvillighed
gav

Utleb-
ning til
de Tyd-
skes Mod-
fæstelse i
Bergen.

gav Anledning til stor Uheld, saasom Borgerne, der intet havde at betale med, da Gielden blev krævet, maatte pantsætte deres Huuse og Grunde til de Tydske, saa at disse derover finge Leylighed til at rodfæste sig i Staden; thi saasom Pantene af Mangel paa Betalning bleve forvandlede til Eyendomme, lode Kjøbmandene, naar de bortreysede, deres Fuldmægtige efter sig, under Prætext, at de maatte have Folk, der toge vare paa deres Huuse eller Eyendomme. Saa ofte derfor Borgerne foreholdte dem, at det var mod Stadens Privilegier at ligge der Vinteren over, gave de til Svar, at de skulde betale dem deres Gield, og naar det skeede, skulde de nok efterkomme deres Pligt, og efter Sædvane bortreysede igien. Borgerne, som af de Wismarske Fribyttere mestendeds vare ødelagte, vare da ikke i Stand til at fornøye deres Creditores, maatte derfor lade Sagen saaledes berøve, saa at disse pantsatte og til Betalning tage Huuse og Gaarde er første Oprindelse til det Tydske Contor.

Da Kong Erik af Romern forlod Rigerne og Christoffer af Bayern i hans Sted blev antaget til Konge i Dannemark og Norge, blev Staden

paa nye udplyndret af de Wismarſke Fribytere, hvorudover Bergernes Tilstand blev end slettere, ſaa at de reent tabte al Forhaabning om at faae deres Huuse tilbage, og derfor maatte lade de Tydſke blive Vinteren over. Til dette contribuerede ikke lidet, at de da regierende Konger ſaa vel Ericus Pomeranus, ſom Chriſtophorus Bavarus vare deres Landsmend, og derfor Stæderne ikke lidet bevaagne, ſaa at de bevilgede dem en Herlighed efter en anden, hvilket ſiden ikke kunde revoceres. Herudover rodfæſtede de ſig ſaaledes ved at indtage og opbygge de pantsatte Huuse og Grunde paa Bryggen, ſaa at det ikke meer var mueligt at drive dem derfra.

Her ved er at merke, at det Qvarteer af Staden, ſom de Contorſke nu beboe og kaldes Bryggen, ikke da forſt af dem ſaaledes er bleven kaldet; thi det havde ſaadant Navn længe tilforn, da det var beboed af de gamle Bergens Borgere, ſaaſom det var bygget ſom ſamme Maner, ſom nu omſtunder, nemlig med Boede og Brygger og vogted af ſtore Hunde. Saadant viiſes af Kong Haagen: Historie, hvilken ſiges at have lagt ſine Skibe ſom ſagde ved Bryggen Aar 1233. da han havde at beſtille med

Skule

Bryggen
ældere
end Con-
toret.

Skule Jarl, og paa samme Tiid befoel Borgerne at passe paa deres Skistnings Stuer, om Jarlen noget vilde foretage. Man oplyses herudi videre af en anden Passage udi samme Konges Historie; thi da han udi det Aar 1240. befoel sin Trompeter at blæse, og den samme ikke blæste stærk nok, sagde han: Bedre blæser Hvalpen paa Bryggen i Bergen for ingen Penge, end du gjør: hvilket giver tilkiende, at Stedet da ikke alleene kaldtes Bryggen, men var ogsaa vogted af Hunde, ligesom nu omstunder. Disse Hunde ere af en ugemeen Størrelse. Om Dagen ligge de stille, og lade Folk gaae forbi; men om Natten ere de som vilde Dyr og tilstede ingen Fremmed at gaae paa Bryggen. Af dette sees, at Bryggen har ikke været fundered af de Wendiske Kiøbmænd, men at den har været saa kalden førend deres Ankomst, bebygged paa samme Maade, og været beboed af de første Bergens Indbyggere, som der allerførst strax efter Stadens Foundation opreisede de første Huuse og Gaarde.

Efterat de Tydske nu, som sagt er, havde forliget sig med Kong Erik af Pomern, og paa ovenskrevne Maade be-
mægtig

mægtiget sig Borgernes Huuse og Bosder paa Bryggen, forbleve de ikke alleene uden Modsigelse Vinteren over, men Kjøbmændene funde ogsaa for got ved deres Liggere at anrette et Contor eller Stapel, saa at disse Liggere skulde være deres Fuldmægtige for at forhandle de Vahrer, som af hver Principal eller Factor bleve dem tilskikkede fra de Wendiske Stæder, og igien at overstibe til dem de Norske Vahre.

Denne Forandring havde Bergens Borgere skicket sig udi, og stiltiendes bidet i dette suure Tæble, hvis de Contorske ikke havde betient sig af en Fordeel for at aumasse sig fleere; thi de bemægtigede sig derpaa fast den heele Stads Handel, og forskreve fra Hanse-Stæderne alle Slags Handværks-Folk, hvilke de indtog udi deres Bærelser paa Contoret, saa at samme fremmede Handværks-Folk under deres Beskyttelse ikke alleene gjorde al Slags Arbejde for de Contorske, men end ogsaa for Norfærerne, hvilke de i Henseende til den Credit, som gaves dem, havde gjort sig Tilhængige; saa at Stadens Handværks-Folk derudover tabte en stor Deel af deres Næring. De begyndte derfor uden ogsaa at holde Oll-Tap og udsælge Oll og Wiin i Potte-Tal. De op-

købte

købte ogsaa af Bønder og Fremmede alle ædende Vahre, saa at Borgerne omsider selv maatte have alting igiennem deres Hænder, og, naar nogen vilde sætte sig derimod, skeede der Mord og Mandslæt.

Dette foraarsagede, at Kong Christopher af Bayern ved Rigets Raad i Bergen lod dem stævne til at svare paa de Besværinger, som Borgerne i Bergen gjorde mod dem. Udi det Forhør, som da skeede, erklærede de sig saaledes: At siden Kong Erik af Pomern havde taget dem til Raade og de vare komne udi Landet igien, havde nogle liderlige og løse Folk uden deres Villie og Bidskab tilføyet Bergens Borgere adskillig Uret. Men det var noget som de Skyldige alleene maatte svare til. De selv vidste intet at have gjort, uden hvad som var dem tilladt, og hvis noget saadant var skeed, tilbøde de sig at staae derfra.

De tilforordnede Rigets Raad tog derpaa i Deliberation, om det var raadeligt efter slige Klagemaal at lade de Contorske stedse blive i Bergen. Erke-Bispen af Trundhiem Aslac Boldt, hvis Hænder man uden Tvivl havde for

De Tydske tilstede at boesætte sig i Bergen.

forgylde, var da af Meening, at det var tienligt, at de Tydske bleve boesiddende udi Bergen, og gav dertil tvende Aarsager. (1) At hvis det skeede, havde man ikke at befrygte sig for noget fiendligt Overfald, som saa ofte tilforn var skeed, og hvorved Kirker og Klosterere vare ødelagde og Borgerne ihjelslagne eller udplyndrede. (2) Kunde Norfarer, Gindmarksfarer, Islændere og andre bedre derved forsynes med fornødne Bahrer, og Kjøb-Stæderne kunde dog alligevel blive ved Magt ved at søge deres Kjøbmandskab udi Stifterne og Provinzierne.

Derimod satt sig en Kriigs-Raad, ved Navn Nicolaus Kaane, sigende, at Bergen ved intet Middel kunde sættes i Sikkerhed, end ved at indromme Fremmede al Stadens Handel; thi man kunde med Flid befæste Staden saaledes at den kunde forsvare sig mod fiendlige Indfald, formanede i det øvrige ikke at kuldaste saadane Privilegier, men heller søge at confirmere og bestyrke de samme.

Men Erke-Bispen, som maa skee havde meest Anhang, trængede igiennem med sin Meening, hvorudover af de tilforordnede Rigs-Raad blev sluttet, at der skulde være kjerlig Foreening mellem

Bor

Borgerne og de Contorske, og intet paa nogen af Siderne foretages, som var mod Privilegier og Sædvane. Denne Slutning blev nedskikket til Kong Christoffer af Bayern, og af ham blev confirmeret udi det Aar 1445. ved et Brev dateret Kiøbenhavn i samme Aar. Og saasom paa dette Brev grunder sig de Contorskes rette Etablissement i Bergen, og det samme gjør en nye Periodum i deres Historie, vil jeg det her anføre: Det lyder saaledes:

Vi Christoffer med GUDS Naade Norges, Dannemarks, Sverrigs, Wendes og Gothers Konge, Phals-Greve af Rhin, Hertug udi Bayern hilse alle Udlandiske og Indlandiske, som bygge og boe i Bergen kjerligen med Guld og vor Naade, vitterligt giørende Eder med dette vor aabne Brev, at Vi med vort Raads Raad, som nu her hos os vare i Kiøbenhavn udi vort Bryllop, have stadfæstet de gamle Rette og Privilegier, som Tydske Kiøbmænd af Hænsene af Alder haft have, og vore Forfædre Konger i Nor-

Christo-
phoriBa-
vari Be-
vilning.

ge salig Zhukommelse, og efter
 dem Kong Eriks (hvis Siæl Guld
 naade) Brev derom udviiser, dog
 med saadan Under skeed, at vor og
 Norges Krones Ret og Rettighed
 uhindred, uforkrænked og ufor-
 smaaed, Landets Lov, Stadens
 Ret og alle vore Forfædres, Kon-
 ger i Norge, Rette-Bøder, saa
 og vore egne Breve, som vi selv
 have givet paa Norges Friheder
 og Privilegier uskadde, uforkræn-
 kede og uformindskede, eftersom
 hver for sig udi alle sine Puncter
 og Artikle indeholder og udviiser,
 saa at fornævnte Tindste af Hæn-
 sene følge deres gamle og rette Pri-
 vilegier, og være Landets Lov un-
 dergivne, og alle deres Friheder
 og Privilegier med alle gode gam-
 le og nyttige Sædvaner følges og
 holdes skal paa baade Sider, og
 al Ulov, Ufskiællighed og skadelig
 Sædvane ville vi aflagt have, og
 med dette vort aabne Brev til in-
 tet giort have, saa at hver Bru-
 ger ved hinanden Skiæl og Ret,
 Fred og Kiærlighed; thi forbude
 Vi

Vi alle Indlændske og Udlændske,
 Norske og Tyske alle og hver for
 sig under vort høieste Bud herefter
 derimod at giøre eller overtræde
 eller i nogen Maade at handle
 mod denne vor Skik og alle andre
 nye og gamle, som foreskrevet
 staaer, under vor Kongelig Hevn
 og Brede og dertil Pæn, eftersom
 Loven udviiser. Datum Hafniæ
 e Castro nostro, feria 3. proxima
 ante diem Beatorum Simonis &
 Judæ. Anno Christi 1445. nostro
 sub secreto appenso.

Det er mærkeligt, at Kongen saa
 vel udi dette, som andre Breve, Norge
 angaaende, udi Titelen sætter Norge
 for Dannemark og Sverrig. Fra det-
 te Brevs dato fand man regne Conto-
 rets rette Stiftelse udi Bergen, efterdi
 det da blev autoriseret ved en Slut-
 ning af Rigeets Raad og confirmeret
 af Kongen.

P

CAP.

C A P. IV.

Contorets Beskrivelse.

Conto-
rets rette
Skikkel-
se fra
1463.

Contoret blev saaledes stadfæstet og florerede uden Anstød indtil 1463. og er det maa skee udi den Tiid, at Staden eller dette Contor af Hanse-Stæderne er giort til en af de 4re store Stæpler for Handelen. Thi jeg har ellers ikke kunnet finde Mars-Tallet til dets Stiftelse. Af hvilken Bigtighed Bryggen var for den Tiid, af hvilke Gaarde den har bestaaet, og om de Tydske da havde samme Sogne-Kirker, som dem de siden stedse have haft, er vanskeligt at sige, saasom vi ingen Beskrivelse have over Bryggen førend efter det Aar 1463. Udi samme Aar afbrændte det heele Contor, og blev opbygget igien paa efterfølgende Maade:

Den begyndte ud mod Slottet ved det Sted, som nu kaldes Dræggen, og vare disse efterfølgende Gaarde.

Bor Frue-Kirke-Sogn.

1. Skæcken.
2. Drecken.

3. Bre

3. Bremer-Gaarden.

4. Guldskoen, en dobbel Gaard, hvorfra gik et Stræde til St. Mariæ Kirke med store Træe besat paa den Østreside, og paa Nordreside en Allmanding uden for Bryggen. Jens Larsen vidner af Mag. Absolons Skrift, at den har sit Navn af en Ridder, ved Navn Halvard Guldscoe, og seer man heraf, at de Contorske have ladet de nye af dem opbygde Gaarde beholde de samme Navne, som de havde, da de vare beboede af Bergens Borgere. Dets Skildt er en forgylt Bonde-Skoe.

De Contorske Gaarde i St. Mariæ Kirke-Sogn.

5. Søster-Gaarden, en enkel Gaard, hvis Skildt en gammel Mand, og nogle Piger udhugne af Træe.

6. Engels-Gaard, dobbel udi Baaninger med Skildt af en forgylt Engel.

7. Bu- eller Bo-Gaard, en dobbel Gaard og skal saaledes være kaldet af en Ridder ved Navn Boe Flemming.

8. Breers-Gaarden, ogsaa en dobbel Gaard.

9. EinersGaard eller Einhornings-Gaard, en enkel Gaard og efter Jens

Larsens Sigelse saaledes kaldet af en Ridder ved Navn Einard Fluge. Dens Tegn var en forgyldt Eenhorning paa en Table.

10. Svens • Gaarden dobbel for til, men enkel bag til, med et Skildt af et krumt Hoved med fire Næser.

11. Jacobs • Fiorden en dobbel Gaard.

12. Holmedal, iligemaade dobbel.

13. Kappen, hvorved er den Almænding, som gaaer op til Øvre • Gaarden, som fordum kaldtes St. Nicolai Almænding. Der har deres Fængsel været, hvor de uslydige og gienstridige fæstes, item den store Viin • Kieldere, hvor oven paa er Riobmands • Stuen, hvor de holde deres Samlinger. Der ere ogsaa adskillige Bærelser og Kammere for deres Secretario.

Dette altstammen har været forfattet under det eene Kirke • Sogn, og hørt til St. Mariæ eller vor Frue • Kirke.

St. Martini Kirke • Sogn.

I. Solle • Gaarden eller Sole • Gaard

Gaarden, en enkel Gaard og saaledes kalden af de Soller, en gammel Slægt i Norge. Dens Skildt var en forgyldt Soel paa en rund Tavle.

St.
Martini
Kirke-
Sogn.

2. Kevels = Gaarden, en enkel Gaard med et Skildt af en Keef.

3. Leppen, en dobbel Gaard, havende sit Navn af en Ridder, ved Navn Loden Lep, som Kong Haagen sendte med sin Dotter til Spanien før der at ægte Kongens Broder.

4. Bratten, en dobbel Gaard, saaledes kalden af Halvard Bratte.

5. Drams = Huusen, en dobbel Gaard.

6. Finne-Gaard, en enkel Gaard, saaledes kalden af de Riddere paa Finnen.

7. Broders = Gaarden, en enkel Gaard.

8. Wetterlesven, en dobbel Gaard.

9. Rothmands = Gaarden, hvilket er det samme, som Raad = Mændenes Gaard, efterdi de maa skee have eyend.

Uf disse sidste Gaarde haver St. Martini Kirke-Sogn bestaaet.

Udi saadan Tilstand vidner Mag. Edvardsen Bryggen at have været, og saaledes at have været bygget efter den store Ildbrand af 1463. og seer man deraf, at Contorets Skikkelse har hartsad været ligesom den nu omstunder er, undtagen nogle Gaarde, der siden er blevne ødelagde, som Steckens, Dreschen og Bremer-Gaarden. Broders-Gaarden blev gjort til intet 1623. og Rothmands-Gaarden blev nedbrudt for at gjøre en Almending 1641. ikke at tale om den Forandring som blev gjort efter den sidste Ildbrand 1702.

Det var ellers at ønske, at Mag. Edvardsen, samt de andre ældre Bergenske Skribentere her havde expliceret visse Ting, som fattes, og dog ere magtpaaliggende at vide, nemlig (1) hvilke Sogne-Kirker de Contorske have haft af Begyndelsen, efterdi Historien viser, at de allersørst udi det Aar 1528. bemægtigede sig med Bold de tvende Kirker, som de stedse siden have holdet sig til, og det er utroeligt, at de fast i hundrede Aar havde været foruden Kirker. (2) Om Bryggen efter dens Reparation siden

Udfylli-
ge An-
merkning-
er over
Bryg-
gen.

oben

ovenmældte Gudebrand var bebygd af Tydske alleene. (3) Hvorledes Bryggens Tilstand og Indretning var førend de Tydske der oprettede et Contor.

Hvad de tvende Kirker angaaer, da have de uden Tvivl tilforn været Norske og Sogne-Kirker for de gamle Borgere som for de Contorskes Ankomst boede paa Bryggen. Men de Contorske have ved at bemægtige sig Bryggen holdet sig til disse tvende Kirker, maa skee ved Overighedens Tilladelse, ligesom jeg forhen har viiset at være skeed ved St. Halvards Kirke, som til en Tiid blev tilladt Skoemagerne, hvilke siden tilegnede sig den, som deres egen Kirke. I saa Maade maa de Contorske en Tiid lang have beqvæmet sig til at høre Norske Prædikener og at være Lemmer af Stadens Meenigheder indtil fornævnte Aar, da de bemægtigede sig de tvende Kirker, og fra den Tiid forskrebe Præster fra Tydskland, saa at de stedse have haft 2. Kirke-Sogner indtil 1702. da St. Martini Kirke afbrændte og ikke igien er bleven opbygd. For Branden holdtes Prædiken veyelviis, om Formiddag i den eene, og om Eftermiddag i den anden Kirke; men siden er holden Prædiken baade for og efter Middag i St. Mariæ Kirke.

Angaaende det andet Spørsmaal om Bryggen bort for eller strax efter dens Reparation har været besat med de Contorske alleene, da synes det at den for ovennævnte Ildbrand har bestaaet saa vel af Norske som Tydske Kjøbmænd; thi det er ikke troeligt, at de paa eengang have kunnet bemægtiget sig alle Borgernes Huuse, da Historien viiser, at det er skeed successive, saaledes at de toge en Gaard efter en anden bort for Gield, saa at Pantene bleve forvandlede til Ejsendomme. Men efter den omtalte Brand, da den paa nye igien saa herlig gen blev opbygget, er troeligt at den har været bebygget af de Tydske alleene, og at de samme have tilkøbt sig de afbrændte Borgeres Grunde; thi man seer da, at deres Tal allerede har været saa stort, at Bryggen begyndte at blive dem for trang, saa at de byggede ogsaa Gaarde ved Stranden eller den anden Side af Staden, hvorhen de gamle Borgere havde taget deres Tilflugt.

Endeligen for at svare til det tredje Spørsmaal, hvorledes Bryggens Skikkelse og Indretning har været førend de Tydske bemægtigede sig den, da, endskønt det synes af Stadens andre Bygninger, som ingen Overeensstemmelse have med Contorets Bygninger og
Tuds

Indretning, at det ikke saaledes har været bygget og indrettet af de Norske, saa seer man dog af adskillige Passager udi Historien, at den gamle Brygge for de Tydskes Ankomst har haft megen Overeensstemmelse med den nu værende; thi der tales udi den gamle Historie om Skiotnings Stue, Bryggens Hunde og andet: Gaardenes Navne, som mestendeels ere gamle Norske, viise ogsaa af hvilken Vigtighed enhver Gaard maa have været, og at den i gamle Dage maa have bestaaet af adskillige Familier og Societeter; thi det var ellers urimeligt at ville give et hvert Huus et bestandigt Navn. Det synes derfor, at Bergen, helst i det Qvarteer, hvorudi Kiøbmændene boede, har været anlagt paa gandske anden Maade, end andre Stæder, og at det nu værende Contor er en Afbildning paa Stadens gamle Form og Indrettelse, alleene at Regieringen er siden forfatted efter den Hansestædiske, og saaledes som jeg har merket endda at være brugelig udi den Stad Bremen.

Gaardene ere enhver for sig, for til med store Broer udbyggede paa Vandet, og haver hver enkel Gaard en Vippesøm, og en dobbel Gaard tvende, hvorved de deres Gods ophidse eller op-

Gaardenes
Dan-
nelse.

vippe i og af deres Skuder. Gaardene rekte op til Døre-Gaden, og ere store lange Træ-Huuse, som nedent under have Boder for at giemme deres Fisk og andre Vahrer udi. Oven til ere de 2. til 3. Lofte høye, og deelte udi Stuer og Sove-Kammere, som de kalde Klæver. Oberst i Gaarden er Skistnings Stuen og Ild-Huuset, som de tilfælles bruge. Bag i Gaarden ere en Deel steenmurede Kieldere, og siden Urtehauger.

Mestere.

I hver af disse Gaarde have i forrige Tiider i det ringeste været 15. Familier eller Stuer, og undertiiden flere ligesom Gaardene vare større og mindre, saa at enhver Gaard har været som et Societet bestaaende af mange Familier og Huus-Holdninger, og fand man i saa Maader ikke forundre sig over, at en snees Gaarde kunde giøre tvende Kirke-Sogn. Omendstiont det heele Contor havde tilfælles Øvrighed, saa var dog udi hver Gaard en særdeles Regiering og à parte Hoveder kaldne Husbonder, hvilke paa Heriskabernes Begne udi Hansse-Stæderne forestoede enhver sin Familie i den heele Gaard, holdt alle de andre under Discipline og Urbeyde, og forsynede dem med Mad, Drikke og andre nødvendige Sager.

Under hver Huusbond igien ere nogle Tienere kaldne Geseller, hvilke maa tage vare paa Stuens Gods, det indtage og udlevere, og see til at alting af Drængene vel forrettes.

Drængene ere tvende Slags: Nogle ere voksne, og kaldes Skude-Jungens, der fornemmeligen have Indseende med deres Skuder, at de ikke komme til Skade. Udi hver Stue kand være 3. til 4. saadanne Skude-Jungens. Andre ere smaa Drænge, som ere nyet komne til Stedet, hvilke kaldes Stue-Jungens, efterdi de tage vare paa Stuene, og under den øverste Gefells Inspection forrette Risken, og Kielder-Tieneste. Jungen bliver Gesell, førend han først har været Stue-Jung og siden Skude-Jung; thi da allerførst kommer han i Gefellernes Laug paa den Maade, som siden skal viises.

Alle Contorske ere ugiftede Folk, og maa ingen være paa Contoret, naar han gifter sig. De som saadant gjøre, maa strax forlade Bryggen, og sætte sig ned udi Staden. I gamle Dage maatte ingen flytte fra Contoret, og blev derover holdet saa stærk, at de truede dem paa Livet, som vilde sætte sig ned udi Byen:

Byen: men saadant bliver nu omstunder ikke i agt taget; thi mange af de Contorske Huusbonder ere blevne Borgere i Bergen.

Hver Gaard havde sin Næt. Der var en Næt for dem om Sommeren, naar de levede adspreede over den heele Gaard udi Stuerne, og en anden Næt, naar alle Partier vare tilsammen om Vinteren udi deres Skiotnings-Stue, hvilken er et stort Træ-Huus bag i Gaarden med ingen Vinduer paa Siderne, havende ikkun en Dør til Indgang, men Dags-Lyset kommer oven fra Taget, hvorpaa er et Hull proportionerlig stort efter Stuen, og skjult med et Dække, som gemeenlig er et Vindue udaf Glas, hvilket de kand skyde op og trække ned med en Stang, som er fæstet dertil. Saadant Dække bruges i alle Bønder-Gaarder i Norge, hvilket kaldes Lyr, og Stangen, som hænger derved, kaldes Lyr-Stang, og var det fordum paa nogle Stæder brugeligt, at naar nogen beilede til en Mands Dotter eller Enke, holdt han paa samme Lyr-Stang, medens han førte sin Tale. Saa at man seer, at de Contorske herudi have udcopieret de gamle Norske udi disse Skiotnings-Stuers Indretning. Kong Oluf

Kyrre

Skot-
nings-
Stue.

Kyrre siges at have været den første, der fandt paa at holde til i slige Skiotnings-Stuer, hvor et Hull var paa Taget som man aabnede for at lade Røgen passere der igiennem, og siden naar Træet var udbrændt til Gloer, tilsluttede det igien for at beholde Varmen: Man finder ogsaa det Ord Skiotnings-Stue udi den Norske Historie længe for de Tydskes Ankomst til Bergen, og meenes de saaledes at være kaldne, efterdi de skiotte og forvare mod Kuld og Frost. Udi Kong Oluf Kyrrer Historie tales derom saaledes: Da begyndte de at holde Skiotnings-Stuer og Laugs-Huus, og udi Haagen Haagensens Historie siges Kongen at have befalet Kjøbmændene at ligge bevæbnede i deres Skiotnings-Stuer. Hvad som herimod kand siges er dette, at det Ord Skiotning eller Skotnings-Stue bruges end udi de Tydske Handel-Stæder; Men alt hvad man deraf kand indføre er, at de første Bergens Kjøbmand have indrettet deres tilfælles Jld-Stuer, og kaldet dem saaledes efter Tydske Maneer. Nok er det, at man af Historien kand viise, at saa vel Ordet, som Indretningen har været brugelige for de Contorskes Tiid i Bergen, og at de sidste ved Contorets Indrettelse have ladet dette blive ved

Deres
ælde i
Norge.

ved den forrige Norske Maade. Saasom disse Skiotnings-Stuer ere tilfælles for alle Familier af en Gaard, saa er enhver af dem besatt med lige saa mange Borde, som der ere Huusbonder til i Gaarden. Enhver Huusbond sidder ved sit Bord og spiser med sin Underhavensde Familie. Man flytter ind udi saadan Stue om Høsten ved Martini Tiider, og derudaf igien mod Foraaret udi Fasten.

C A P. V.

Om Contorets Regiering, dets Øvrighed og Betiente.

Efterat de Contorske, som sagt er, havde bemægtiget sig Bryggen og en Tiid lang været i Possession deraf, have deres Principaler udi Hanse-Stæderne anordnet en almindelig Ret for dem, hvorved de Tvistigheder, som reisede sig imellem dem indbyrdes, skulde afgjøres og dømmes udi. I den Henseende blev anordnet en stor Samlings Plads, nemlig den Sal oven paa Bryggens Viin-Kielder, gemeenligen kaldet

Kiebs

Kiøbmands-Stuen, hvor der blev befa-
ret at udvælge 18. Personer, som vare de
fornuftigste og ældste udi Societetet,
hvilket og skeede. Disse 18. udvalte kal-
des Acteiner eller 18. Mænd, af hvil-
ke igien udkaaredes de tvernde Fornemste,
som førede Titel af Oldermænd, og va-
re Hoveder for alle de andre.

Blant dem uddeestes ordentligen ad-
skillige Embeder, saa een blev kaldet
Skaffer, den anden Indtæhmer, og den
3die Udleverer, og dem tillagdes visse
Tienere, som kaldtes Kiøbmands-Tie-
nere.

Older-
mænd,
Acteiner
og Secre-
tarius.

De antog ogsaa en Secretarium,
som gemeenligen har været en lærd Mand
og Licentiatus Juris.

Hvad Kirke-Sager angaaer, da
have de udi Begyndelsen ladet sig nøye
med de Norske Præste og holdet sig til
Stadens Kirker, og varede dette indtil
1528. da de med Magt tilegnede sig vor
Frue og St. Martini Kirker, fordrevede de
Norske Prædikantere, og forskrevede sig
Pastores fra Tydskland, hvilket stedse si-
den har været practisered. Saadan
Bold kunde de da øve ustraffet, efterdi
Nigerne paa samme Tiid vare udi stor
Uro.

Conto-
rets
Sogne-
Kirker og
egne
Præste.

Urøelighed, og der vare tvende Compe-
tenter til Kronen, og bleve Sagerne
end meere forvirrede udi den paafuldte
Lybske Kriig, saa at Christianus III.
hvis Parti var derforuden svagt i Nor-
ge, ikke var i Stand at drive paa den
Sag, hvorudover det er bleven derved,
saa at disse tvende Kirker stedse fra den
Tiid have været Tydske Kirker, og haft
deres egne Tydske Præste, indtil 1702.
da de afbrændte, og den eene af dem er
ikke bleven bygged op igien.

Jurisdic-
tion.

Hvad det verdslige Regiment vides
re angaaer, da bleve Oldermændene og
Acteinerne befalede paa deres Riob-
mands- Stue eller Raad-Huus at holde
de over Ret og Retfærdighed, tvinge og
straffe de Opsædige og Ulydige. Men
man merker ikke af Historien, at dette
har sigtet til at hindre dem i deres volds-
somme Foretagender mod Bergens Bor-
gere; tvertimod disse Øvrigheds Perso-
ner synes heller at have bestyrket dem
derudi, saa at den Justitz, som øvedes,
sigtede alleene til de Contorstke Indbyr-
des, saaledes at Oldermændene og Actei-
nerne dømte udi de Tvistigheder, som
reisede sig paa Contoret. Naar man
ikke vilde lade sig nøye med den Dom,
som en Oldermann med sine Assessores
affag

affagde, appellerede man til den store Diet, som holdtes af samtlige Oldersmand og Acteiner paa Kjøbmandstuen; Naar man ey heller vilde lade sig nøye dermed, stævnedes man Sagerne til Bybet og Herkaberne Forsamling. Og hvis endeligen Parterne ikke dermed vilde berøve, maatte Sagerne blive staaende indtil alle Hanse-Stadernes Fuld-mægtige komme sammen. Saaledes blev Justitien pleyed imellem de Contorske indbyrdes; men, naar de havde at bestille med Bergens Borgere, var ingen Ret hos dem at forvente. Man skulde vel tænke, at Bergens Borgere selv i Henseende til deres Falmighed kunde være mægtige nok til at holde disse Contorske i Awe, men foruden dette at man frygtede at Staden skulde til Sæes blive angreben af Hanse-Stadene, og paa nye igien blive udplyndred, saa var de Contorskes Tal udi Bergen da allerede saa stort, at det bestoed af meere end 2600. stærke og føre Karle, der alle vare sammenhængige, som een Mand, og derfor ofte uden Modstand gjorde alt hvad dem lystede, lode see Trodsighed, og svede Bold saa ofte de bleve tiltalede.

Saaledes da Bisp Torlef udi det Aar 1455. fødrede Fiende af dem efter

Adskilli-
ge Inso-
lencer og
vede for-
dum af
de Con-
torstke.

Loven, agtede de hans Formaning in-
tet, og da Lehns-Herren Ole Nielsen,
Ridder af Falge vilde tage sig denne
Sag an, kostede det hans Liv; thi,
som samme Lehns-Herres Frue Elisa, en
Heroisk Dame paa sin egen Haand havde
udrustet nogle Skibe, og dermed
havde antastet de Tydske Fartoy, kom-
me de i fuld Harnisk mod Lehns-Her-
ren, og søgte ham paa Livet. Lehns-
Herren tog da med sin Broder Peder
Nielsen Flugten til Munkelof Kloster,
hvorhen de forfuldte ham. Bisp Tor-
lef mødte dem med Sacramentet i
Haanden, meenende dermed at holde
dem tilbage, men de sloge først Bispen
ihjel, og, da de ikke funde Oluf Niel-
sen, satte de Ild paa Klosteret, og, da
han af Røgen blev drevet af Kirke-Mu-
rens Trappe, hvor han havde skjult sig,
faldt han i deres Hænder og blev myr-
det.

Anno 1488. som var i Kong Han-
ses Tid, toge de Contorstke sig saadan
Myndighed, at de imod Kongelige giv-
ne Privilegier forhindrede de Engelske at
handle paa Bergen, forbode at sælge
dem Levnets Midler, havde ogsaa tilforn
adskillige gange udplyndret dem, og een-
gang nedsiunket 500. af deres Fiskere u-
di Bindfiorden.

Ends

Endskjønt de havde været dømt til at nedbryde de Bygninger de havde oprettet ved Stranden, havde de dog saadant ikke efterkommet. Thi man seer, at udi det Aar 1488. saadant endnu ikke var skeed. Deres Herskaber udi Hanses Stæderne geraadede derpaa i en langvarig Krig med Kongen, og imidlertid holdte de Contorske ilde Huus i Bergen.

Udi Christiani II. Tid øvedes der ogsaa adskillig Vold mod Borgerne, og, endskjønt Skoemagerne eller de Tydske Handværks-Folk vare egentligen Stiftere deraf, bleve de dog understøttede af de Contorske.

Udi Friderici I. Tid forbunde de sig med Skoemagerne, saa at de sidste af saadan Medhold bleve saa hofmodige, at de imod Forbud holdte offentlig Dill-Tap, gave fredløse Folk Leide og toge dem ind til sig udi deres Stræde, som de med Porter havde tilsluttet. Paa samme Tid begyndte ogsaa de Contorske at anlegge et Blok-Huus paa Bryggen for Risbmands-Stuen for derved at hindre Borgerne Farten, naar de agtede sig til Nordlandene. Bag ved deres Gaarde imod Dyre-Gaarden lode de opreise høye Steen-Mure ligesom de der-

ved vilde befæstige sig mod Byens Folk. Allt saadant øvede de uden Sky, forlædende sig, saa vel paa deres eget Mandskab, som paa deres Dyrigheds og deres Herkæbers Medhold udi Hæuse-Stæderne. Og, hvorvel Borgerne i Almindelighed vare ophidsede imod dem, saa havde de dog Medhold og Anhang af mange løse Folk udi Byen; thi, saa som de stedse ved Societetets Love vare forbudne at gifte sig, saa infinuerede de sig udi askillige Huuse, hvor der vare smukke Koner. I sær var den heele Dværg-Gade i Forbindelse med dem, thi de havde der 7. offentlige Hore-Huuse: Som Steen-Kielderen, Krogen, Alf, Schmieden, Rivitte-Gaarden, Glubbolk 2c. Ja de fleeste af Byens Folk bag Bryggen nærede sig af saadan ublue Handel. Hver Oldermænd, Actein, Secretarius, Høsbond og Tienere havde sin Skioge, saa at der regnedes omsider flere Garpe-Horer end Garpe-Hunde.

C A P. VI.

Om de Contorskes Spil.

DA Contoret saaledes, som sagt er, var anrettet, hvortil enhver udi Hans

Hanse-Stæderne skulde have fri Seilads under sælles Privilegier, som der saadan Mængde Tyske Kjøbmænd med deres Bahre til Bergen, at den eene var den anden i Beyen, og Handelen fordærvedes for dem alle. For at forekomme saadan Uheld, lod man udi Hanse-Stæderne offentlig publicere en Forordning, som siden stedse er bleven i agt tagen, nemlig at ingen maatte sende noget Gods til Bergen uden han paa Contoret havde sin egen Stue, og der underholdt sin Fuldmægtig med underhavende Folk, hvis nogen understoed sig at handle derimod, skulde han til Straf betale 100. Gylden til Kjøbmands-Kisten. De andre, som ingen Boeliger havde paa Bergens Contor, og dog al ligevel vilde tilhandle sig Nørste Bahrer, gave de Frihed at seile til Zsland, Orknøer og Ferrøe, ret ligesom Norge kunde have været dem et underdanigt Land. De Contorske havde paa den anden Side, paa det at Fattige maatte saavel nyde denne Handel som de Riige, anordnet og samtykt, at ingen skulde antages paa Contoret udi Bergen, uden han først maatte udstaae adskillige Lidelser, og gaae ligesom per aspera ad astra ved at underkaste sig nogle selsomme og haarde Spil, hvilke de meenede, at ri-

Uansedning til de Contorskes Spil.

ge Mænds Børn ikke skulde beqvemme sig til, og derfor ikke saa stærkt storme til at komme paa Contoret, som tilforn; ret ligesom man ikke kunde finde andet Middel til saadant at forekomme, uden ved at ophitte daarlige, barbariske og ugudelige Leege. En saadan Oprindelse have de meget bekiendte Contorske Spil i Bergen, hvilke jeg her korteligen vil beskrive.

Røge-
Spillet.

1. Det første Spil kaldtes Røge-Spillet, som skeede om Aftenen ved 10. Slet, naar de fleeste Folk vare i Sæng, da forsøvede de sig af den Gaard, hvor de nye Candidati skulde antages, og havde i følge med sig een der var klæd som en Gæf, en anden som en Bonde, og den 3die som en Bonde-Kone. Ved den eenne Side af deres Klæder var et Baand, hvoraf hang en Smør-Æske eller Smør-Løb, som den i Bergen kaldtes. Og ginge de først parviis udi Procession over Gaden til Skoemagerens Huus, kaldet Skarf-Huus, og der fyldte de tomme Æsker med Dyrhaar, gammelt Træ og anden Ureenlighed, hvorfra de med Tromme-Slag udi samme Procession forsøvede sig til Gaarden igien. Paa Bønen kastede de Ureenligheden paa de omstaaende, og Bonde-Konen bestænkedem dem med Vand. Saa

Saa snart de vare komme til Gaarden igien, færdte de Candidaten til Jld-Huuset, spændte et Baand om hans Liv, og trækkede ham op i Beyret. Derpaa tændte de an de Dye-Haar og den Ureenlighed, de havde samlet, og dermed lod ham stærkt berøge. Han maatte saaledes blive hengende en vis Tiid, og paa det at han skulde faae Røgen vel udi Halsen, gave de ham imidlertid adskillige Spørsmaal, hvilke han maatte besvare. Naar han nu holdtes for at være røget nok, blev han igien nedhidsset, og uferdt af Jld-Huuset, hvor uden for Døren stode 6. Tønder fulde af Vand, hvilke de styrtede paa ham for at affkyllle Røgen igien. Udi dette Spil er een eengang udi Svends Gaarden bleven ihjelrøget, hvorudover samme Gaard maa til Straf holde den Fløy ved lige, som staaer paa det høye Bierg over Byen, og hvorom tilforn er talet.

2. Det andet Spil er Water-Spillet, som Carolus Alstedius udi sin gamle og nye Dannemarks Calendar har beskrevet, men derhos lagt adskillige Omstændigheder, som Mag. Edvardsen igien driver. Samme Autor, udi hvis Tiid disse Spil varede, beskriver Water-Spillet saaledes. Water-Spillet skeede

Water-Spillet.

eengang om Aaret, nemlig den 9de Dag
 efter 3die Pundse-Dag paa en Onsdag.
 De adspurte først de nykomne Drænge
 om de havde i Sinde at undertaste sig
 Water-Spillet; naar de dertil havde
 samtykt, sattes de til Bords, og bleve
 herligen tracterede, og havde de Frihed
 at indbyde til saadant Gæstebud deres
 beste Venner. Om Eftermiddagen mod
 3. à 4. Slet bleve Drængene udførede i en
 Skude paa Vandet mod Slottet. Og,
 naar de vare komne et Stykke ud paa
 Vandet, bleve de nogne afladde, og
 af tvende, der holdte dem ved Armene,
 dyppede 3. gange ned i Vandet; Nogle
 som vare i en anden Baad, tillavede
 imidlertid Pidsker for at slaae paa deres
 bare Krop; Men paa det man ikke skulde
 de slaae dem for stærkt, pleyede een at
 skiule Kroppen med en tyk Maygreen,
 saa at det ikke gik saa haardt til, som
 Alstedius skriver, at deres Kroppe flø-
 de i Blod, tværtimod mange i Henseen-
 til den May-Green, som skiulede Krop-
 pen, finge kun intet eller lidet at føle af
 Riset.

Naar dette var skeed, bleve de
 førdte i deres Klæder igien bragte til-
 bage, og tracterede som tilforn, hvor-
 vel Mag. Edvardsen siger, at de lode
 sig

sig ikke tractere, men alleene opvartede deres Husbønder over Maal = Tundet. Marsagen til denne Leeg siges at have været en Qvindes = Person, som fra Tydsk = land var kommen forklædd i Mand's Klæder, og længe havde opholdet sig paa Contoret, indtil hun omsider blev robet. Paa det at nu ikke saadant oftere skulde skee, har man fundet for godt at anrette dette Water = Spil, og at afklædde Drængene nøgne, paa det at man kunde see af hvad Køn de vare, og at saadant Bedragerie ikke oftere skulde skee; thi det er ellers ved Societetets Love forbudet, at Qvind = Folk maa opholde sig paa Contoret. Saaledes fortælles Oprindelsen til Water = Spillet, hvorvel det synes at være en Historie udcopieret af Johanna Papissa og Sella Stercoraria. Ved dette Spil er ogsaa en uløstelig Hændelse tildraget sig: thi, da man eengang havde nedsenket en Person i Vandet, og skulde drage ham op igjen i Skuden, traff Legemet paa en Gøim, saa at Maven deraf blev opreben. Siden den Tid have de omgaaet meere varligen derudi.

3. Det 3die Spil er Borge = Spillet, som ogsaa kaldes Stup = Spil, hvilket skeede paa saadan Maade: Fire

Borge =
Spil.

D. 5

Das

Dage efterat Water-Spillet var skeed, pleyede de for hver Gaard at leege Stups-Spillet; udi gamle Dage eengang hvert Aar, siden hvert andet, og endeligen hvert 3die Aar. Og leegede de nyekomne fire gange eengang hvert Aar, men siden ifkun 3 gange. Dagen førend Spillet skulde angaae forsamledes alle de nyekomne, det er, alle de Drænge, som ikke havde udstaaet de 3. Leege i den Gaard, hvor leeges skulde. Derfra bleve de førte udi lange Baade, og roede til den nærmeste Skov for at hente May-Greene, og efterdi de ikke førrend til en vis Tiid om Aftenen maatte komme til Byen, havde de Provision med sig af Oll og Mad og anden Fornødenhed.

Medens de vare borte, tillavede de andre udi Skistnings-Stuen et Sted udi en Braa, som de kaldte Borgen eller Paradiis, samme Sted blev indhegnet i en firekant med Teppe af Lærret, hvorpaa hver Gaards Indsegel var malet. Inden derfor sattes en Kiste eller Bænk, hvorpaa de lagdes, som skulde udstaae Borgespillet, og flettede de da saa mange Birke-Riis, som 100 Mennesker kunde forsynes med. De udvalte ogsaa 8, til 10 føre og stærke Personer af deres

Bund,

Bundgenossen, det er andre Husbønder og Geseller, som tilforn havde udstaaet deres Rett.

Bed 7 Slet om Aftenen komme de udreiste Folk til Byen igien, og havde deres Baade ladne med Løv og May, og bar da enhver sit Knippe op i omtalte Skiotnings-Stue. Imidlertid opreises de de andre, som vare hjemme, et stærkt Fyrre-Træ paa deres Wippebom for hver Gaard, hvor leeges skulde, hvilket dog ikke maatte gøres førend Baadene vare komne tilbage, og havde lagt sig for Gaardene. Natten derpaa hvilede enhver paa sit sædvanlige Sted; men om Morgenens komme de alle til Gaarden, hvor leeges skulde, og der sattes i Orden parviis. De førtes derpaa mod Marken udi een Hauge, og det med Tromme-Lyd, gelejdede af tvende af de yngste Husbønder udi Gaarden, som vare iførte smukke Klæder med sorte Kapper og Kaarde ved Siden. Disse Husbønder kaldtes Rechenmestere, og vare i denne deres Bestilling som Risgemestere, der siden skulde see Gæsterne til gode. Ved Siden af dem løb en maskered Person, som en Nar med en Narre-Kappe paa, item en anden kaldet Bonden med et Kalbskind bag paa Ryggen, havende

havende et Sliægg af hvide Dye Num-
 per. Disse tvende taledes til dem, som
 de modte, paa Kiim, og offererede
 dem adskillig Slags Biin, som de hav-
 de i Glaster hængende ved deres Side,
 hvorfore de bekomme en Foræring. Der-
 foruden løb ogsaa en af Drængene med,
 klædet som en Bonde-Kone, som i Ber-
 gen kaldes Sigge, havende med sig en
 Svøbe og et lidet Spand af Vand,
 hvormed han overstænkedes dem, som stød-
 de ham i Beyen. Og var udi saadan
 Procession den gandske Stad opreist for
 at ansee den samme.

Saa snart de vare komne til den
 Hauge, hvor hen de agtede sig, stillede
 de alle udi Orden, og gaves enhver af
 dem en May-Green i Haanden at bære
 paa Hiemvejen til Gaarden igien.

Naar de een Time eller halfanden
 havde opholdet sig udi bemældte Hauge,
 bleve de udi samme Procession førte til
 Gaarden igien, hver med sin May-
 Green i Haanden. Da de komne til
 Bryggers Biin-Kielder bleve de alle
 stænkedes med et Glas Biin, de ginge
 derpaa alle omkring de Wippe-Bome,
 som med Grønt vare behængte indtil de
 komne til Gaarden, hvor Leegen skulde
 gaae for sig, og da gabe de i Skri-
 nings-

nings-Stuen fra sig deres May = Grene
eller Rechen = Stokke.

Saa snart de vare forsamlede i
Stuen, traadde een af de ældste Huus-
bonder i Gaarden frem, og tiltalede de
nykomne saaledes: Saa som I nu i
Dag skulle aflægge Eders Spil,
saa seer vel til, at I herefter hol-
de Eder skikkeligen, tage vare paa
Eders Gierning, drikker Eder ikke
drufne eller bedriver nogen Modt-
villighed, om I ellers ville, at
dette Spil skal regnes Eder. Hvo
som ikke haver Lyst dertil har end-
nu Frihed at undslaae sig. Hvor-
til den ældste af de nykomne svarede, at
de vilde giøre deres Pligt, naar dem kun
forundes naadige Bønder (saa kaldtes,
de som skuede pidske dem) hvilket dem
tilsagdes.

Hend ved Klokkeren 12. eller 1. an-
komme de indbudne Gæster i Skis-
nings-Stuen, hvor de bleve tracterede,
og imidlertid over Bordet bleve opvar-
tede af de nykomne. Gæsten og Bon-
den forlystede Gæstene med deres Rium
og Bliser, indtil Maal = Tiden var en-
det, da fremkomme tvende andre flædde
som

som store Herrer, hvilke i samme Gaarde kaldtes Fugle-Skydere i andre Storssteens-Feigere. Den eene af dem agerede Herre, og den anden Tieneren. Disse stillede sig an, som en Trætte var reiset sig imellem dem, hvorpaa de siden gjorde Forlig, og skød Skylden paa Gækken. Dette forarsagede, at de tog ham ligesom med Magt, og førte ham til Borgen for der at straffes som den der havde stiftet Ueenighed imellem Herren og Tjeneren. Hvis nu samme Gæf ikke havde udstaaet sin Pligt tilforn, blev han temmeligen ilde medhandlet.

Medens denne Act skeede, bleve alle Fremmede, som ey hørte til Forsbundet, udviisede af Gaarden. De nyskomne samlede da alle i en Stue, hvor de bleve tracterede indtil nogle af dem finge et temmeligt Ruus, hvilket skeede af den Marsag, at de ikke skulle merke, hvo der havde budstrøget dem. De forføyede sig saa op til Skiotnings-Stuen, og uformærked giinge ind udi Borgen. Enhver blev derpaa holdet af nogle stærke Karle, medens en anden hudfrettede dem, og holdt han saa længe ved at pidske, som een der dertil var forordnet slog paa et Bækken, og dependerede det

det af denne sidste, hvor længe denne Lidelse skulde vare.

Giaeffen, som var den første, der udstod denne Leeg, saa snart han kom ud igien, beklagede han sig ynkeligen over disse Bønders Bold udi Borgen eller Paradiset, og endeligen trøstede sig saaledes; at estersom han selv havde udstaaet saa meget ont, vilde han hente en anden, som det ikke skulde gaae bedre. Dermed gik Spillet ret for sig; thi han løb strax til Stuen hvor de nykomne vare, og tog fatt paa den Ældste, hvilken han førte ind udi Borgen eller Paradiset, og sagde: Ehr sey Gott, Ehr sey Gott, das rede ich warlich, sonder Spott. Ey frup in das heilige Paradiis, dar schalt du smecken Barken-Miis, Barken-Miis mit Supen, als 24. Buren op din Stert können stuppen. Den lidende blev derpaa lagt paa en Bænk, og holden af 4re Karle, og saaledes blev slagen, som sagt er, saa længe Bæknet rørtes. En anden slog imidlertid uden for paa en Tromme, paa det at Striget ikke skulde høres.

Saaledes tracteredes den første, og blev hans Lidelse større og mindre, ligesom han meer eller mindre var yndet af Bønderne eller dem som sloge. Naar han havde udstaaet sin Nøt, blev han ført til Ild-Huusset, og der maatte forblive til det heele Spil var overstaaet. Paa samme Maade blev forholdet med de andre, hvilke alle enhver efter Orden udræstedes.

Naar Leegen var endt, tog Giæstken den yngste paa sine Skuldre, og bar ham ind udi Stuen. Den samme afdakkede Spillet, og derhos begjærede, at det fremdeeles maatte continuere til Handelens Floor og Tiltagelse. Alle nykomne kaldtes derpaa samtligen ind udi Stuen, hvor de maatte opvarte for Giæsterne og befandtes nogen imidlertid at have sovet eller at have satt sig ned til hvile i Stuen, blev han om Morgenen med sine Klæder kasted udi Vandet, og optagen igien. Omkostningerne til dette Spil maatte de nykomne betale, undtagen Maden, som foræredes af Huusbøndere.

Disse Spil, som foregaves at være opfundne for Handelens Floor og Velstand, og i sær at forhindre, at rige
Folk

Folk ikke skulde oversvemme Contoret og undertrykke de Fattige, synes heller at tiene til Beviis paa de Tiiders selsomme og u-menneskelige Gout; helst saasom der kunde være andre Midler til at hindre rige Mænds Børn at komme paa Contoret, end ved at lade dem udi et Gæste-Bud prygle og siden betale Omkostningen. Det synes ellers, at adskillige Nationer paa de Tiider, helst de Tydske, at have forelsked sig udi saadanne daarlige Moder, dog anseet dem som nyttige Stats-Anordninger. Man seer ellers, at de disbarre have fundet Efterfølgere udi alle Slags Societeter, end ogsaa lærde, og som have været indtil disse Tiider, og endnu holde ved udi disse Handværks-Laug.

Betænkning
over
disse
Spil.

Foruden disse 3. Leege, som vare de fornemste og som længst continuerede, vare udi ældre Tiider ogsaa efterfølgende:

1. Hauptwerpen eller Werpud, hvorved Candidatus blev lagt i en Dyse-Hud, og hidset igiennem Lyren eller den Nabning, som var paa Taget af Gaarden.

Adskillige
ældre
Spil.

2. Badsker-Spil, hvorudi man
R
toede

toede hans Næse og Mund med Rattes og Hunde-Skarn, og med en Træs Sax ragede og klippede ham.

3. Bigte = Spil, hvorudi han maatte gaae til Skrifte, og miste sin Hud for sine Synder.

4. Prædicken Beschlau.

5. Wincken = Fangen.

6. Kreuzen = Stecken.

7. Ael = Treenen.

8. Schincken = Sniden.

9. Endichen = Stricken.

10. Ancker = Schmeden.

11. Kabel = Schlaen.

12. Swinecken = Brøyen.

13. Kuel = Pumpen.

Foruden de Contorske havde Skoemagerne eller de 5. Amter deres særdeles Spil, hvilke vare ey heller meere eller bedre grundede, saa at man kand sige, at begge Societeters Lovgivere ingen Solones eller Lycurgi have været, men saadanne der heller synes at være opdragne blant Hotentotter og Tartariske Horder, end Christne. De Spil og Prøver, som blant Skoemagerne vare anordnede, vare efterfølgende:

1. Pres

1. Precke=Spill, som skeede paa en vis Tid, hver Paaske=Dag paa Nordnes, hvor de ginge ud til St. Margareta Kirke. Der maatte een opflyve i et Træ, og fortælle hvad løs Snak der gik i Byen om Koner og Piger, som vare loffede samme Aar. Dette Spil passede sig bedre paa en Fastelavns Mandag, end paa Paaske=Dag.

Skoe-
mager-
nes Spil.

2. Kavel=Spillet, som bestoed derudi. Der var paa Skoe=Strædet en Huule, 6. eller 9. Alen dyb, som var fuld af Kalk, Haar og anden Ureenlighed. Derudi blev een nedstørtet, og de omstaaende kastede Kalk og Steene paa ham, naar han stak Hovedet op af Bandedet. Dette Spil maatte Skindernes og Guldsmeedenes Drænge udstaae, førend de bleve antagne.

3. Dams=Spil, hvorudi Skinderne og Skoemagerne spillede sammen i Skarf=Huuset, og gik for sig paa samme Maade, som Kavel=Spillet.

4. Fordombye, hvorudi de stoppede deres Hoveder ned udi et Kar fuld af Tære, Kalk, Gildelage og Haar, og dermed tovede deres Mund.

5. Ernist var saadant Spil. De havde et Træ-Billede paa Strædet, hvilket de ældste Skoemagere toge og bare paa Dyre-Gaden, hvor Skisgerne boede, og der sølede samme Billede udi Ureenlighed. Siden maatte de nye Komne gaae omkring, og opsoge det, afstoe det med deres Hænder, og endeligen med Piber og Trommer bringe det til Skoe-Strædet igjen.

Disse Spil ere for lang Tiid siden ophævede. Det som længst varede var det saa kaldte Brixe-Spil, som skeede hver Fastelavns Uge, da de førte de nykomne Drænge om Byen, hvilke for hver Mesters Dør maatte falde paa Knæ og lade sig pidste. De havde ogsaa selv samme Optøger, naar de fløttede deres Skildte.

Carolus Alstedius anfører herved en merkelig Historie om den bekiendte lærde Husano, og siger, at den samme blev udi sin Barndom skicket til Contoret i Bergen for der at blive antagen. Da han havde udstaaet Spillet den første gang, skikkede han sin blodige Skiorde hjem til sin Moder, at hun deraf kunde see, hvorledes han var bleven medhandlet, begiærende derhos at tages fra
Con-

Contoret igien, hvilket og Moderen gjorde og siden holdt ham til Studeringer, saa at han blev een af de anseeligste lærde Mænd paa de Tiider.

Disse Contorske Spil, hvoraf adskillige endda bleve øvede udi Mag. Edwardsens Tiid, komme Tiid efter anden meere og meere af Brug, og endelig af Høyloflig Thukommelse Christiano V. udi det Aar 1671. ved en Forordning reent afskaffede. Den Kongl. Forordning lyder saaledes:

Disse
Spil afskaffes.

Vi Christian den 5te ic. gjøre vitterligt, at eftersom Vi Allernaadigst komme udi Erfaring, hvorledes ved Contoret i vor Riøbsstad Bergen skal med sær u-sømmelig Spil begaaes adskillig Misbrug, hvorved de nys did ankomende saa ilde vorde medhandlede, at en Deel formuende Riøbs Svænne, som til saadanne haarde og fast u-lidelige Bedtægte billigen Afstye have, skal foraarsages sig fra Contoret at afholde, Commerciens og dens Fremgang til Skade og Forhindring; da saa-

Christia-
niV. For-
ordning.

dant at forekomme, have Zi Allernaadigst for got eragtet at byde og befale, som Zi og hermed byde og befale, at alt saadant forargeligt Spil skal herefter ved Contoret aldeeles ophøre og gandske være affskaffet under slig Straf, at enhver som herimod at handle sig befunder, skal hver gang tilforpligted være at udbetale et halfhundrede Rdlr. og ellers de, som til saadant Spil eller Gilde komme, hver af dem tiltænkt være for hver gang at betale ti Rixdaler. Af hvilken Straf: Penge Os en fjerde Part, Bor der paa Stedet værende Amtmand en fjerde Part, Byens Magistrat en fjerde Part, og endeligen Hospitalet en fjerde Part skal tilfalde. Og er der nogen, som i saa Maade skyldig findes, og bemældte Penge-Straf ey kand af Sted komme, skal han eller den udi 14. Dage paa Band og Brød i Byens Fængsel straffes. Eller, eftersom Oldermændene, Secreteererne og de 18. Mænd ved Contoret bør i Særdeles-

deleshed holde over denne Bor-
 mod bemældte Spil nu givne For-
 ordning, skal de, naar de saadan
 forbuden Spillen tillader, eller
 som Gæster derhos overværende
 befindes, foruden ovenmældte
 Penge-Straf endog deres Conto-
 riske Privilegier have forbrudt,
 og dennem en være tilladt ved
 Contoret længer at forblive.
 Hvorefter alle og enhver Bedkom-
 mende sig allerunderdanigst haver
 at rette. Givet paa Bort Slot
 Kiøbenhavn den 8. Nov. 1671.

CHRISTIAN.

C A P. VII.

Om de Contorskes Han-
 del og Forhold derved.

DEn Handel, som Hanse-Stæderne
 udi deres Velstand dreve paa Ber-
 gen, bestoed derudi.

De Con-
torffes
gamle
Handel.

Lybek førte Guld, Sølv, Penge, gammelt og nysgiort Arbejde, Engelsk Klæde, Kobber, Malt, Meel, Oll og Miod, dobbelt Danskiger Oll og Rød-Oll, saa at den Lybske Handel var den Anseeligste.

Hamborg bragte lidt Hamborgers Oll, Lüneborger-Oll og Salt, Klæde og Bryn, Brunsviger Momme, Penge, giort Sølv, Ein, Kiedler og Brynder.

Rostock, Straalsund og Bismar skikkede næstendeels Meel, Malt og Oll, hvilket udi det Aar 1568. og 69. besløb sig fra alle Stæder til 6000. Læster.

Deventer, Fløvel, Silke, groft og fint Lærred, Guld og Sølv, giort Arbejde, Penge, samt forskrevet Gods fra andre Hanses-Stæder.

Emdden, Engelsk Klæde, Lærred, Fløvel, Silke, all Slags Specerie, Peber, Ingefær, Nelliker, Penge, giort Sølv &c.

Bremen førte allehaande Slags Gods, som Pupper, Viber, Hattesildt, Dibelverk, Ramena-Oll, Bryn, Ein, Kobber, Messing, nysgiort Ar-

Arbeyde, Tegel-Steene, Væred, adskilligt Arbejde af Sølv og Jærn, uden Tvivl af Norges eget Jærn, som de i ra Materie bortførede og bragte forarbejded tilbage.

Disse Stæder have fornemmeligen stifted og opholdet Contoret, og haver Contoret Tiid efter anden gjort meer og meer Indpas udi Byens Handel og imod Borgernes Privilegier, fornemmeligen have de bemægtiget sig fast den heele Nordlandske Fiske-Handel, hvortil de have taget Lejlighed af Borgernes Fatigdom efter een og anden Ulykke, Staden har været geraaden udi, saa at de have gjort Nordfarerne den Forstød, som Bergens Folk ikke vare i Stand at gjøre; Og, efterat bemældte Nordfarere eensgang først vare blevne deres Debitores, maatte de siden af Fornødenhed holde ved at handle med dem.

Den Nord-
landske
Fiske-
Handel.

Nordfarernes Handel med de Contorske drives saaledes: Mod Philippi Jacobi Dag komme Nordfarerne til Bergen, og da skeer af dem Leverantz til de Tydske paa Fisk, Talling, Smør, Skind &c. Naar de igien skulde udreedses, maatte de tage til takke hvad de Contorske funde for got at give dem,

saa at de reysede bort igien med en Hob
 udi deres Indbildning dyre Vahre,
 hvilke dog vare af ingen stor Vigtighed,
 som for Exempel Miod for Spanske
 Biin, Straalsund, og Wismar. Oll
 for Rostocker, Oll, noget Meel og Malt,
 item Klade som var maaled med korte
 Allen, hvilket de dog for fuldkommen
 Maal maatte antage, og var det i den
 Henseende at de stedse geraadede meer og
 meer i Gield, eftersom deres medbragte
 Vahre ikke kunde balancere mod de
 Contorjke, som under saa prægtige Ti-
 tler bleve dem saalte. Ingen Nordfar
 gjorde derfor nogen Reysse uden at for-
 meere sin Gield derved, og at forsøge
 Riismandens Hoved Bog med en nye
 Restance. Ja deres Gield er Tiid efter
 anden saaledes tilvoeren, at de med deres
 heele Eyendom ikke have kunnet betale
 den 4de Part deraf, man saae den un-
 dertiiden stige til 50000. Boger Fisk.
 Formedelst denne daglige tilvoerende
 Gield have Nordfarerne været ligesom de
 Contorjkes Borne, saa at de ikke alle-
 ne have været tvungne til at handle med
 dem alleene, men end ogsaa at lade sig
 nøye med hvad Vahrer de vilde unde
 dem, og hvad Navn og hvilken Priis
 de vilde sætte derpaa. Hertil hialp ikke
 lidet Nordfarernes store Vanitet, hvilke
 vilde

Anmær-
 ning der-
 over.

vilde have alt hvad leffert og kostbart de saae for Dyene, uden at agte hvad det skulde koste.

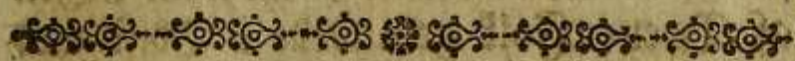
De Contorske have ikke forglemt at anføre det som en Merite, i det de saa lang Tiid have gjort Forskud til et Giældsbundet Folk, og holdet ved at creditere dem, uanseed der var ingen Forhaabning om Giældens Betalning. Men man fandt derimod sige, at, hvis de alleene havde crediteret dem fornødne Bahre, eller ikke saalt dem ringe Sager under prægtige Titler, var Giælden ikke bleven saa stor. Handelens Continuation giber derforuden tilkiendte, at de Contorske, uanseed disse paaraabte Forliiser, have fundet deres Regning derved. Sa denne Handel har ligget dem saa paa Hjertet, at, da Bergens Borgere efter de mange Ulykker, de havde udstaaet, begyndte at komme sig lidt igien, og med egne Skibe og Jagte have villet fornye deres Handel paa Nordlandene, have de Contorske villet forbyde dem saadant, og i det ringeste søgt at hindre, at de ingen stærk Handel drev paa Nordlandene.

Dette forarsagede, at mange Klage maal indkomme fra Borgerne, og at Kong

Kong Christian III. berammede en Rigs-
 Dag til Odensee, og dertil forskrev Hans
 se-Stæderne at møde og handle om dens
 ne Sag saa vel som om andre. Og blev
 da besluttet, at alle Borgernes Privile-
 gier skulde staae ved Magt udi alle deres
 Artikler og Puncter. Dertilmed skulde
 alle Tydske Handværks-Mænd være un-
 der Byens Ret, og skylde og skatte med
 andre Borgere. Og seer man deraf at
 de tilforn saadant ikke have gjort, Byens
 Handværks-Folk til ubodelig Skade,
 hvilke i Henseende til de Byrder de al-
 leene vare underkastede kunde ikke arbej-
 de for den Pries, som de Tydske, og
 derfor mistede deres Næring.

Den Odenseiske Recels blev siden
 opskikket med Christoffer Hvitfeld, som
 den Tiid var Lehns-Herre i Bergen.
 Da de Contorske bleve erkjendte der-
 om, indginge de vel nogle Artikler; men
 til den Post at de Tydske Embeds-Folk
 enten skulde rømme Staden eller sværge
 hans Majestet Hørlighed og Endighed,
 svarede de saaledes: At som samme
 Handværks-Folk bestoede af en Hob lø-
 se Karle, og havde mange Benner og
 Slægtninger ved Bryggen, saa vilde
 denne Tvang forarsage stor Bevægelse
 over det heele Contor. Hvorudover Tin-
 gen

gen blev endda en lang Tiid som den var, indtil efterfølgende Regiering da Christoffer Walkendorf blev Lehns-Herre i Bergen; thi da fik Skoemagernes Herredom en Ende, og de Contorske bleve temmeligen indskrænkede, hvilket skal viises udi næstfølgende Capitel.

C A P. VIII.

Om Contorets Aftagelse.

Anno 1565. blev Christoffer Walkendorf af Kong Friderik II. skicket som Lehns-Mand til Bergen. Samme Walkendorf, saa snart han var kommen til Bergen og havde antaget sit Embede, satt han sig for at lægge Tømme saa vel paa de Contorske Kjøbmand som paa de andre Tydske: hvorledes han tiorede i Ring med Skoemagerne er viiset paa et andet Sted, hvorfore jeg intet videre her derom vil tale. Hans Forhold i Henseende til de Contorske var saadan:

Christof-
fer Wal-
kendorff
holder de
Contor-
ske i
Lomme.

De Contorske underholdte mange Hores
Huuse paa Dvre-Gaden, og adskillig
Anledning derudover gaves til Klammes-
rie og undertiden til Mord, saasom der
og virkeligen nogle bleve ihjelslagne udi
det samme Aar, som Walkendorff kom
til Bergen, uden at man kunde faae
fatt paa Misdæderne; thi naar nogen
af Byens Folk geraadede i Tvistighed
med en Garp, brøde de Tydske strax
ud af deres Gaarder 20, til 30. Mænd
sterke med Steen og Haand-Spiger for
at komme deres egne Folk til Hielp, og,
naar nogen paa Skoe-Strædet havde
bedrevet en Misgierning, blev han tagen
i Beskyttelse paa Bryggen, saa at hver-
ken Byfogden eller nogen anden Rettens
Betiente kunde faae ham ud. For disse
se Marsagers Skyld lod Lehns-Herren
nedrive de mistænkte Huuse paa Dvre-
Gaden, og derimod gav Skisserne en
anden Plads at beboe ved Sverresborg.
Samme Plads kaldtes tilforn Hekels-
field, men nu Stølen, og fand der ins-
gen U-orden eller Klammerie skee uden
man fand see alting i Slots-Porten.
Dette var et Torden-Slag for de Con-
torske, saasom de merkede, at det paa
dem var sigted, og de derforuden bleve
skildte ved de for dem beleylige Huuse
paa Oster-Gaden, hvor de baade havde
stak

stakked Bey, og usormerked Kunde forlyste sig, men de maatte finde sig herudi. Videre anordnede Walkendorf, at intet Qvinde-Menneske maatte paa forrige Maade sælge sig til nogen Garp. Han lod ogsaa befale, at ingen løs Qvinde eller Skjøge skulde i Kirken sidde i Stoel med nogen ærlig Danne-Qvinde, ey heller i deres Samqvem, Brylloper og Barseler.

Derpaa begyndte de store Tvistigheder med Skoemagerne, hvorom tilforn er talt, og vare de Contorske Kjøbmænd derudi indviklede, efterdi de toge dem i Beskyttelse. Christoffer Walkendorf gjorde paa samme Tiid en Reyse til Kiøbenhavn, og, da han 1558. kom tilbage, lod han allevegne plante Stykker, og holde sterk Vagt paa Slottet. Dette indjog stor Frygt i de Tydske, saasom de bildte sig ind, at han derved havde noget fiendligt i Sindde imod dem. Den siette Dag efter hans Tilbagekomst lod han kalde de Tydske Handværks-Folk til sig og lod dem vide, at de maatte efterleve hvad som tilforn var dem sagt udi Christoffer Hvittfelds Tiid, det er, beqvemme sig til de Byrder, som andre Byens Folk vare underkastede, eller forlade Staden.

den. Disse gav strax de Contorske dette tilkiende, hvilke satte Mood i dem, og forsikkrede dem om Beskyttelse, lode ogsaa falde saadanne Trusler, at en Deel af Almuen af Frygt for Overlast førte deres Gods om Natte-Tiider hemmeligen af Byen.

Men Walkendorf blev ved stift Mood, og opmuntrede Borgerne til Dristighed. Dette forarsagede at de Contorske forlangede en Samtale med ham i vor Frue = Kirke, hvilket og skeede. Da han gik ned af Slottet, tog han kun 2. Drænge med sig for at lade see, hvor lidet bange han var for deres Trusler, men lod sige derhos til Holger Bagege, at, saa snart han merkede nogen Allarm eller Uleylighed, skulde han strax styde af Slottet ind paa Bryggen.

Hans
Opførsel
mod
dem.

Da de vare blevne forsamlede udi Kirken, komne Riobmandene frem med en Bog, hvorudi alle deres Privilegier vare skrevne, blant andet et som Kong Christian 2. havde givet i Bergen saa lydende: at Riobmandene maatte beholde de Tydske Handværks-Folk til videre Beskeed. Men, som dette Privilegium var udgivet forend Høystbemaalste Konge kom til Regieringen, og da han endda ikkun var Prinds, og det derfor

den

Den ikkun var et Interims-Privilegium, som virkeligen siden var ophæved ved den Odenseiske Recess, holdt Walkendorf det for at være uøfterretligt. Endeligen blev saaledes forhandlet, at Lehns-Herren tilstedede de 5. Amter at bruge deres Handværke i Bergen, indtil førstkomende Michaëlis, imidlertid skulde de hos H. Majestæt gjøre Ansøgning om at forblive der længere, og, naar Michaëlis Tid var forhaanden, skulde de enten svære Kongen eller strax forlade Staden. Dette lovede de med Brev og Seigl. Hanse-Stæderne gjorde derpaa tvende gange Ansøgning samme Sommer hos H. M. og begjærede, at de Tydske Handværks-Folk maatte efter Sædvane staae under Contoret. Men Kongen lod dem vide, at de i alle Maader maatte rette sig efter det Brev, som de havde givet Christoffer Walkendorf.

Efterat dette saaledes var afgjort, skreed Lehns-Herren til andre Sager; hvordan tilgik først med St. Halvards Kirke og endeligen med Skoemagerens Udøddelse er tilforn omtalt. Hvad Kiøbmændene paa Contoret angik, da lod han tiltale deres Prædikantere, efterdi de veigrede sig ved at staae under Bergens Superintendent, og at efter-

S

leve

leve Kongl. Majestets Ordinantz. Een af dem ved Navn Hr. Christoffer ved St. Martini Kirke svarede da, at den Allmægtige Guld var deres Superintendent, og Bibelen deres Ordinantz. Hvorudover Walkendorf lod dem vide, at de enten skulde forsøye sig af Landet eller rette sig efter den Kongl. Ordinantz, som lydige Prædikantere burde at gjøre, og ikke være deres egne Herrer, helst saasom den Kongelige Ordinantz var Christelig og uddragen af den Hellige Skrift. Da svarede den anden Prædikant, nemlig Hr. Johan, saaledes, at det var billigt, at alle Mennesker, saa vel Glds Ords Tiennere som andre, havde Dyrighed, paa det at god Skik og Regimente des bedre kunde holdes blant Menneskerne: hvorpaa de begge gave ham Forpligtelses Breve, at de skulde være Kongl. Majestets Ordinantz underdanige og Superintendenten hørige og lydige, og derpaa rakte ham deres Hænder Dette og andet forbittrede de Tydske saaledes, at de søgte at overfalde Slottets Folk, ladende sig see undertiiden Troppe=viis henved 300. Mænd stærke, og omkomme een af Slots=Folkene ud ved Dreggen. Herudover lod Walkendorf nedbryde alle de Kaal=Hauger, som stode imellem Slot=

tet og vor Frue-Kirke, paa det haar-
klarligen kunde fra Slottet see, hvad
som bedreves mellem Bryggen og Slot-
tet.

Saaledes var Christoffer Wal-
kendorfs Opførsel mod de Tyske, saa
at derfor hans Navn er ligesaa ubeha-
geligt paa Bryggen, som det er behage-
ligt udi Staden. Siden den Tiid er
Contoret bleven meer og meer ydmuget.
Hanse-Stæderne i sig selv ere og med
Tuden skildte fra hinanden, efter at
Handelen meere og meere er aftagen og
bleven forflytted fra dem til Engeland
og Holland. Deres Contorer ere og
saa gangne til Grunde. Det Contor
udi Flandern tillige med det Ryssiske for
mange Aar siden. Det Engelske blev
ophæved 1578. saa at af de 4re store al-
mindelige Contorer er intet tilbage, u-
den det til Bergen, hvilket og paa no-
gen Tiid er saa aftaget, saa at der er
kun nogle øde, gamle og ledige Huuse i
de fleeste Gaarde, og de fleeste ere faldne
til Byen, og holdes nogenledes ved lige
af Bergens Borgere.

Conto-
ret tager
af ved
Hanse-
Stæder-
nes Af-
mægtig-
hed.

Dog holdte de Contorske en Tiid
lang efter Walkendorfs Bortgang end-
da Dreene stive, og een og anden gang
søgte

søgte at gjøre Børgerne nye Fortreed ,
 som ved at anlægge det Bolværk igien
 for Rishmands = Stuen , som de udi
 Friderici II. Tiid maatte nedrive , og , da
 saadant blev dem formeened , vilde de
 ingen Credit gjøre meere enten til Bør-
 gere eller Nordfarere , men forlangede
 reede Penge , saa at det var ikke uden
 med stor Møye , at Lehns-Herren Mads
 Skeel bragte dem til Forliig igien. Hvor-
 ledes Kong Christian IV. tvang dem til
 at ophæve deres selv giorte Love og Bed-
 tægter , er tilforn omtalt ; iligemaade
 hvorledes Kong Christian V. ved en
 Forordning affskaffede deres Spil : Kort
 at sige : Contoret er kun nu som en
 Skygge af et anseeligt stort Societet.

C A P. IX.

Om Contorets nu væ- rende Tilstand.

Contoret var udi min Barndom
 i saadan Tilstand. Da der tilf-
 forn efter den første Artikel af deres Bed-
 tægte var Rishmændene forbudet at boe-
 sætte

satte sig udi Staden og at gifte sig, blev saadant ikke meer i agt taget; thi adskillige af dem have begivet sig i Egteskab med Byens Folk, og tilkiøbt sig Stuer af deres forrige Herskaber udi Bremen og andre Stæder, saa at derudover en anseelig Deel af Bryggen er kommen under Byen. Dog er herved at merke, at de som i saa Maade giftede sig, fløttede til Byen og der boede selv med deres Koner.

Paa Kjøbmands Stuen holdtes saadan Skik: Oidermændene, som gemeenligen vare 2. med Secretario og Acteinerne, hvis Tal blev fra 18. reduceret til 8. sammenkaldede om Høsten, saa snart Skibene vare færdige, alle Huusbonderne paa Kjøbmands Stuen. Naar de vare samlede og havde satt sig ned paa Bænkene, maatte de yngste Huusbonder, som tilforn ikke havde sværget, træde frem til Bordet, og der aflægge deres Eed. Secretarius oplæste siden for dem deres Ret, hvorefter de skulde skikke sig, samt formanede enhver, hvorledes han skulde forholde sig udi hans Handel, og at han ikke talte haanlige Ord enten om Kongen eller anden Øvrighed, ey heller om Jomfruer eller Piger, og at han holdt sine

Contors
rets Huse
holdning
og Indre
retning
mod Ends
den af
forrige
Seculo.

Folk til at leve fredeligen og roeligen saa vel paa Bryggen, som i Byen.

Efterat dette var forrettet, bleve alle de Bestillinger beskikkede, og alle de Personer nævnede, som dem samme Aar skulde beklæde, saasom Kirke-Værger, Fattiges Forstandere &c. og om nogen Oldermænd da vare, da bleve de udi denne Samling bekræftede, naar de tilforn udi Lybet havde været udkaarede. De tvende yngste Acteimer tillige med tvende af de ældste Huusbonder bleve udvalte til at være Fragt-Herrer samme Aar. Og om ingen Actein da var, blev een i samme Session udvaldt.

Derpaa blev tilkiende givet, at enhver paa 3. bestemte Dage skulde betale deres Schos og Zulage paa deres Sed for hvad de havde indskibet, forhandlet eller udskibet.

Mod Mortens Dag forsamledes das kleine Gemeinte, det er, de ældste Naboer udi hver Gaard, som formandedes at de vel skulde see til Gld og Lys. Derhos udvaltes tvende i hver Sogn, som skulde gaae paa alle Stuer og Kammere for at eftersee Lygter og Lysestager, item om hver Stue havde sine Botter og Båndspande.

Otte Dage derefter ginge de to yngste Acteiner tillige med tvende Huusbonder udi hvert Sogn og en Murmester og Kiobmands • Tiener udi hver Gaard for at besigte Dyne og Jld • Stæder. Da gjorde den ældste Actein en Formaning til alle Naboer at holde god Discipline, tilholde deres Folk at søge flittig Kirken, og at tage vare paa Lys og Jld; hvilket altsammen fortjener heller at roeses end at lastes.

Om Vinteren vare alle Gaardens Folk udi en Stue tilsammen, 6, 7, 8. og fleere Familier tillige, hvoraf enhver havde sin Hosbonde item Geseller og Drænge. Enhver holdt sit Bord, men brugte alle tilfælles Lys og Barme. Ingen maatte imidlertid tale en anden et ont Ord til, og end ikke see suurt til en eller anden, eller i nogen Usømmelighed lade sig finde under Straf. Udi hver Gaard fandtes tvende Slags Folk. De Ældre kaldtes Huusbonder og Geseller. De Yngre Skude • Junger og Stue • Junger. Efter disse tvende Classer var deres Ket og Skif anordnet, naar de om Vinteren flottede af deres særdeles Stuer ind udi den almindelige Skiotnings • Stue.

Tiiden, paa hvilken saadan Flotning skeede, var enten 8. Dage for Mortens Dag eller Mortens Aften. Forend de flyttede ind, maatte Drængene toe og skure Stuen, Lyse-Kronen, Bækner, Bord og Bænke. Naar de alle vare indkomne Huusbonder, Geseller og Drænge, oplæsedes for dem af en Bog kalden Naboers Bog hvad samme Stues Ret var, hvorefter alle saa vel unge, som gamle, skulde rette sig. Derpaa bleve strax udvalte tvende Bygnings-Mestere, hvilke skulde foranstalte hvad som til fælles Brug var fornødent. Dernæst blev udvalt en Skriver eller Notarius, som skulde antegne alle de andres Forseelser udi Ord og Gierninger. Ham blev tillagt en Under skriver, som udi hans Fraværelse skulde tage saadant i agt. Derforuden blev antagen en Biermester, der skulde skaffe saa meget Øll, som den Vinter udi Stuen kunde drikkes. Hvad Overskudd der kunde havees af det ham tillagde Deputat, blev anvendet til at fiobe Brænde for.

Meister
Hans.

Endeligen udvaltes een af Huusbonderne til Tugtemester, som de kaldte Meister Hans, hvis Embede var at fordre Ret af enhver for deres Forseelse
og

og at straffe de unge med Riis. Ham var adjungered een af Gesellerne. Medens de saaledes vare udi Skiotnings-Stuen fra Mortens Dag indtil Fasten, holdtes hver Aften Lof-Sang, og hvosom ikke var tilstede eller kom for silde, maatte straffes, de gamle paa Pungen, og de unge paa Kroppen.

Mod 8. Dage for Juul holdtes første gang Rettens eller Straffens Dag. Da vare alle unge og gamle forsamlede udi Skiotnings-Stuen. Imidlertid gik Mester Hans og hans Tiener allevegne omkring, bevæbnet med Riis, som hange ved hans Sider, havende en Bænk med sig, hvormed han kom til Skiotnings-Stuen, og bankede paa Dorren, den af de nyekomne, som lukkede ham ind, fik strax en Snert af Riset over Hovedet. Saa snart han var indkommen satt han fra sig Bænken, hvor Steile og Galger vare afmalede med Kride, og æskede han derpaa efter Skriversens Fortegnelse enhver frem, som havde syndet. De Ældre maatte da betale med Penge og Meel til de Fattige, men de Yngre, nemlig Drængene, som imidlertid vare indsluttede i et Kammer, kaldtes ud een efter anden, og efter deres Forseelse pidskedes

skedes med Riis over denne Bænk. Det anden Nottens Dag holdtes i Fasten før end de flyttede fra Skjotnings-Stuen.

Ellers havde Jungene eller Drængene udi hver enkel Gaard en Hoveds-Mand, og udi hver dobbel Gaard tvende, hvis Bestilling var at holde de andre til deres daglige Arbejde. Saa danne Hoveds-Mænd maa de alle være hørige og lydige, og naar noget af dem forsømmes, straffer Hoveds-Manden dem enten med Hugg, eller fodrer 4. sk. til Bøder af dem, hvilke Bøder ved Michaëlis Tid inddreves, og anvendes Pengene til deres Flagge og Baade at holde ved lige.

Naar disse Jungens eller Drænge havde tient saa længe, at de endeligen skulde være Geseller, skeede det ved et Gæstes-Bud, hvorved Candidati tracterede de andre Geseller. Saaledes var de Contorskes Leve-Maade og Regimente for den sidste Ild-Brand 1702. De fleeste Ting ere endnu mesten paa samme Fod, uden at Aftagelsen er efter Branden bleven større, og en Deel Forandring saa vel udi Regimentet, som i Gaardenes Bygninger er gjort, hvilket kand sees af efterfølgende korte Beskriv

Skrivelse, som mig er communiceret af Hr. Cancellie-Raad og Politimester Claus Fasting.

Contoret i Bergen er efter den store Brand 1702. ligeledes bygget som for Branden, undtagen de saa kaldede Skiotnings-Stuer, som for Branden havde et saa kaldet Lyr oven i Taget, som kunde optrækkes naar de lagde Ild i deres Ovn, hvilken var opbygget af Steen og Kalk ligesom en Bager-Ovn. Saa længe Ilden brændte, maatte Lyret være optrukket, at Røgen kunde gaae ud, og saa snart Træet var brændt til Kull, blev samme Lyr igien tilluft, som skeede hver Morgen fra Klokken 4. til 6. og maatte ey meere Varme gøres den Dag. Deres Lys, som de havde, var igiennem dette Lyr oven i Taget, som var med Vinduer udi ligesom paa Landet endnu er i Bønder-Huuse. I den Sted ere nu indrettede beqvemme saa kaldne Skiotnings-Stuer med en fuldkommen stor Jern-Ovn udi, og frem for samme Ovns Mund er opsat en saa kalden Kappe af Steen og Kalk, som dog ey gaaer ud igiennem Taget, men Røgen gaaer ud igiennem Kappen ind i deres Ild-Huuse, som er ved enhver Skiotnings-Stue uden nogen Fare.

Conto-
rets Til-
stand si-
den sidste
Ildes
Brand
1702.

Ellers er Stuen med Vinduer udi, som andre Borger-Stuer. Udi disse Stuer opholde Huusbonderne sig med deres Drænge og Geseller om Vinteren, ungefær fra Martini til Paaske, dog ikke længer end om Dagen og Vinters Aftenen, saa længe dem behager. Ellers maa ingen ligge derudi eller have nogen Seng, men den bliver igien luft om Aftenen. I disse Skistnings-Stuer participere saa vel Borgere, som Contorske, som have deres Handel-Stuer paa Contoret under samme Næt, som de mellem sig selv have indgaaet med hverandre. Der er ingen Skorsteen paa heele Contoret, undtagen paa den saa kaldede Kjøbmands-Stue, hvor den isige Secretaire nu opholder sig. Saa bliver og den Contorske Næt der holden af Secretairen og tvende Acteiner. I forrige Tiid var der en Oldermann, en Secretaire og 3. Acteiner, men siden 1710. da den sidste Oldermann ved Døden afgik, er der ifkun bestikket een Secretaire og tvende Acteiner, som domme i alle Contorske Sager, og have Administrationen over Kirken og Fattighuusset, som endnu ved lige holdes af de Contorske, dog betale Borger-Handel-Stuerne godvillig til Kirkens og Præsternes Underholdning, enhver half

Par

Varten saa meget som en Contorske
 Stue. Deres Geseller holde selv Vagt,
 saa vel Borger- Stuen som Contorske,
 nu som før. De Contorske er tilladt
 at handle med Nordfarerne saa vel som
 Indbyggerne, men ikke med Bønderne
 udi Bergens Stift. Saa maa de og
 handle med Borgerne, men ikke uden
 en Gros, og Borgerne skal have For-
 kjøb for dem, og maa ingen Contorske
 kjøbe nogen Slags Varer af Danste
 eller andre uden Byes Skibe i 6. Dage
 og af Fremmed i 14. Dage. Tilgemaade
 maae de Contorske ikke heller be-
 fatte sig med nogen Fabriqve eller holde
 Skibs-Varter, eller skibe Varer for
 deres Reising paa fremmede Stæder
 uden alleene til deres Principaler i Ly-
 bek, Bremen og Hamborg, ey heller
 betiene Commissioner for Fremmede ef-
 ter Byens Allernaadigste Privilegier af
 1702. Tvende Gaarder bleve lagte til
 Almænding efter Branden, nemlig
 Better-Løven og Brødre-Gaarden, som
 var paa den Judre- eller Syndre-Side
 af Contoret, som nu kaldes Betterlefs-
 Almænding. De Gaarder, som endnu
 er paa Bryggen, og hvor mange Bor-
 ger-Stuer eller Contorske Stuer, der
 er i hver Gaard, ere som følger:

1. Fine-Gaarden , derudi 5. Borger-Stuer.

2. Drams-Huusen , derudi 2. Borger-Stuer , og tre Contorske , Bremer alle tilsammen , en Skiotnings-Stue.

3. Bratten , derudi 2. Borger-Stuer og en Bremer dito.

4. Leppen , derudi 4. Borger-Stuer og en Bremer dito ; disse have en Skiotnings-Stue.

5. Nevels-Gaarden , derudi en Borger-Stue , og er ifkun en enkel Gaard.

6. Sole-Gaarden , derudi en Borger-Stue og 5. Bremer dito ; Disse har og tilsammen en Skiotnings-Stue. For saa vidt regnes et Sogn , som for Branden søgte til den mindre Tydske Kirke , som ey blev opbyggt igien.

7. Kiobmands-Stuen , hvorunder er en Viin-Kielder , som Hanse-Stæderne eye , og tilforn af en Hamborger Principal er bleven forsyned med Viin 20. at skienke for Penge , men nu for omtrent 14. eller 16. Mar er bleven leved af en Borger her i Byen , hvilken Leye betales til Secretairen og Acteinerne ,
som

som og paa Hanse-Stædernes Vegne underholde og reparere den.

8. Tappen, hvorudi er een Borger-Stue.

9. Holmedalen, derudi 3. Borger-Stuer og en Bremer dito, tilsammen en Skjotnings-Stue.

10. Jacobs-Fiorden og Bel-Gaarden, som er under et og en dobbel Gaard, derudi 4. Borger-Stuer og en Hamborger dito, har Skjotnings-Stue med de nest forrige.

11. Svends-Gaarden har 3. Borger-Stuer og en Bremer dito.

12. Tønhorns- eller Einers-Gaarden, en Borger-Stue og en Lybsk dito, tilsammen en Skjotnings-Stue.

13. Bies-Gaarden, har 6. Borger-Stuer og en Skjotnings-Stue.

14. Bue-Gaarden, 4. Borger-Stuer.

15. Engel-Gaarden, 2. Borger-Stuer.

16. Søster-Gaarden, 3. Borger-Stuer og en Bremer dito, tilsammen en Skjotnings-Stue.

17. Guld-

17. Guld-Skoen har 2de Bremer-
Stuer og en Skistnings-Stue.

I disse 17. Gaarder med Kjøb-
mands-Stuen, som tilhører Hanses
Stæderne, ere 42. Borger-Stuer og
17. Contorske med Kjøbmands-Stuen,
hvoriblant 1. Lybsk Stue, 15. Bremer
og 1. Hamborger dito, som holde til-
sammen 8. Skistnings-Stuer, udi hvil-
ke een Deel Borger-Stuer med partier-
perer, men alle Contorske. For Branden
var een Skistnings-Stue i hver Gaard.

Man kand i Almindelighed sige,
at de Contorske opføre sig nu heel skik-
keligen, saa at de i den Henseende for-
tiener ligesaa meget at berømmes, som
deres Forfædre have fortient at lastes.

Dette maa være nok talt om Con-
toret, hvis Beskrivelse jeg har holdet for
at skulle være Læserne ikke ubehagelig i
Henseende til den store Anseelse det for-
dum har været udi, og at det er den
eeneste Levning, som udi fremmede Rigs-
ger og Lande er tilbage af de Hanseske
disse Forbund.

CAP. X.

Om Bergens Stift.

Bergens Stift befatter 7. Provstier,
og ligesaa mange Fogderier.

Fogderier.

1. Hardanger.	2. Sundhordlehn.
3. Nordhordlehn.	4. Eogn.
5. Sundfiord.	6. Nordfiord.
7. Sundmør.	

Fogde-
rier.

Dg holdes der udi det heele Stift
at være mod 150. Kirker og 37. Sogne-
Præster, saa at man kand regne hart ad
4. Kirker til hver Præst, hvorvel nogle
ikkun have 2. andre 6. til 7. Kirker.

Hardanger grændser i Øster til
Fjeldene, som ligge imellem Hallingdall
og Lillemarken, i Synder mod Ny-
følke, i Vester mod Sundhordlehn,
og i Nord mod Boff og Eogn. Det-
te Fogderie er saaledes kaldet af en dyr
Tiid, som indfaldt i Harald Graafelds
Tiid; thi, da samme Konge der op-
holdt sig med sin Krugs-Magt, og in-
gen Levnets-Midler kunde faae til dens
Underholdning, gav han Egnen Navn

Hardan-
ger.

af Hardanger, hvilket Navn den har beholdet til denne Dag.

Udi Hardanger ere Overne-Bierg og Helle-Bierg, hvoraf Overne udhuges og føres vidt omkring, og Hellene bruges i Steden for Jærn-Heller eller Plader, hvorpaa Flad-Brod bages. Der skal og findes-hvid graa Marmor og Berg-Steene, hvoraf Kaffel-Dvne, Potter og Gryder blive udhugne.

Underst ved Hardanger-Fiord mod Osten ligger Dvind-Herret, hvor en Arm af Fieldet sig udstrækker, kaldet Fugle-Fang, et af de høieste Fielde i Norge, som stedse er bedækked med Sne, hvorudi ere dybe Huler og Sprækker. I samme Huul findes Fugle af adskillig Farve, hvoraf Fieldet har faaet sit Navn, ligesom Dvind-Herret er kaldet saaledes deraf, at Wikar Alfreksen der ihjelslog alt Mand-Kiøn, saa at Dvinderne alleene bleve tilbage.

I Hardanger ere 4re Ting-Laug, Zondal, Ostensøe, Ulvig og Graven, Ullensvang, Odde og Kindservig.

Horde-land.

Horde-Land, som siges at have sit Navn af Hord Kong Nors Søn,
er

er deelt udi 2. Fylker, Sundhordlehn og Nordhordlehn.

I Sundhordland ligger den De, Storsøen, hvor Harald Haarfager den første Norges Enevolds Konge residerede udi sin Alderdom, paa den Gaard Fidie, som ogsaa var en Residentz for nogle af de efterfølgende Konger. Ved Storsøen ligger den De Monster, gemeentligen Moster eller Møgster, hvor Kong Oluf Tryggaesøn lod bygge den Kirke, som endnu findes, og er den første Christen-Kirke i Norge.

Der var fordum et Kloster inden for Storsøen paa den De Kalden Halsnøe. Halsnøe Kloster = Gods er siden bleven en Forlehning.

Sundhordlehns Fogderie har disse Ting = Steder: Dus, Strandvig, Strandebarn, Dvindherred, Skonesvig, Etne, Fioldbiery, Fiære, Foen, Baag, Opdal.

Nordhordlehn eller den Nordre Deel af Hordeland, hvor Kong Harald Haarfager ogsaa havde sin Residentze,

dentze, nemlig paa Solheim (a) og undertiden paa Alrikstad, som nu kaldes Narstad. Udi den nye Norges Beskrivelse foregives at denne sidste Gaard har faaet sit Navn af Kong Alfrik, som der boede, men om Navnet er rettere, som findes ud Edwardsens Beskrivelse, nemlig Alrikstad, da synes troeligere, at den har faaet sit Navn af Kong Harald Haarfager, saa at Alrikstad er det samme som Haraldstad. Og om jeg maatte legge min Gissning dertil, da saasom bemældte Harald var bleven Konge over heele Norge, fand Alrikstad betyde det samme, som det heele Norges Residentze eller Hovedstad.

Udi Nordhordlehn ligger den De, Gulse, hvor Laug-Stolen blev anlagt, som kaldes Gulatings Laug-Stoel, og siden er forflyttet til Bergen. Paa samme Gulating blev dømt efter Hagen Adelssteins Lov, som varede indtil Magnum Lagebetter. Hvad som videre er mærkts værdigt udi Nordhordlehn er det smale Sund mellem Derne og det faste Land, kaldet Kiilstrømmen, hvilken Strøm er far-

(a) Udi denne nye Norges Beskrivelse kaldes den Sæheim, hvilket maa være urigtigt. Det samme fand og siges om Alrikstad, som der kaldes Alfrikstad.

farlig saa vel i Henseende til dens store Fart, som efterdi midt derudi ligger et Skær, paa hvilket 7. Nordfar = Jagte paa eengang forulykkedes. Denne Strøm falder stedse mod all anden Strøm, saa at naar Strømmen gaaer andensteds ud, gaaer den her ind.

Men hvad som gior Nordhordlehn mest anseeligt, er dette, at Bergens Stad ligger derudi. Der falder udi Nordhordlehn ikke meget Korn, saasom Landet er overalt klipagtigt, hvorudover Gndbyggerne naere sig mest af Fiskerie ved Havet, saa og af silde Fiskerie udi Fiordene. Bønderne kaldes saa vel her som udi Sundhordlehn Horder. De samme have en sær Dragt, saaledes, at Trøye, Bøye og Hoser er af et Stykke Badmel, og Skoene en Hud, som bindes om Fødderne, saa at ingen Bønder i Norge have elendigere Klæde = Dragt og tilligemed slettere Føde; thi deres meste Føde er Flad = Brød af Havre, Havre = Brød, Havre = Belling, suur Melk tilligemed nogle suure Sild; thi de faae lidt eller intet Kjød, saa at man kand sige, at mangen Hest bliver ligesaa vel fødet. Dette er i mine Tanker Aarsag, at disse Horder ere hverken saa tyrige eller sterke, som de fleeste

Horder =
nes Be =
skaffen =
hed.

andre Norske Bønder. Vel findes en Deel af dem velformuende i Henseende til Fiskeriet, men de øvrige leve i stor Armod. Uansæd disse Uleyligheder, kand dog Hordeland regnes for det anseeligste Lehn udi Norge; thi der haver den første Enevolds Konge, som under tvang heele Norge, haft sit Sæde, der er den første Christen Kirke anlagt, item det store Laugting eller Gulating, og endelig Bergens Stad, som i Vigtighed langt overgaaer alle Norske Stæder. Under Nordhordland befattes ogsaa Bøff et Præste-Gield, som er Kiernen af heele Nordhordlehn, og een af de anseeligste Egner udi Norge; thi den bestaaer af et stort Vand omringed med Gaarder paa alle Sider, og Kirken ligger paa en flak Mark med en liden Understov, og løber der igiennem en Elv, som styrter sig ud i Vandet. Bøfferne have lige saadan Dragt, som de andre Horder, alleene at de ere sorte, og derved distingveres fra Horderne, som ere alle hvide, og, saasom Landet i sig selv er got og frugtbart, saa have de ogsaa bedre Føde, og consequenter ere stærkere og meere behiortede end de andre Nordhordlændske, hvilke sidste Bøfferne gemeenligen see over Aylene, og derfor ikke kand lide, at man kalder

Dem

Dem Horder, men de vilde heede Bosser alleene.

Nordhordlehn har efterfølgende Ting-Laug: Skiold, Sartor, Herløe, Allenfit, Kadse, Lindaas, Guløe, Ekanger, Hoffanger, Mielde, Arne, Maas paa Boelstad, Bangen. Paa Guløe, hvor Laug-Stoelen forstum var, findes en rund slet Kreds, omringed af Træer, hvor Dommerne sadde under aaben Himmel.

Sogn grændser i Vesten mod Nordhordlehn, i Øster mod Fillefield og Balders, i Synder mod Hardanger, og i Nord mod Sundfiord. Det siges at have sit Navn af en Konge ved Navn Sokni, som boede udi Soknidal, nu Sogne-Dal. Der var tilforn en Kiøbstæd, kalden Kopanger, hvilken blev afbrændt, og ødelagt af Kong Sverre, efterdi hans Foged der af Bønderne var ihjelslagen.

Anlangende verdslig Jurisdiction, da har Sogn tilforn været deelt i 2. Fogderier, Yttre-Sogn og Indre-Sogn. I Yttre-Sogn ere 9. Ting-Steder, og i Indre-Sogn 7. Ting-Steder.

I Sogn er en god Egn, som giver

ver Korn, Qvæg og Fiskerie, og er forsyned med Skove, Saug, Brug, og anden Herlighed. Udi Indre-Sogn er fundet et Kobber-Bærf, kaldet Nar og Semdals Bærf. Det samme tilhører Kongen, som har kjøbt det for 36000. Rdlr.

Paa Leerdals Den staer aarligen et Marked ved Michaëlis Tid, hvortil Bønderne nedkomme fra Valdres over de farlige Klipper, kaldet Galdrene. Sogns Bønder ere ellers saa skikkelige og maneerlige, som nogensteds i Norge.

Sund-
fiord.

Sundfiord grændser i Synder mod Sogn, i Vesten mod Havet, i Norden mod Nordfiord, og i Østen mod Fioldene.

Det haver 6. Ting-Steder, Alkesvold, Brankse, Forde, Jølster, Dal udi Dussen, Dale.

Nord-
fiord.

Nordfiord grændser i Synder mod Sundfiord, i Vesten mod Havet, i Norden mod Sundmør, og i Østen mod Fioldene og Guldbrandsdalen.

Det har 7. Ting-Steder, Stads, Fibrede, Davig, Eyd og Horningdal, Gloppen, Bream, Strylden, Olden.
Sund

Sundfiord og Nordfiord bestaae af et klipagtigt og mævert Land, hvor lidet Korn vøyes, undtagen inderst ved Fiorden mod Øster; Paa Derne lever man meest af Fiske-rie.

Begge Fogderier ere kun lidet be-
fiendte, efterdi der falder ingen Alf-
ar Bey eller Seilads der igiennem forme-
delst den lange Odde af det faste Land
imellem Nordfiord og Sundmør, som
strækker sig Vester ud i Havet, hvilken
Odde kaldes Stat, og Havet Stats-
Hav, hvorover Nordfar- Jagtene maa
seile. Der forgaae ofte mange Nord-
far- Jagte, saasom udi det Aar 1594.
da paa een gang bleve for Stat 15. Jag-
te med 20. til 30. Mennesker paa hver
Jagt.

Sundmør eller det Søndre-Mør Sund-
mør.
re begynder i Synder fra Stat, og
strækker sig i Nord til Romsdalen, i
Vesten ligger det mod Havet, og i Øster
mod Fioldene til Guldbrandsdalen.

Sundmørs Fogderie laae tilforn
under Trundhiems Stift, men det er
siden lagt under Bergen.

Landet ud ved Havet er klipagtigt
og sølt til syne, og Indbyggerne nære
sig

sig mest med Fiskerie; men Øster ind i Fjorden og Dalene ere temmelig gode Korn-Enger. Der falde skønne feede Bahre og Bukke-Skind, som føres til Bergen. Peder Clausen siger, at paa Sundmør skal findes et Morak, udi hvilket om man nedstikker en Hasle-Kiæp, bliver den til en Hved-Steen inden 3. Aar, saa vidt den staaer i Moraket; men det øvrige, som staaer over Fjorden bliver uforandred. Dette garanterer jeg dog ikke for saaledes at være.

Hvad den verdslige Jurisdiction angaaer, da befattes den under 12. Ting-Steder, fra hvilke appelleres til Bergens Laug-Stoel.

Provstier.

Fortegnelse

Provstier,
Præste-
Sield og
Kirker.

Over Provstierne, samt alle Præste-Sield og deres underliggende Hoved- og Annex-Kirker under Bergens Stift, i den Stand som de har været og endnu befindes, i dette og forrige Seculo, saaledes som følger:

Sundhordlehn's Provstie.

Dus Præste-Sield.

Dus Hoved-Kirke.

Brands

Brandvigs Annex-Kirke.

Fusse-Kirke.

Haalandsdahls-Kirke.

Sambuanger-Kirke.

Uvindherrets Præste-Gield.

Birke-Hoved-Kirke | Disse to Kirker ere
Ennes Annex-Kirke. | murede af Bygning.

Olveds-Kirke.

Huusnes-Kirke.

Eysnes Præste-Gield.

Eysnes Hoved-Kirke.

Opdahls-Kirke, Annex.

Overimbs-Kirke. | Er mured.

Fieldbergs Præste-Gield.

Fieldbergs Hoved-Kirke.

Eids Annex-Kirke.

Ualunds-Kirke.

Bigebygds-Kirke.

Skaanevigs Præste-Gield.

Skaanevigs Hoved-Kirke.

Holmedahls Annex-Kirke.

Aakre-Kirke.

Uetne Præste-Gield.

Christ Hoved-Kirke. } Half Parten er mu-
red, og half Parten
er Træ.

Grin-

Grindems Annex-Kirke.

Gierde-Kirke.

Findaas Præste-Gield.

Muster Hoved-Kirke, Er bygt af idel
huggen Steen.

Bremnes Annex-Kirke.

Bommels-Kirke.

Sveens-Kirke.

Storøens Præste-Gield.

Storøens Hoved-Kirke. } Begge disse Kir-
Fittie Annex-Kirke. } ker ere murede
Bygninger.

Walestrands-Kirke.

Strandebarms Præste-Gield.

Strandebarms Hoved-Kirke.

Barildsøe Annex-Kirke.

Toendahls-Kirke, hvilken dog forterer
under Hardangers Provstie.

Endnu er her til Sundhordlehns
Provstie, tvende smaa Kirker,
som tilhører Sunds Præste-
Gield i Nordhordlehn, navnlig:

Ostevolds-Kirke, og

Mogster-Capell.

Hardangers Provstie.

Kindservigs Præste-Gield.

Kind,

Kindservigs Hoved-Kirke.) Alle disse tre
 Ullensbangs Annex-Kirke. } Kirker, ere
 Odde-Kirke. } smukke, store
 og murede Bygninger.

Gravens Præste-Gield.

Gravens Hoved-Kirke.

Uldvigs-Kirke Annex.

Eidsfiords-Kirke, er mured, og var i
 forrige Tiider et lidet Præste-Gield
 for sig selv, der laae under Chri-
 stiansands Stift, men siden blev
 lagt til Gravens Præste-Gield
 i Bergens Stift.

Wigøers Præste-Gield.

Wigøers Hoved-Kirke.

Ostensøe Annex-Kirke.

Endnu er her

Joendahls-Kirke, som ligger til
 Strandebarns Præste-Gield i
 Sundhordlehn, som før er nældt.

Nordhordlehns Provstie med Wosse Præste-Gield.

Wosse Præste-Gield.

Wangs Hoved-Kirke, er een fuld-
 kommen, stor mured Bygning,
 med et Sacristie hos, ved Choret.

Evanger Annex-Kirke.

Winie-Kirke.

Oppeims-Kirke.

Hammers Præste-Gield.

Hammers Hoved-Kirke.

Hoffanger Annex-Kirke.

Seimbs-Kirke.

Ulversunds-Kirke.

Mælands-Kirke.

Moe-Capell, har sit eget Sogne-*Almue*, dog er endnu i samme Sogn et andet lidet Capell, som staaer i Eyringdahlen oppe til Lands, og hen imod Boff sig strekkende.

Ligeledes er der og udi Hammers Hoved-Sogn et lidet Capell, kaldet *Nasnes-Capell*, men ingen særdeles *Almue* dertil uden de samme som Sogner til Hoved-Kirken.

Hougs Præste-Gield.

Hougs Hoved-Kirke.

Mielde Annex-Kirke.

Gierestads-Kirke.

Brudvigs-Kirke.

Stamms-Kirke.

Phane Præste-Gield, som ligger til Lectoratet i Bergen.

Phane Hoved-Kirke, er mured.

Birkelands Annex-Kirke.

Sunds

Sunds Præste-Gield.

Sunds Hoved-Kirke.

Fields-Kirke.

Ostervolds-Kirke, og Sorterer under
Møgster-Capell. / Sundhordlehns
Provstie, som før er nævdt.

Mangers Præste-Gield.

Mangers Hoved-Kirke.

Sabøe Annex-Kirke.

Boe-Kirke.

Herløe-Kirke, er en mured Bygning.

Lindaas Præste-Gield.

Lindaas Hoved-Kirke, er half Par-
ten af Muur og half Parten Træe-
Bygning.

Sandnæs Annex-Kirke.

Møking-Kirke.

Lygre-Kirke.

Osteimbs-Kirke, hvorunder er og et
lidet Capell, beliggende ud imod
Havet, kaldet Feddie-Capell, hvor-
udi dog sielden skeer Prædiken.

Evindvigs Præste-Gield.

Evindvigs Hoved-Kirke, sorterer un-
der Nordhordlehns Provstie, men
Annexerne som er:

Breche-Kirke.	}	Ligger under Sougns Provstie.
Ladovigs-Kirke		
Bøe-Kirke, og		
Udvehrs-Capell.		

Sougns Provstie.

Hertil hører først de fire Kirker
fra Evinovigs Præste-Gield, som
før er nævnt, og dernæst

Wiigs Præste-Gield.

Hopperstads Hoved-Kirke.	}	Disse toende Kirker ere murede.
Hofs-Kirke.		
Dvamsoe-Kirke.		
Arnefiords-Kirke.		
Kirkebøe-Kirke.		

Legangers Præste-Gield.

Legangers Hoved-Kirke, er een smuk
mured Bygning.
Kinde Annex-Kirke.
Bangsnes Kirke.
Lingums Kirke.
Fresvigs Kirke.
Mundahls-Capell.

Udlands Præste-Gield.

Bangs Hoved-Kirke, er een fuld-
kommen mured Bygning.
Floms Annex-Kirke.
Underdahls-Kirke, ellers har her i
alds

ældgamle Tider været en Kirke til,
 kaldet Ryage-Kirke, som siden Re-
 formationen har været øde og al-
 drig meer bliver bebyggt, men dens
 Gudsomster er Hoved-Kirken allees-
 ne tillagt.

Sogndahls Præste-Gield.

Stædie Hoved-Kirke.

Kopanger Annex-Kirke.

Olmens-Kirke.

Folkisbøngdens Præste-Gield.

Hassloe Hoved-Kirke.

Jordanger Annex-Kirke.

Feeds-Kirke.

Solberens-Kirke.

Ornes-Kirke

Lyster Præste-Gield.

Dahle Hoved-Kirke, er en smuk mu-
 red Byaning.

Næss Annex-Kirke.

Forthuns-Kirke.

Gripne-Kirke.

Lehrdahls Præste-Gield.

Tyniums Hoved-Kirke.

Houge Annex-Kirke.

Borgunds-Kirke.

Nardahls-Kirke.

Jøsterdahls Kirke,
 Er et lidet og ringe Præste = Gield for
 sig self, bestaaende kun af 30. fat-
 tige Gield-Bønder, som og over 3.
 Miile fra Søn ere boende.

Sundfiords Provstie.

Ustevolds Præste-Gield.

Ustevolds Hoved-Kirke.

Dens Annex-Kirke.

Hyldestads Kirke.

Billnes Kirke, herunder er og et li-
 det Capell ud imod Havet belig-
 gende, kaldet Bue = Capell, hvor
 og fielden skeer Prædiken.

Holmedahls Præste-Gield.

Holmedahls Hoved-Kirke.

Dahle Annex-Kirke.

Bøgstads = Kirke.

Guddahls = Capell.

Sande = Kirke, og

Wiigs Kirke, og imellem disse tvende
 sidste Kirker staaer et lidet Capell
 oppe til Lands ved et ferst Vand
 (som der imellem er beliggende) kal-
 det Hestads Capell, og som der ikke
 er nogen vis Almue til, saa bliver
 der kun fielden Prædiken.

Førde Præste = Gield.

Førde Hoved-Kirke.

Nos

Nosdahl's Kirke, annex, er en god mured Bygning.

Holstedahl's Kirke.

Wefrings Kirke.

Tolster Præste-Gield.

Malhuus Hoved-Kirke.

Helgeras Annex-Kirke.

Kinds Præste-Gield.

Kinds Hoved-Kirke, er en stor mured Bygning.

Broe eller Swanøe Annex-Kirke.

Brimanger-Kirke.

Nordfiords Provstie.

Eids Præste-Gield.

Eids Hoved-Kirke.

Hordningdahl's Annex-Kirke.

Staurums-Kirke.

Davigs-Kirke.

Rogsunds-Kirke.

Malfoeds-Capell.

Gloppens Præste-Gield.

Wereids Hoved-Kirke, er en stor mured Bygning. I dette Sogn har i ældgamle Tiider endnu været to andre smaa Træ-Kirker til, hvoraf den eene har staaet paa Østrim

i Gloppen , og den anden paa
Hoepe i Hyen , men siden Refor-
mationen har de ikke været bebyg-
de eller i Stand udi ringeste Maa-
de.

Reeds Annex-Kirke.

Gimnestads-Kirke.

Judvigs Præste-Gield.

Judvigs Hoved-Kirke.

Judvigs Annex-Kirke.

Dystryens-Kirke.

Nerstryens-Kirke.

Oldens-Kirke.

Lvens-Kirke.

Selløe Præste-Gield.

Selløe Hoved-Kirke.

Bogsøe-Capell.

Sundmørs Provstie.

Woldens Præste-Gield.

Woldens Hoved-Kirke.

Orstecus Annex-Kirke ,

Under dette Præste-Gield , er og
2de residerende Capellanier ,
hvoraf det eene tilhorer

Wandeflens-Kirke , som er mured ,
saa og

Sofde-Kirke, og det andet er
Soringfiords-Kirke alleene.

Herse Præste Gield.

Herse Hoved-Kirke, er mured.

Sandsøe Annex-Kirke.

Rødve-Kirke.

Herunder er og et residerende Ca-
pellanie som tilhører

Ulfsteens-Kirke, som er half Parten
mured og half Parten Træ-Byge-
ning, saa og

Hareids-Kirke.

Ellers maa begge disse Præster,
som dette heele Præste-Gield be-
tiener, give hver sin aarlige vis-
se Genant til Capellanen til vor
Frue-Kirke i Grundhiem.

Borgunds Præste-Gield.

Borgunds Hoved-Kirke, er en fuld-
kommen stor mured Bygning, med
et halft Kors dertil.

Skodie Annex-Kirke.

Wattne-Kirke.

Herunder er og et residerende Ca-
pellanie, hvortil ligger

Harams-Kirke.

Noals-Kirke.

Drstkoug Præste-Gield.

Drstkoug Hoved-Kirke.

Sotøls Annex-Kirke.

Stordahls-Kirke.

Strands-Kirke.

Herunder er og et residerende Capellanie, hvortil ligger Nordahls-Kirke, hvor og der i Sognet staaer et lidet Capell, kaldet Døvingens-Capell, og sielden skeer Prædiken udi.

Dernæst

Sundeflens-Kirke, som for nogle Aar siden slog ned af Snees-Fond, og igien paa et andet sikkert Sted blev opbyggt og gjort til en Kaars-Kirke, af Sommer-Bygning, hvilken ny Kirke blev og udi Aaret 1731. indviet af Sal. Biskop Müller ved sin Visitations-Reyse der i Provstiet udi samme Aar. Endeligen er der og endnu til dette Pastorat en liden Sogne-Kirke eller Capell, kaldet Gieranger-Capell.

Alle de Kirker her i Stiftet, som ikke særdeles ere benævnte at være murede, ere enten ældgamle Stave-Bygninger, eller og tomme Bygninger, som siden

Reformationen ere opsatte, men
 Stave-Kirkerne ere ældre og for
 den Tiid blevne opsatte, af de
 murede Kirker er ingen siden Re-
 formationens Tiider bleven op-
 sat, uden kun alleeneste We-
 reids Hoved-Kirke for Gloppens
 Præste-Gield i Nordfiord, som
 midt i nest forrige Seculo blev
 opbyggt nedre ved Søen, i Ste-
 den for en gammel Træ-Kirke
 som stoed oven for Bakken og
 tæt ved Præste-Gaarden.

Dette er en accurat Optegnelse paa
 alle Præste-Gield og Kirker, som mig er
 communiceret af Soren-Skriveren i
 Nordfiord Paul Skonevig, en habile og
 curieux Mand, der som Fuldmægtig
 af Stifts-Skriveren i Bergen ofte har
 reysset Stiftet igiennem, saa at man ef-
 ter denne Liste kand corrigere Nor-
 ges Beskrivelse og andre tryk-
 te Bøger.

× E N D E.

